

У нумары:**Адухоўленасць**

Пра творчасць мастакоўскай дынастыі Волкавых — дзеда, сына, унука

Стар. 4

Насуперак гендэрным стэрэатыпам

Агляд 6-х нумароў часопісаў "Полымя", "Малодосць" і "Нёман"

Стар. 6

Рэальнасць і міфы драматургічных жанраў

Палемічны артыкул аб стане нацыянальнай драматургіі

Стар. 12

Шлях да вяршыні

Якубу Коласу і ў турме (1908 — 1911) удавалася пісаць вершы і перапраўляць іх на волю

Стар. 14

Інтэрнетаўскія плантацыі Рыдэля

Таленты на Беларусі не зводзяцца: Уладзімір Каткоўскі прымусіў Інтэрнет "загаварыць" па-беларуску

Стар. 15

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА**Для індывідуальных падпісчыкаў:**1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856**Ведамасная падпіска:**1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562**Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў:** другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4000 руб. Падпісны індэкс — 63815**Льготная падпіска:** 1 месяц — 5640 руб. Падпісны індэкс — 63880**Феерверк мастацтваў у Віцебску**

Віцебск — даволі спакойны горад, са сваім памяркоўным жыццём. Павольна цячэ Дзвіна, падпірае неба Ратуша. Але раз на год горад апаноўваюць стракаты шматмоўны натоўп і плынь аўтамабіляў са знакамі розных краін свету. І вельмі часта ўзнікае жаданне распытаць сустрэчных: "А вы адкуль?.. Ну, і як імпрэза?" Нічога дзіўнага ў тым, што не знаёмыя між сабой людзі запавольваюць крокі проста на вуліцы абменьваюцца ўражаннямі. Гэта — фестываль!

XVI Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" набліжаецца да завяршэння. Мільёны зацікаўленых гледачоў змогуць спрычыніцца да трансляцыі ўрачыстай вечаровай імпрэзы, якая збярэ інтэрнацыянальнае сузор'е выканаўцаў — папулярных, вядомых і тых, чые імёны адкрыў сёлетні конкурс маладых спевакоў.

Кожны год "Славянскі базар у Віцебску" пашырае геаграфію, і сёлета ў ім удзельнічалі ўжо 32 краіны. Упершыню горад на Дзвіне наведалі артысты з Балівіі, Кубы і Венгрыі. А ўсяго фестываль прыняў больш як 4,5 тысячы гасцей і ўдзельнікаў.

Афіцыйнае адкрыццё фестывалю адбылося тыдзень таму ў Летнім амфітэатры. Ва ўрачыстай цырымоніі браў удзел Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка. Ён адзначыў, што дух фестывалю вельмі адпавядае гістарычнаму прызначэнню Беларусі быць не толькі геаграфічным, але і культурным цэнтрам Еўропы і паўвостраўя.

што беларуская зямля заўсёды была і будзе адкрытай і гасціннай для тых, хто прыходзіць да нас з добром. Прэзідэнт уручыў спецыяльную ўзнагароду "Праз мастацтва — да міру і ўзаемаразумення" народнай артыстцы СССР Сафіі Ратару.

У сёлетнім фестывалі ўдзельнічала столькі беларускіх і расійскіх зорак, што прасцей пералічыць, каго з іх не было. Апроч таго, Віцебск наведалі пераможца "Еўрабачання-2007" Марыя Шэрыфавіч, Патрысія Каас, Dana International, мастак Міхаіл Шамякін і многія іншыя сусветна вядомыя асобы. Многія з папулярных выканаўцаў выступалі на некалькіх канцэртах, з якіх, на мой погляд, самым яркім стаўся насычаны піратэхнічнымі эфектамі "Viva, "Евровидение".

Усіх прысутных на "Славянскім базары ў Віцебску" ўразіла і парадавала тое, што ў Летняга амфітэатра, дзе праходзіць асноўны канцэрт, з'явіўся дах. Рэканструкцыя і мадэрнізацыя залы каштавала 45 млрд. рублёў і была зроблена за рэкордна кароткі тэрмін. Дарэчы, надвор'е зноў, як і штогод, не надта спрыяла мерапрыемствам пад адкрытым небам. Вельмі моцны дождж быў у ноч з 5 на 6 ліпеня, падчас сольнага канцэрта Валерыя Лявонцэва, але гэтага амаль не заўважылі ні гледачы, ні тым больш сам спявак, які пакінуў сцэну толькі а пятай гадзіне раніцы. Дрэннае надвор'е не сапсавала і агульнага адчування свята. Фестывальны настрой не пакідаў нават умельцаў на кірмашы народных рамёстваў "Горад майстроў", якія цэлымі днямі знаходзіліся пад адкрытым небам. А на канцэртах гледачы і артысты проста свяціліся ад узаемнай сімпатыі і зычлівасці.

Яшчэ адна асаблівасць сёлетняга фе-

стывалю: ён супаў са святкаваннем 120-годдзя з дня нараджэння Марка Шагала і з юбілеем Янкі Купалы і Якуба Коласа. Класікам айчынай літаратуры быў прысвечаны святочны канцэрт з назвай "Ад роднае зямлі, ад гоману бароў". У ім узялі ўдзел амаль усе зоркі беларускай эстрады. З прамовай выступіў міністр культуры краіны Уладзімір Матвейчук, які неаднаразова адзначыў вялікую ролю беларускіх песняроў у развіцці нашай нацыянальнай культуры.

Падчас "Славянскага базару ў Віцебску" адбылося каля ста розных мерапрыемстваў, якія адлюстроўваюць поўную мастацкую гаму: канцэрты розных жанраў, мастацкія выстаўкі, кіна- і тэатральныя паказы, кірмашы. І, вядома ж, асабліва ўвагу прыцягнуў конкурс маладых выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2007", у якім удзельнічалі 22 выканаўцы з 19 краін. Ён адбыўся 8 і 9 ліпеня, а следам прайшоў і V Міжнародны дзіцячы музычны конкурс.

Такім чынам, да ўрачыстага закрыцця свята засталася некалькі гадзін. І цяпер асабліва бачна, наколькі "Славянскі базар" дарагі гледачам і артыстам. Невыпадкава Прэзідэнт краіны выказаў думку, што ў Віцебску год мае іншае злічэнне — ад фестывалю да фестывалю.

На адным з канцэртаў у хлопца, які сядзеў побач са мной, азваўся мабільны тэлефон. Мяне здзівіла яго мелодыя: гучалі пазыўныя "Славянскага базару". Не сакрэт, што людзі робяць сваімі "рынг-тонамі" самыя папулярныя і знакавыя матывы. І, напэўна, пазыўныя фестывалю ў мабільніках гледачоў — самы дакладны паказчык яго поспеху і ўпэўненасці ў заўтрашнім дні.

Алесь КІРЬКОВІЧ

Усёй вуліцай — на юбілей

Ажно на чатырох пляцоўках адначасова святкавала 3 ліпеня сваё свята і юбілей вялікага песняра вуліца Янкі Купалы г. Брэста. Уся — ад Піянерскай да 2-й Заводскай.

Чаго тут толькі ні было: ушаноўваліся заслужаныя работнікі працоўных калектываў, прадстаўнікі дынастыі і да т. п. (напрыклад, такія людзі, як Любоў Фёдаравна Васілюк, якая выхавала 14 дзяцей і па сёння працуе на ААТ "Брэсцкі панчошны камбінат", а з ёю дзве дачкі; дарэчы, яе дзеці таксама шматдзетныя); уручаліся падарункі ветэранам вайны, а таксама сацыяльна неабароненым жыхарам вуліцы; удзельнікі гэтага фестывалю першымі ў горадзе правялі конкурс "Дзве Зоркі", шоу-праграма "Ля фантазіі", паказальныя выступленні выратавальнікаў, спартсменаў, усемагчымыя конкурсы. А колькі было музыкі, песняў...

Натуральна — свята вуліцы імя вялікага паэта не магло абыйсціся без паэзіі. Таму да яго арганізацыі падключылася Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Завяршылася ж па-сапраўднаму масавае мерапрыемства вогненным шоу, якім парадаваў купалаўцаў калектыв "Дансінг Фаер", і феерверкам.

Арганізавала ўсё гэта адміністрацыя Маскоўскага раёна г. Брэста. Непасрэдна ж увабавала ў жыццё ўласныя і не толькі рэжысёрскія задумкі-задаванні, ажыццяўляла агульнае кіраўніцтва ўсім відовішчам галоўны спецыяліст па культуры раёна Яўгенія Сяргееўна Дамброўская.

Антаніна КІТ

«Белпошта» — песняру

Друкаваная прадукцыя рэспубліканскага прадпрыемства паштовай сувязі "Белпошта", у тым ліку і дзяржаўныя знакі паштовай аплаты, усё часцей прычыняецца да айчыннага прыгожага пісьменства.

Так, 7 ліпеня на сталічным паштамце адбылося спецыяльнае гашэнне "першага дня" у гонар 125-годдзя з дня нараджэння народнага песняра Янкі Купалы. Да святачнай даты выпушчаны спецыяльны паштовы канверт. Аўтар малюнкаў — мастак М. Рыжы.

Да месца будзе нагадаць, што і да 120-годдзя Янкі Купалы ў 2002-м выпускалася паштовая прадукцыя. У тым ліку — і марка наміналам 100 рублёў, якая, дарэчы, затым была аб'яднана з коласаўскай паштовай мініяцюрай у агульны блок наміналам 1000 рублёў.

Уладзімір МАРКАЎ

Запрашаем на сустрэчу

Зноў Маладзечаншчына рыхтуецца прымаць гасцей і прыхільнікаў таленту класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча. У філіяле Літаратурнага музея Максіма Багдановіча "Фальварак Ракуцёўшчына" 22 ліпеня пройдзе Рэспубліканскае свята песні і паэзіі "Ракуцёўскае лета-2007".

Улетку 1911 года М. Багдановіч адпачываў у вёсцы Ракуцёўшчына. Пасля гэтай паездкі напісаў нізку вершаў "Старая Беларусь". З'явіліся паэмы "Вераніка" і "У вёсцы", якія ўвайшлі ў цыкл "Мадонны".

Усіх чакае прэм'ера — адкрыццё мемарыяльнай часткі экспазіцыі ва ўзноўленым Доме гаспадары. Як заўсёды, будучы гучаць паэтычныя словы, спевы фальклорных гуртоў і эстрадных выканаўцаў.

В. К.

У дзень 125-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы па ўсёй краіне — у гарадах, мястэчках і асабліва мястэчках, звязаных з жыццём і творчасцю песняра, — прайшлі святачныя ўрачыстасці. У прыватнасці, ля помніка Купалу ў сталічным скверы адбылося ўскладанне кветак. Ушанаваць памяць класіка прыйшлі прадстаўнікі розных галін культуры і мастацтваў, літаратары і навукоўцы, студэнты і школьнікі. Пад гукі духавога аркестра кветкі Янку Купалу ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь усклалі грамадскія і палітычныя дзеячы А. Косінец, М. Чаргінец, І. Лапцёнак і інш.

Спеўнае слова Купалы

З уступным словам выступіў паэт Уладзімір Карызна, які адзначыў, што юбілей паэта — вялікае светлае свята нашай культуры, нашай сінявокай Беларусі. Паэзія Купалы неўміручая. Яна — не толькі самае прыгожае пісьменства, гэта сама жывая прырода, а нашы кампазітары Семяняка і Лучанок на словы Купалы стварылі песні, вартыя самога песняра.

Дырэктар старэйшага ў нашай краіне Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Мацвеева зазначыла, што песняра прыйшоў у жыццё і літаратуру з вялікай гістарычнай місіяй — сказаць сваёму народу, што ён дужы і шчыры, вялікі і таленавіты. Янка Купала быў пакліканы часам і жыццём, каб звярнуцца да ўсяго чалавечтва ад імя беларускага народа ў абарону яго права на пачэсны пасадак між народамі. Алена Раманаўна падкрэсліла, што калектыву музея захоўвае, зберагае і папулярызуе спадчыну Купалы, які ўсю сваю творчасць прысвяціў сваёй краіне і суайчынікам.

Намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктар Шніп, галоўны рэдактары часопісаў "Маладосць" і "Польмя", адпаведна, Раіса Баравікова і Мікола Мятліцкі віталі прысутных са святачным днём і чыталі ўласныя вершы-прысвячэнні.

Слова браў і сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч, які дадаў, што два вялікія сыны беларускай зямлі — Янка Купала і Якуб Колас — сустрэліся ў трыццаць гадоў свайго жыцця і трыццаць год доўжылася іх сяброўства. Міхась Канстанцінавіч расказаў пра стасункі двух паэтаў, прачытаў урывак з паэмы "Новая зямля" і вершы бацькі, прысвечаныя Янку Купалу.

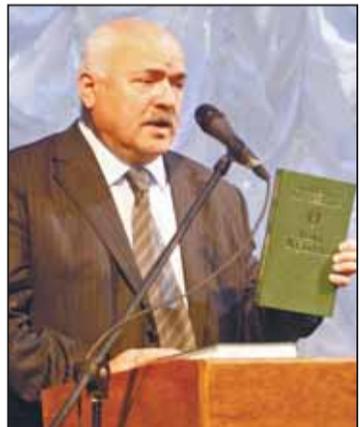
Паэт Валянцін Лукша зазначыў, што неўміручае слова Янкі Купалы заўсёды заклікала наш народ да стваральнай працы, да змагання за лепшую долю. Хаця ваеннае ліхалецце вымусіла паэта з'ехаць пад Казань у вёску Печышчы, але і адтуль яго палкія радкі, адрасаваныя змагарам з фашызмам, набліжалі нашу Вялікую Перамогу.

Старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў акцэнтаваў увагу на тым, што Янка Купала і пры

жыцці, і сёння, і заўтра, і ў наступныя стагоддзі з'яўляўся і будзе з'яўляцца яркім прыкладам служэння сваёй Радзіме, свайму народу.

Шмат гадоў вядуць цеснае супрацоўніцтва Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы і музей песняра. Так, ля помніка Купалу вядучы актэры тэатра Юліяна Міхневіч і Арнольд Памазан выканалі ўрывак з неўміручай камедыі беларускага класіка "Паўлінка". Ля помніка было прамоўлена шмат шчырых, цёплых слоў у адрас песняра, гучалі яго вершы і песні на словы паэта.

Таксама па добрай традыцыі ў дзень нараджэння песняра вялікае святачная праграма пад назвай "Купальскім агнём авесчаны" — з удзелам беларускіх паэтаў: Л. Дранько-Майсюка, В. Шніпа, М. Шабовіча і іншых — ладзілася ў першым філіяле Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы "Вязынка".

У другой палове дня Нацыянальны акадэмічны тэатр імя

Янкі Купалы гасцінна прымаў урачысты сход, які ладзіўся намаганьнямі Міністэрства культуры Беларусі і Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта. Распачаў святачнае мерапрыемства намеснік прэм'ер-міністра нашай краіны Аляксандр Косінец. Аляксандр Мікалаевіч нагадаў, што Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 29 студзеня 2007 года быў створаны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні мерапрыемстваў, прымеркаваных да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Янка Купала — любімы песняра

беларускага народа. Ад імя і па даручэнні Прэзідэнта Беларусі А. Лукашэнкі А. Косінец зачытаў прывітальны адрас, у якім, у прыватнасці, гаварылася: "... Купала належыць да каторгі мысліцеляў і асветнікаў, якія пакінулі адметны след у духоўным жыцці нашай краіны. У айчынную гісторыю Янка Купала ўвайшоў перш за ўсё як паэт-грамадзянін, родапачынальнік сучаснай беларускай літаратуры, якая дзякуючы яго намаганьням набыла сусветную славу і прызнанне. Творчасць Купалы — гэта сапраўдная энцыклапедыя народнай душы. У яго выдатных творах знайшлі сваё глыбокае і яскравае адлюстраванне важнейшыя рысы светапогляду, мастацкія і маральныя ідэі беларусаў. Усё жыццё Янкі Купалы прасякнутае імкненнем бачыць Айчыну незалежнай, мірнай і магутнай дзяржавай..."

Няхай жа і надалей творчая спадчына Янкі Купалы будзе для нас прыкладам сапраўднага патрыятызму і самаадданнага служэння радзіме, а яго бес-

смяротнае слова гучыць у сэрцы кожнага магутным заклікам да пабудовы моцнай і квітнеючай Беларусі..."

Грамадскі і палітычны дзеяч, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец павіншаваў прысутных са знамянальнай датай у жыцці нашай краіны. Мікалай Іванавіч падкрэсліў, што менавіта Саюз пісьменнікаў выступіў у мінулым годзе з ініцыятывай назваць 2007-ы год літаратурным годам Янкі Купалы і Якуба Коласа. Між іншым, дадаў М. Чаргінец, у толькі што створанай бібліятэцы СПБ кніга пад нумарам адзін — томік твораў Янкі Купалы. Гэтая кніга толькі-толькі выйшла з друку. Першы, сігнальны, яе экзэмпляр перададзены Прэзідэнту Беларусі, які падтрымаў ініцыятыву СПБ аб ушанаванні ў 2007 годзе класікаў нашай літаратуры. М. Чаргінец ганарова ў экзэмплярамі новай кнігі віцэ-прэм'ера А. Косінца, а таксама музейны і тэатральны калектывы, якія носяць імя славутага песняра.

Доктар філалагічных навук, акадэмік Уладзімір Гніламедаў распавёў пра жыццёвы і творчы шлях Купалы, пра багату на таленавітых людзей беларускую зямлю.

Таксама слова брала вядомая паэтэса, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Раіса Баравікова. Яна нагадала, што ў гэты час на радзіме Янкі Купалы, у Вязынцы, адбываецца юбілейная імпрэза з удзелам беларускіх літаратараў. Каб паяднаць з імі прысутных духоўна, Раіса Андрэўна сардэчна-цёпла прапачала свой верш "У Вязынцы".

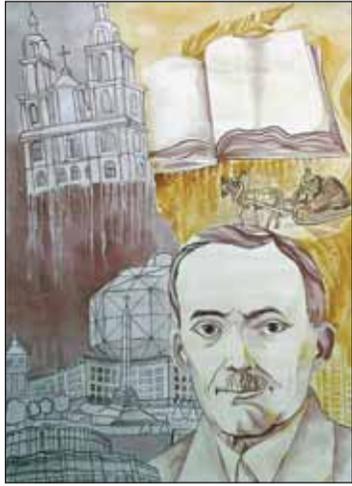
Пасля афіцыйнай часткі адбыўся святачны канцэрт. Ён стаўся сапраўдным прысвячэннем Купалу, роднай мове, айчынным мастацтвам. Нацыянальны акадэмічны аркестр Беларусі імя Іосіфа Жыноўвіча пад кіраўніцтвам народнага артыста Міхаіла Казінца зачаравалі адметнымі музычнымі творами, адзін з іх — прыгта Уладзіміра Кур'яна "Курган" паводле аднайменнай Купалавай паэмы — выконваўся ўпершыню. Лаўрэат міжнародных конкурсаў Людміла Лазарчык

праспявала беларускую народную песню "Купалінка". Артыстка філармоніі Зінаіда Фелакістава выканалі паэтычную кампазіцыю паводле твораў паэта, заслужаны калектыв Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі прадэманстраваў "Купальскі карагод". Сярод іншых выступоўцаў — лаўрэат міжнародных фестываляў і конкурсаў фальк-медыя-група "Неруш", дыпламант спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, узорны ансамбль танца "Вяснянка", народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч, народны ансамбль танца "Вязынка", а таксама заслужаны артыст Беларусі Іван Краснадубскі, Беларускі дзяржаўны ансамбль народнай музыкі "Свята", артыстка тэатра "Зніч" Галіна Дзягілева, музычная капела "Санорус".

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: падачы святавання юбілею песняра.

Фота К. Дробава

Беларусь вачыма дзяцей

З нагоды юбілею пра творчыя асобы Якуба Коласа і Янкі Купалы сказана намала добрых слоў. Яшчэ адзін аспект асэнсавання іх спадчыны — тэматычны конкурс малюнкаў, частка беларуска-расійскага фестывалю юных мастакоў "Мая зямля". Мерапрыемства ўваходзіць у міжнародны культурны праект "Свет без межаў". Акрамя Беларусі і Расіі, у ім прымаюць удзел Латвія, Балгарыя, Італія і Аўстрыя.

Фестываль "Мая зямля" прымеркаваны да 125-годдзя айчынных класікаў, а таксама 115-годдзя народнага мастака СССР А. Пластава.

У беларускім туры спаборніцтва пачаткова прымалі ўдзел 510 работ творчых калектываў краіны, вылучаных у выніку правядзення папярэдніх рэгіянальных этапаў. Дзіцячыя працы былі падзелены на 4 ўзроставыя групы: 6—8 гадоў, 9—12 гадоў, 13—15 гадоў і 16—18 гадоў. У выніку абмеркавання прайшлі адбор 80 малюнкаў.

Чарговы этап конкурсу прыпаў на канец чэрвеня і праходзіў у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Аб'ектыўнае журы адабрала 48 прац, якія ў пачатку 2008 года будуць выстаўлены ў Маскве (апошняя ступень фестывалю) побач з творами замежных аднагодкаў.

Абмеркаванне малюнкаў праходзіла напружана і складана. Старшыня журы М. Апіок — член Беларускага саюза мастакоў, заслужаны дзеяч мастацтваў РБ, лаў-

рэат прэміі Міністэрства абароны РБ у галіне культуры і мастацтва — даваў прафесійную ацэнку прац, зыходзячы з тэмы, узросту, выяўленых вартасцяў твора. Яму дапамагалі А. Пасюкевіч, намеснік старшыні Беларускага фонду міру, Л. Давідоўская, загадчыца навукова-асветніцкага аддзела Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, Н. Адамовіч, вядучы спецыяліст Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, С. Паўлавіцкая, загадчыца навукова-экспазіцыйнага аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, А. Радзівонава з беларускай Асацыяцыі клубаў ЮНЕСКА, А. Нікіценка, студэнтка аддзялення дызайну БДУ. Ганаровы член журы — Міхась Міцкевіч, сын Якуба Коласа.

Работы ацэньваліся дыпламамі трох ступеняў. Асобныя працы дзяцей у кожнай намінацыі былі адзначаны дадаткова спецыяльнымі дыпламамі. Ацэньваліся, перш за ўсё, арыгінальнасць выканання, індывідуальнасць ідэі, жывасць мастацкага пісьма.

Адна з прац конкурсу ў гэты дзень адсутнічала. Разьба па дрэве С. Азарава (11 год) "На Палессі" была ўручана крыху раней у Вашынгтоне паслу Рэспублікі Беларусь М. Драздову. Яе наступным уладальнікам стане тая грамадская арганізацыя, што прынясе найбольшую карысць нашай краіне.

Па-за конкурсам ішлі і малюнкi маладога азербайджанца Бахрама Ярадангуліева, прысвечаная гораду Баку. Журы з цікавасцю разглядала глянцавы альбом з творами хлопчыка. Ён быў адзначаны спецыяльным дыпламам.

Мерапрыемства адбылося дзякуючы аўтару і кіраўніку праекта "Свет без межаў", выканаўчаму дырэктару фестывалю "Мая зямля" (Рэспубліка Беларусь), дырэктару АТ "Радуга" І. Моціну (працы яго выхаванцаў таксама прымалі ўдзел у спаборніцтве). Вялікую дапамогу мерапрыемству аказаў М. Ягораў, старшыня аргкамітэта фестывалю, старшыня Беларускага фонду міру,

Міжнародны Пасол свету, прафесар, заслужаны дзеяч культуры БССР. Ён ахарактарызаваў спаборніцтва як "Беларусь вачыма дзяцей" і прапанаваў усім смела выказаць сваю думку на конт прац.

Апошні этап фестывалю — міжнародная выстава ў Маскве. Да арганізатараў паступіла прапанова прыняць удзел у конкурсе "Сонца свеціць для ўсіх", які будзе праходзіць у жніўні-верасні гэтага года ў Маскоўскім міжнародным доме музыкі. Гэтым летам лепшыя работы пакажуць на Магілёўшчыне і, у прыватнасці, у Бабруйску.

Таццяна ГРЫШАН,
Ганна КОТ

Канферэнц-зала

Гомель. 19—20 верасня 2007 г. у Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны (пры падтрымцы Гомельскага аблвыканкама і Гомельскага абласнога савета дэпутатаў) ладзіцца Міжнародны навуковы чытанні "Нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратурах славянскіх народаў", прысвечаныя памяці народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Падчас чытанняў плануецца абмеркаваць актуальныя пытанні, звязаныя з даследаваннем жыццёвага і творчага шляху І. Шамякіна, вывучэннем рэгіянальных асаблівасцей развіцця славянскіх літаратур, з вызначэннем перспектывы літаратуры класічнага тыпу ў эпоху глабалізацыі і інш.

Тэксты дакладаў і паведамленняў павінны быць дасланыя ў аргкамітэт навуковых чытанняў не пазней 1 верасня 2007 г.

Мінск. 25—26 кастрычніка 2007 г. у Беларускам дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М. Танка адбудзецца VI Танкаўскія чытанні, прысвечаныя 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа і 95-годдзю з дня нараджэння Максіма Танка. Выступленні на гэтай рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі прапанаваўца судзіць з шырокім колам літаратуразнаўчых, мовазнаўчых, культуралагічных, педагагічных пытанняў, ад актуальных праблем аналізу мастацкага тэксту, даследавання розных узроўняў беларускай літаратурнай мовы, праблем выкладання мовы, літаратуры і культуры ў ВНУ і школе — да стану, праблем і перспектывы паланістыкі і літуаністыкі на Беларусі, узаемадзеяння розных відаў мастацтва і г.д.

Заяўкі на ўдзел у чытаннях прымаюцца да 1 кастрычніка 2007 г.

Мінск. 1—3 лістапада 2007 г. кафедра беларускай літаратуры і культуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта праводзіць VIII Міжнародную навуковую канферэнцыю "Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай", прысвечаную 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Плануецца, што ў межах канферэнцыі будуць працаваць секцыі па кірунках, звязаных з даследаваннем творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа ў нацыянальным і сусветным кантэксце, сучасным станам беларускай медыявістыкі, тыпалогіяй беларускай і славянскіх літаратур, эстэтычным вопытам замежнай літаратуры XIX—XXI стст., заканамернасцямі і тэндэнцыямі развіцця рускай літаратуры XIX—XXI стст., рускамоўнай літаратуры Беларусі, а таксама з актуальнымі праблемамі тэорыі літаратуры, лінгвістыкі (беларускай і замежнай), моўнай і літаратурнай адукацыі ў сучаснай Беларусі і інш.

Заяўкі на ўдзел у канферэнцыі можна дасылаць да 1 кастрычніка 2007 г.

І.Ш.

Імя Святланы Віткоўскай добра вядома тэлегледачам нашай краіны: дзесяць гадоў ужо, як яна па нядзелях раніцай уваходзіць у нашыя дамы ў якасці вядучай праграмы «Арсенал» тэлекампаніі Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь.

Вядучая «Арсенала»

«Марсава поле», «Гарнізон», «Асабістая справа» — вось толькі кароткі пералік праектаў маладой тэлежурналісткі, якія добра запомніліся нашым тэлегледачам.

На «ВаенТБ» Святлану накіравалі пасля другога курса журфака БДУ на практыку. Віткоўская не збіралася затрымавацца там надоўга. Аднак, сёння не ўяўляе ўжо свайго жыцця без працы на ваенным тэлебачанні.

— Вядучая «Арсенала» — гэта не проста пасада, а хутчэй прызвание, — лічыць Віткоўская. — Каб наладзіць кантакт з тэлегледачамі, трэба прыкладзіць шмат намаганняў. Калі журналіст падрыхтаваў грунтоўны рэпартаж альбо запрасіў на гутарку ў студыю цікавага суразмоўцу, гледачы гэта абавязкова ацэняць. Да ўсяго, трэба ўпэўнена валодаць сцэнічнаю моваю, мець выключную дыкцыю. Памятаю, як у школе мы пыталіся ў настаўніцы, як правільна прамовіць тое ці іншае слова. А яна нам тлумачыла, а потым, як між іншым, давала: "Вось увечары паглядзіце тэлевізар і — упэўніцеся, што гэта так..." Вось якая адказнасць ускладаецца на нас, вядучых і дыктараў, якія працуюць у эфіры.

Вікторыя СТРУЧЫНСКАЯ

Мірскія клопаты

У Мірскім замку адбылася Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя "Мірскі замак. Канцэпцыя рэстаўрацыі і праблемы музейфікацыі". Удзельнікі канферэнцыі пабачылі, у якім стане зараз знаходзіцца Мірскі замак. Падчас імправізаванай экскурсіі па гістарычным помніку работнікі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі распавялі пра будучыню Мірскага замка і планы па яго рэстаўрацыі.

Выступоўцы звярнулі ўвагу на тэматычныя накірункі будучых экспазіцый. Сярод іх — "Зняволенні і пакаранні ў Вялікім княстве Літоўскім", "Бітва 1812 года пад Мірам у гістарыяграфіі і мастацтве", "Семантыка выяў на кафлі Мірскага замка", "Тыпалагічны асаблівасці і праблемы рэканструкцыі кафлі Мірскага замка", "Анатацыя і кароткія звесткі пра людзей з асяроддзя М. Святаполк-Мірскага на архіўных фотадымках НММ РБ".

Экскурсія па пакоях замка, якія зараз зачынены для звычайных наведвальнікаў, нагадала нешта фантамагарычнае. Знешне замак выглядае так, як і належыць гістарычнаму помніку — чарапічныя дахі, вежы і абарончыя галерэі, а знутры ён нагадвае адначасова стары пакаёны дом ці кватэру падчас рамонту — будаўнічыя рыштыванні, голыя сцены, птушкі, што знайшлі

сабе прытулак пад замкавым дахам. Але і ў цяперашнім стане замак уражае — самай гісторыяй вее ад яго сцен.

Што да планаў аб будучыні Мірскага замка, то яны на працягу гадоў змяняліся. На сённяшні дзень праект рэстаўрацыі ўлічвае стварэнне музейнай прасторы ва ўсходняй частцы, дзе будзе музей-замак з адноўленымі вежамі, паўднёвымі баявымі галерэямі і партрэтнай залай, а таксама стварэнне гасцініцы, канферэнц-залы і рэстарана, які размесціцца ў падвальнай частцы замка.

Экспазіцыі музея будуць улічваць архітэктурныя асаблівасці комплексу, яго складаная пераходны паміж вежамі, асобныя ізаляваныя памяшканні і прахадныя залы і ў сувязі з гэтым — разбівацца на тэматычныя блокі. Між іншым, некаторыя экспазіцыі на ярусах вежаў разлічаны толькі на аднаго наведвальні-

ка. Перад работнікамі Нацыянальнага мастацкага музея не стаіць задача рэканструкцыі гістарычных інтэр'ераў. Папершае, у сувязі з тым, што гістарычнага матэрыялу, які захаваўся, недастаткова, па-другое — праз немагчымасць выкарыстання ўсходняга корпусу. Але планы рэстаўрацыі усё ж прадугледжваюць рэканструкцыю двух інтэр'ераў: сталовай перыяду Рэнесанса і параднай залы ў перыяд Барока.

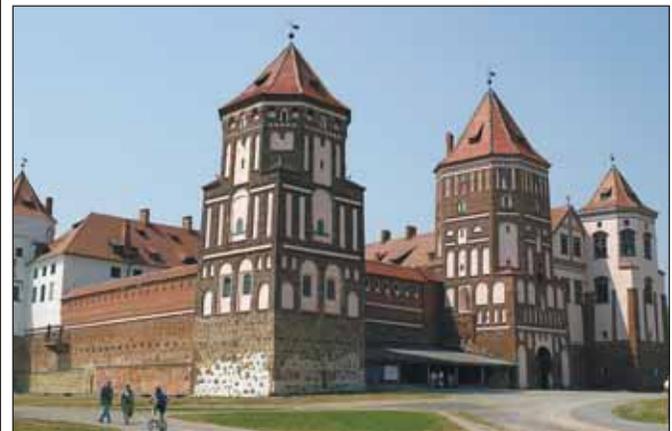
На працягу пяці стагоддзяў Мірскі замак выконваў розныя функцыі, і гэта адлюстравана ў розных тэмах і напрамках музейных экспазіцый. У тым выпадку, калі паказаць падзеі і даты будзе немагчыма з дапамогай экспанатаў, актыўна будуць задзейнічаны дысплей і інфакіёскі. Такім чынам плануецца дапоўніць недахоп інфармацыі.

Супрацоўнікі музея разлічваюць на дапамогу калег профільных устаноў культуры гістарычнага і краязнаўчага напрамкаў. На сённяшні дзень праблема музейфікацыі часткова вырашаецца з дапамогай фондаў Нацыянальнага мастацкага музея, а часткова — шляхам закупаў неабходных экспанатаў.

Існуе дамоўленасць аб стварэнні копіяў вырабаў з шкла ўрэзка-налібоцкай мануфактуры і шпалер мясцовай вытворчасці. Асаблівая ўвага надаецца экспазіцыі кафлі і ганчарных вырабаў мясцовай вытворчасці, самабытных узораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.

Плануецца аднавіць наваколле Мірскага замка, перш за ўсё — італьянскага сада. Музей мае папярэдняе дамоўленасць аб супрацоўніцтве са спецыялістамі палаца-паркавага ансамбля "Астанкіна", якія маюць багаты вопыт у гэтай галіне.

Таццяна КАРДАШЫНА
Фота Н. Ганкавай

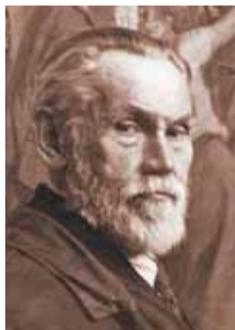
Шчыры гімн роднай старонцы

Жлобін. Руліваецца супрацоўнікаў аддзела бібліятэчнага маркетынгу Жлобінскай раённай ЦБС ураджае і па-добраму здзіўляе. Бібліятэкары займаюцца не толькі выпускам краязнаўчых паказальнікаў, буклетаў, але яшчэ дапамагаюць мясцовым аўтарам дасягнуць сваю творчасць да чытача. Як прыклад — выдадзеныя ў Жлобіне брашуры з вершамі мясцовай паэткі Ірыны Цітаўны Сасны. Раней яна працавала ў Пірэвіцкай школе-інтэрнаце. Цяпер — на заслужаным адпачынку. Творчасць займае вялікае месца ў душы і сэрцы Ірыны Цітаўны. І гэта не маглі не адчуць жлобінскія бібліятэкары, падараваўшы ёй і, адпаведна, і мясцовым чытачам адразу шэсць кніжачак вершаў: "Люблю цябе, краю", "Ты помніш першую сустрэчу...", "Прывітання, зіма-чараўніца!", "Магуля, мамуля і маці...", "Всім тем, хто устояў" і "Ностальгія" (піша Ірына Сасна і па-руску). Шчырыя радкі мясцовага аўтара атрымалі прашыску на бібліятэчных паліцах.

Вікторыя СТРУЧЫНСКАЯ

Нядаўна, больш чым праз дваццаць гадоў знаходжання ў запарніках, у дзеючую экспазіцыю Нацыянальнага мастацкага музея вярнулася знакамітая карціна народнага мастака БССР Валянціна Віктаравіча Волкава "Мінск. 3 ліпеня 1944 года", якую майстра ствараў з 1945 па 1954 год.

Адухоўленасць

кніжнай і станковай графікі, жывапісу». Што датычыць сатыры Анатоля Валянцінавіча, то мастацтвазнаўца вызначае дакладна: «Яго сатырычным малюнкам і карыкатурам характэрна вынаходлівасць кампазіцыі, яркая індывідуалізацыя, гіпербалічнае шаржыраванне сатырычнага тыпажу...» А далей — выснова заканамерная: «Зрабіў прыкметны ўклад у развіццё беларускай кніжнай графікі».

Пералік кніг, якія Анатоля Волкаў аформіў як мастак, ідзе на дзесяткі: М. Багдановіч, Я. Колас, А. Якімовіч, М. Лынькоў і іншыя нашы класікі ды проста пісьменнікі, знакамітыя і не зусім, а таксама руская класіка. Сярод усяго створанага Анатолям Валянцінавічам у памяці ўжо шмат гадоў не спіраецца вобраз знакамітай карціны «Янка Купала на адпачынку». Гэты твор у арыгінале, у свой час мне, юнаком яшчэ, пашчасціла бачыць. Памятаю, як тады карціна надзвычай уразіла: як зараз разумею — *адухоўленасцю* вобраза песняра... Разумею зараз і тое, што шлях да твора з пазнакай адухоўленасці вымагае ад мастака велізарнейшага эмацыянальна-энергетычнага напружання, бязмернай сьціснёнай любові да ўсяго існага, амаль нечалавечай працы над сабой, над сваім «я». Пэўна, такі стан надзвычайнага ўзрушэння мастака — адзін з «рухавікоў творчасці»...

А нядаўна адбыўся своеасаблівы, калі можна так сказаць, *парад адухоўленасці* твораў мастакоў Волкавых — выстава ў Нацыянальным мастацкім музеі «Волкавы. Малюнак. Тры пакаленні». Як яна яркава засведчыла, што такой жа непаўторнай і своеасаблівай адухоўленасцю напоўнена і творчасць трэцяга мастака з гэтай дынастыі: уніка Валянціна Віктаравіча, сына Анатоля Валянцінавіча, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Сяргея Волкава. Асабліва — яго серыя жаночых партрэтаў нашых сучасніц, выкананых алоўкам. Над ёй творца працуе ўжо больш дваццаці гадоў. Да гэтага серыя, здаецца, не выстаўлялася, і сёння ўжо можам гаварыць аб ёй як аб з'яве ў нашай партрэтывытцы, якая патрабуе спецыяльнага мастацтвазнаўчага даследавання, як гэтага патрабуе феномен мастакоў Волкавых увогуле.

Мушу засяродзіць увагу яшчэ на наступным. Сяргей Волкаў — мастак, здавалася б, ужо іншая генерацыя, чым яго дзед і бацька. Нарадзіўся ў 1942 годзе ў Мінску. Тэатральна-мастацкі інстытут скончыў у 1970 годзе — ужо ў час новых павеваў у мастацтве, калі, як успамінаюць творцы яго пакалення, у інстытуце студэнты нібыта больш вучыліся адзін у аднаго, чым у выкладчыкаў. Ужо ў той час, калі іншы раз простае

няўменне маляваць выдавалася за пошук новых выяўленчых сродкаў, за творчую своеасабліваць (Дарэчы, няўменне рыфмаваць ці будаваць сказ у прозе, няведанне законаў мовы, адсутнасць звычайных творчых здольнасцей ужо ў наш час, (у параўнанні з мастакамі напорыстасці тут нават яшчэ больш!) пэўная група калілітаратурных заканадаўцаў літмоды ўсё настойліва і даволі навязліва выдае за сваю геніяльную творчасць. Як тут не

Эскіз карціны «Мінск. 3 ліпеня 1944 года». 1950.

Пералік кніг, якія Анатоля Волкаў аформіў як мастак, ідзе на дзесяткі: М. Багдановіч, Якуб Колас, А. Якімовіч, М. Лынькоў і іншыя нашы класікі ды проста пісьменнікі, знакамітыя і не зусім, а таксама руская класіка. Сярод усяго створанага Анатолям Валянцінавічам у памяці ўжо шмат гадоў не спіраецца вобраз знакамітай карціны «Янка Купала на адпачынку».

ўспомніць Уладзіміра Максімавіча Дамашэвіча з яго знакамітай фразай: «Выпендрыванне пачынаецца тады, калі чалавеку няма чаго сказаць».)

Зразумела, што Сяргей Анатолявіч, дарэчы, як і ўсе сапраўдныя мастакі, вучыўся не толькі і не толькі ў сваіх сяброў, як у старых майстроў ці ў проста выдатных і годных твораў. А такіх у нас — нямала. І, як ведаю, малюнку і жывапісу вучыўся ў дзеда і бацькі. Вучыўся, між іншым, без усялякай прыўнукі, самастойна, бачачы, як яны настойліва і ўпарта працуюць не толькі над вялікімі палотнамі, а і, здавалася б, над прасцейшымі кніжнымі ілюстрацыямі.

Таксама шырокае творчае поле дзейнасці мае Сяргей Волкаў: жывапіс, станковая і кніжная графіка, малюнак, сатыра і гумар. Што да сатыры і гумару, то Сяргей Анатолявіч сёння тут майстар адмысловы. Дарэчы, нагадаю, ён пачынаў як сатырык яшчэ студэнтам у часопісе «Вожык». Тады тут ужо існавала цэлая школа беларускай сатыры і гумару і ўнесці ў яе нешта сваё было няпроста. Але маладога мастака заўважылі. Ён шмат гадоў змяшчаў у «Вожы-

ку» малюнку, якія вызначаліся трапнасцю, тонкім гумарам, іроніяй. У свой час яго сатырычныя плакаты выдаваліся агромністымі тыражамі ў Маскве, а малюнку друкаваліся ці не ва ўсіх часопісах сатыры і гумару былога СССР. І, між іншым, ні ў адным з малюнкаў творцы не знойдзеш і намёку на разбурэнне чалавечай асобы, здэку над ёй. А нядаўна Сяргей Анатолявіч пасля доўгага перапынку зноў стаў актыўна супрацоўнічаць з «Вожыкам»: ён — аўтар шэрага вокладак.

Але вернемся да кніжнай графікі Волкавых. Як некалі дзед і бацька, Сяргей Волкаў адымае кніжнай графіцы значную частку свайго мастакоўскага таленту. Сёння ў яго творчым актыве больш чым дзвесце аформленых кніг, пераважна беларускіх пісьменнікаў. (Вядома, колькасць кніг тут мае іншае значэнне, чым пахвальба некаторых нашых «літвеніяў» аб колькасці выдадзенага імі

кніжкі, якія вызначаліся трапнасцю, тонкім гумарам, іроніяй. У свой час яго сатырычныя плакаты выдаваліся агромністымі тыражамі ў Маскве, а малюнку друкаваліся ці не ва ўсіх часопісах сатыры і гумару былога СССР. І, між іншым, ні ў адным з малюнкаў творцы не знойдзеш і намёку на разбурэнне чалавечай асобы, здэку над ёй. А нядаўна Сяргей Анатолявіч пасля доўгага перапынку зноў стаў актыўна супрацоўнічаць з «Вожыкам»: ён — аўтар шэрага вокладак.

Зразумела, што ўсе дзве сотні праілюстраваных ім кніг адразу не прагледзіш і нават усе не запамніш. Але калі вы на сваёй паліцы знойдзеце, напрыклад, бессмяротных «Палескіх рабінзонаў» Янкі Маўра, то пакажыце кніжку дзецям: якое тут цудоўнае афармленне! А калі, скажам, недзе здабудзеце «Боги і міфы древних славян», выдадзеныя ў 2004 годзе на Мінскай фабрыцы каляровага друку, то пакажыце і прачытайце яе самым маленькім. Так, менавіта ім, нашым юным грамадзянам, каб ведалі, што ў іхняга народа, у славян, ёсць свае паданні. А ў тых паданнях, аказваецца, больш добрага, чым кепскага. Хлопчыкі і дзяўчынкі даведаюцца, напрыклад, што дзядуля Белбог — добры і спагадлівы. Ён дапамагае тым, хто заблудзіцца ў лесе, знайсці дарогу дадому, а ў жыво — жнем. І наогул, дзе ён — там светла... І Дажбог добры, і Цёця, Багіня лета, ды і Талака. (Што да Талакі, дык яшчэ сёння ў беларусаў захавалася такое паняцце: будаваць хату ці рабіць якую вялікую іншую працу — лацвей разам, талакою...)

Словам, мастак Сяргей Волкаў вырашаў падараваць самым

маленькім такую незвычайную кніжку, яшчэ і як аўтар тэксту. Аповед тут — напісаны сапраўды па-пісьменніцку, даходліва і спакойна, а малюнак, у прыватнасці, своеасаблівы «партрэт» — добрых Багоў, — абаяльны і, зноў жа, *адухоўлены*.

Але тут у некага можа ўзнікнуць пытанне: а чаму кніга не на беларускай мове? Адаказваю: гэта наша агульная моўная праблема. Мы самі столькі гадоў баяліся папрокаў у нацыяналізме, што неабачліва амаль вывелі родную мову з паўсядзённага ўжытку (маю на ўвазе найперш горад). І за гэтым не заўважылі, што дзеткі нашы яе ўжо амаль што не ведаюць. Дык, калі на добры лад, тут кожны павінен пачаць з сябе і яшчэ лепш было б, каб прыклад паказала чыноўніцтва... А кнігу Сяргея Анатолявіча няхай бы на беларускай мове перавыдала якое дзяржаўнае выдавецтва: быў бы таксама добры знак...

Але вернемся да Волкавых-мастакоў. У іх творчасці, паўтаруся, у творчасці мастакоў трох пакаленняў, у кожнага па-свойму яркава адлюстравана дух свайго часу, яго вобразы і сімвалы. І — асабістыя мастакоўскія і грамадзянскія (што вельмі важна для творцы) адносіны да гісторыі, сучаснасці. Скажам, цыкл карцін дзеда — Валянціна Віктаравіча — пра нашу гісторыю і пра той дзень, у якім ён жыў і тварыў, у прыватнасці, партрэты «Кастусь Каліноўскі» (1923), «Малатабоец» (1926) або «Студэнты» (1947) сведчаць аб філасофскім падыходзе творцы да вобразаў самых розных людзей, да рэалістычнага разумення сутнасці іх характараў, памкненняў.

Далей можна казаць аб цыкле карцін Валянціна Волкава, прысвечаных рэвалюцыйным падзеям, грамадзянскай і Айчынай войнам, перыяду аднаўлення разбуранай гаспадаркі. І ўсё адно: пры ўсіх выдатных творчых дасягненнях майстра своеасаблівай вяршыняй ягонай мастакоўскай дзейнасці (і вяршыняй вялікай грамадскай значнасці) уяўляецца карціна «Мінск. 3 ліпеня 1944 года». Пры самых розных асацыяцыях, якія яна выклікае, вельмі важным з'яўляецца адчуванне, што нашы дзяды і бацькі ў змаганні з ворагам не страцілі сваёй чалавечнасці (так і ёсць у сапраўднасці, у самой рэальнасці). Пасля ўсіх разваг над карцінай разумееш: да адчування такога прыходзіш дзякуючы выключнай мастацкай якасці карціны, яе *адухоўленасці*. Дык паўтэраем у карціну і запамнім, нашчадкі, запамнім, якімі дзяды і бацькі нашы прыйшлі да Перамогі...

Запамнім таксама, што і Анатоля Волкаў як мастак і грамадзянін гэтак жа, як і яго бацька ў свой час, меў самае непасрэднае дачыненне да важнейшых падзей у жыцці краіны. Так, у 1944—45 гг. ён актыўна супрацоўнічаў з газетай-плакатам «Раздавім фашысцкую гадзіну» — з выданнем, якое пазней было пераўтворана ў часопіс «Вожык». Тут змяшчаліся яго малюнак, якія ў вайну дапамагалі людзям здабываць Перамогу, а пасля — адраджаць разбураную народную гаспадарку, потым — змагацца з усім заганным ужо ў новым часе. У часопісе за шмат гадоў працы Анатоля Волкаў стварыў сваю ўласную школу сатырычнага і гумарыстычнага малюнка, якую, між іншым, пасля бацькі працягвае і развівае зараз яго сын Сяргей.

Увогуле, калі звяртаешся да творчасці мастакоў Волкавых — дзеда, сына, унука — дык, вядома ж, захапляешся гэтым сямейным феноменам творцаў: кожны з іх у поўнай меры змог рэалізаваць свой талент, надаўшы яму сапраўднае грамадзянскае гучанне. І гэта — нягледзячы на ​​няпростую рэчаіснасць у тая часы. Нягледзячы ні на што, гэтыя тры непаўторныя мастакі прынеслі сваім нашчадам разам са сваімі творами тую сапраўдную *адухоўленасць*, без якой жыццё немагчыма. І сапраўдная творчасць — таксама.

Капыльскі краязнаўчы музей па выніках мінулага года прызнаны пераможцам музейных устаноў у намінацыі "Лепшы музей года" штогадовага спаборніцтва Мінскай вобласці. Агзначана найперш яго выставачная дзейнасць, унікальны вопыт перасоўных выстаў ды навукова-даследчая праца. І, бясспрэчна, вартыя ўвагі самі экспазіцыі...

Гісторыя ў знаходках

Пяць год супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН на чале з Леанідам Калядзінскім праводзілі ў Капылі раскопкі — між іншым, пры фінансавай падтрымцы раённых уладаў. Навукоўцы знайшлі шмат чаго, што дазволіць нават перагледзець гісторыю часу заснавання горада. Прычым, у экспазіцыі — толькі арыгіналы, няма ні аднаго дубліката, муляжа альбо знаходкі не з гэтай зямлі. Да прыкладу, пчаліныя соты, якія захаваліся аж з XII стагоддзя, медыцынскі нож, які датуецца XI стагоддзем — адзінаквыя знаходкі ў Беларусі. Цікава ўбачыць акамянелыя малюскі, якім 450 мільёнаў гадоў...

праўдны гонар музея — яго першая зала "Гісторыя Капыльшчыны праз археалогію" — цалкам сфарміравана з археалагічных матэрыялаў, знойдзеных падчас раскопак. Пяць год супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН на чале з Леанідам Калядзінскім праводзілі ў Капылі раскопкі — між іншым, пры фінансавай падтрымцы раённых уладаў. І першапачаткова было агаворана: усё, што будзе знойдзена на Замкавай гары і курганах, пойдзе ў фонды раённага музея. Навукоўцы знайшлі шмат чаго, што дазволіць нават перагледзець гісторыю часу заснавання горада. Прычым, у экспазіцыі — толькі арыгіналы, няма ні аднаго дубліката, муляжа альбо знаходкі не з гэтай зямлі. Да прыкладу, пчаліныя соты, якія захаваліся аж з XII стагоддзя, медыцынскі нож, які датуецца XI стагоддзем — адзінаквыя знаходкі ў Беларусі. Цікава ўбачыць акамянелыя малюскі, якім 450 мільёнаў гадоў...

XII стагоддзя, медыцынскі нож, які датуецца XI стагоддзем — адзінаквыя знаходкі ў Беларусі. Цікава ўбачыць акамянелыя малюскі, якім 450 мільёнаў гадоў... Знойдзеныя старажытныя прасцілы пацвярджаюць, што Капыльшчына раней лічылася цэнтрам ткацтва. Меркавалася таксама, што ў горадзе даўным даўно існавала вытворчасць... ліманаду. Дык вось, у пацвярджэнне гэтага пры раскопках знайшлі адмыслова вырабленыя донычкі ад бутэлек...

— Знаходкі больш канкрэтызуюць гісторыю, надаюць ёй фактычны змест. І калі ў самім Капылі больш грунтоўная экспазіцыя па быццё сярэдняй часткі насельніцтва, — працягвае Валянціна Леанідаўна, — то варта згадаць і выдатны музей сялян-

скага побыту і этнаграфіі канца XIX — пачатку XX стст., які ёсць у Вялешына. За экспазіцыю этнаграфіі і быту ў вёсцы Вялешына, якую стварылі ўласнымі рукамі, не затраціўшы ні капейкі, музей атрымаў спецыяльную прэмію Мінаблвыканкама "Музейная справа". А ў Нясвіжы можна падзівіцца таму, як жылі магнаты. Такім чынам, з улікам геаграфічнага становішча горада можна стварыць адмысловы турыстычны маршрут.

Ёсць пастаняныя тэматычныя экскурсійныя маршруты, зацверджаныя рашэннем райвыканкама, — іх пяць. І створаныя яны з улікам цікавасці дзяржавы да сядзібна-паркавых гаспадарак. Каб азнаёміцца з ткацтвам, да прыкладу, едзьце ў Семежава.

— Калісьці мы ўваходзілі ў Слуцкі павет, там жа было шмат

ткачых, існавалі майстэрні. А ў Агародніках была першая майстэрня: менавіта ў ёй працавалі нашы ткачы. Так што да знакамітых паясоў мы маем прамыя адносіны — тлумачыць дырэктар і працягвае: — У Цімавічах знаходзіцца музей Кузьмы Чорнага, і там, вядома, больш прадстаўлены літаратурны накірунак...

Стварыўшы не адну такую экспазіцыю, супрацоўнікі музея рашылі давозіць выстаўкі і да ўсіх населеных пунктаў раёна. Арганізавалі сумесныя паездкі з аддзелаў адукацыі — напрыклад, на метадычныя дні. Сустрэчы праходзяць, як правіла, у школах, і, дзякуючы таму, што ўстановамі адукацыі лічацца цяпер і садкі, то дзеці знаёмяцца з краем у самым малодшым узросце.

Як вынік, пры выкарыстанні такіх перасоўных варыянтаў атрымліваецца, што адна выстава экспануецца прыкладна ў 15—20 месцах — так раптам адкрылася невывяржана крыніца папулярнасці ведаў па гісторыі для ўсяго насельніцтва. Менавіта гэта і было адзначана пры падвядзенні вынікаў працы музейных устаноў вобласці.

А гэтым годам тут рэалізуюць новую ідэю — у разгорнутай экспазіцыі паказаць капыльнам Героя Рэспублікі Беларусь, на радзіме якога мяркуюць адкрыць музей іх героя-земляка, былога галоўнага канструктара Мінскага аўтазавода, акадэміка, патрыярха айчыннага машынабудавання Міхаіла Высоцкага.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: дырэктар Капыльскага краязнаўчага музея Валянціна Шуракова; фрагмент афармлення залы.

Фота аўтара

Жыццё не стаіць на месцы...

Сёлета Гродзенскай гарадской цэнтральнай бібліятэцы імя Андрэя Макаёнка споўнілася 60 гадоў. Вялікі шлях прайшла яна з далёкага пасляваеннага часу. Паступова расла папулярнасць бібліятэкі, пашыраўся кніжны фонд. Сённяшні дзень бібліятэкі — аўтаматызаваная сістэма з электроннымі каталогамі, праца клубу па інтэрэсах, дзесяткі разнастайных імпрэз, выданне зборнікаў і буклетаў, цеснае супрацоўніцтва з нацыянальна-культурнымі таварыствамі.

У студзені 1959 года бібліятэка пераехала ў новае памяшканне па вуліцы Савецкіх пагранічнікаў. У гэтым жа годзе ўстанова адной з першых у рэгіёне арганізавала для чытачоў адкрыты доступ да літаратуры. У 1983 годзе бібліятэцы нададзена імя вядомага беларускага драматурга, народнага пісьменніка БССР Андрэя Макаёнка, які пэўны час жыў і працаваў у Гродне.

— Мы працуем у цесным кантакце з грамадскімі і дзяржаўнымі арганізацыямі, творчымі ўстановамі і саюзамі. Кожны год праводзім больш як сто разнастайных мерапрыемстваў, — адзначае дырэктар бібліятэкі Галіна Рыбалка. — Сярод іх літаратурныя вечарыны, творчыя сустрэчы, прэзентацыйныя кнігі. Традыцыйнымі сталі творчыя сустрэчы ў клубе "Бібліяасцёўня". Нашыя бібліятэкары наведвалі адкрыццё персанальнай выставы вядомага скульптара і мастака Уладзіміра Церабуна, сустраліся з журналістамі газеты "Вечерний Гродно", з гродзенскімі літаратарамі. Для людзей старэйшага ўзросту мы арганізавалі клуб "Флора", які аб'ядноўвае саадаваў

і агароднікаў. У пасяджэннях клуба ўдзельнічаюць навуковыя супрацоўнікі кафедры батанікі і фізіялогіі раслін Гродзенскага дзяржаўнага аграрнага ўніверсітэта. Так што жыццё не стаіць на месцы.

Новы кірунак дзейнасці Гродзенскай гарадской цэнтральнай бібліятэкі — захаванне духоўна-маральных каштоўнасцяў. Сумесна з Гродзенскай праваслаўнай епархіяй і Гродзенскім дзяржаўным музеем гісторыі рэлігіі была створана і пачала дзейнічаць праграма "Адраджэнне духоўнага жыцця". У рамках гэтай праграмы правялі ўжо 25 сустрэч, на якія запрашаліся і чытачы, і работнікі бібліятэкі горада. Кожны, хто прыходзіць на такія сустрэчы, можа па-

слухаць цікавае выступленне, абмяняцца думкамі па надзённай праблеме, азнаёміцца з выданнямі духоўнай літаратуры з фонду праваслаўнай бібліятэкі Свята-Уладзімірскай царквы.

У рамках супрацоўніцтва бібліятэкараў з нацыянальна-культурнымі суполкамі горада Гродна з'явілася праграма "Нацыянальная мазаіка". Сутнасць яе ў тым, што прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў збіраюцца разам, каб знаёміцца з гісторыяй і традыцыямі суседзяў, чытаюць кнігі і спяваюць.

Створаны ў 1999 годзе цэнтр прававой інфармацыі пашыраў інфармацыйныя магчымасці. Тут не толькі кнігі і перыёдыка, але і юрыдычныя дакументы ў электроннай форме. Бібліяграфы дапамагаюць чытачам у пошуку неабходных выданняў. Раз у месяц у сценах бібліятэкі праводзіцца бяссплатныя юрыдычныя кансультацыі.

Аддзел бібліятэчнага маркетынгу — самы малады ў Гродзенскай гарадской цэнтральнай бібліятэцы. Ён адкрыўся роўна дзесяць гадоў таму. Кожны год тут рыхтуюць да друку больш як два дзесяткі творчых работ. Гэта рэкламна-інфармацыйныя бюлетэны, зборнікі метадычных і сцэнарных матэрыялаў, вынікі сацыялагічных даследаванняў, гісторыка-дакументальныя нарысы. Акрамя таго, супрацоўнікам аддзела ўдалося сабраць за апошні час шмат разнастайных матэрыялаў, якія будуць вельмі дарэчы бібліятэкаркам і педагогам у арганізацыі выхавальнай работы сярод школьнікаў.

— Галоўнае багацце бібліятэкі — нашыя супрацоўнікі, кожны з якіх творча ставіцца да сваёй працы, — падсумоўвае сказанае Галіна Рыбалка. — Таму лагічна, што па выніках 2001 года калектыву бібліятэкі стаў пераможцам абласнога конкурсу публічных бібліятэк "Бібліятэка — інфармацыйны цэнтр рэгіёна". Мы адзначаны таксама Ганаровымі граматамі аблвыканкама і гарвыканкама — за значны ўнёсак у развіццё бібліятэчнай справы, захаванне нацыянальнай культуры, духоўнае і эстэтычнае выхаванне насельніцтва. Гэтага курса і будзем трымацца.

Раман ПЯТРОЎСКИ

На здымку: адно з пасяджэнняў "Бібліяасцёўня".

Насуперак гендэрным стэрэатыпам, або Шукайце жанчыну*...

Неабходнасць увядзення абазначэння "гендэр" узнікла, калі зрабілася немагчыма ігнараваць наступны факт: біялагічны пол усё менш уплывае на вызначэнне сацыяльных роляў мужчын і жанчын. Пад "гендэрам" разумеецца комплекс паводзінаў, сукупнасць сацыяльных і культурных норм, якія грамадства прадпісвае выконваць людзям у залежнасці ад іх біялагічнага полу. Але ж, як вядома, у розных грамадствах і розі гэтыя будуць рознымі.

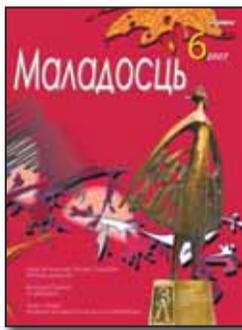
У сучаснай беларускай літаратуры, па-мойму, таксама выяўляецца пэўная "гендэрная" тэндэнцыя. Ранейшы стэрэатып, што "мужчынскімі тэмамі" ў нашай літаратуры з'яўляюцца пераважна вострыя сацыяльныя канфлікты, рэвалюцыйныя і ваенныя падзеі, пачынае паступова разбурацца. Мужчыны-пісьменнікі ўсё ахвотней звяртаюцца да тэмы кахання, сямейна-побытавых адносін, наўмысна ці міжвольна выяўляючы вялікую залежнасць сваіх герояў — прадстаўнікоў моцнай паловы чалавечства — ад слабой жанчыны. Безумоўна, пра каханне нашыя творцы пісалі ва ўсе часы. Але найчасцей гэтая сюжэтная лінія адно "ўзмацняла" ключавую ідэю твора (як, напрыклад, адносіны Лабановіча і Ядвісі, Васіля Дзятла і Ганны Чарнушкі або Івана Цярэшкі і Джуліі). Зараз жа сітуацыя заўважальна змяняецца — жанчына пачынае адыгрываць у сюжэце вядучую ролю. Адно пачынаеш чытаць і адрозна з'яўляецца неадчэпная думка: *cherchez la femme...*

колькасці персанажаў, кампазіцыйным ахопе падзей — творчэй адпавядае сацыяльна-бытавому раману. Распавядаючы пра жыццё галоўнага героя, — вясковага настаўніка Сцяпана Лоўдача, — аўтар адначасова расказвае пра жыццё ўсёй вёскі і яе жыхароў. Шмат у творы натуралістычных эпізодаў — будзённыя гаспадарчыя клопаты, святочныя ўрачыстасці, шмат персанажаў — і звычайных вясковых працаўнікоў, і рупліўцаў-настаўнікаў, і нават ёсць мясцовы "партыйны функцыянер". Апроч таго, сюжэт закрэпае нямаля сацыяльных праблем, уласцівых вясковаму ладу жыцця: тут і "дэмаграфічная сітуацыя" (закрываецца школа), і п'янства, і ўмовы існавання сельскай інтэлігенцыі. Але асноўнай лінійнай сюжэта з'яўляецца менавіта асабістае жыццё галоўнага героя, спецыфічныя любовныя... нават не "трохкутнік", а "квадрат", у якім Сцяпан міжволі апынуўся. Па сутнасці жыццё героя пастаянна вызначаецца жанчынамі: ён нібыта і выконвае ролю "першай скрышкі", але "дырыжыруюць" усё роўна жанчыны... Аўтар дэталёва асвятляе ўсе перыпетыі лёсу першага — драму першага кахання, шчасліваю гісторыю наступнага, шлюб, нараджэнне дзяцей, адносіны з жонкай і г. д. Пасля — трагічная гібель жонкі, сталасць дзяцей, з'яўленне ўніка... Да якой развязкі спрабуе наблізіцца аўтар пакуль з упэўненасцю сцвярджаць нельга, але, думаецца, без жанчыны тут ізноў не абыходзіцца...

Тры апавяданні Янкі Сіпакова (з кнігі "Зубрэвіцкая сага") прысвечаныя родным і землякам аўтара. Асабліва глыбока закрунула апавяданне "Партызаны" — аўтабіяграфічны твор, дзе пісьменнік згадвае падзеі свайго ваеннага дзяцінства, трагедыю ўласнай сям'і. Аўтар з болей расказвае гісторыю Іванькі — хлапчука, які страціў шмат каго з блізкіх, страціў маці, прайшоў праз зусім недзіцячы выпрабаванні. Гэтая гісторыя ўзрушае і хвалюе сама па сабе, але найвышэйшыя эмоцыі выклікае нечаканае прызнанне: "Іванька — гэта я сам. <...> Яго слэзы — мае слэзы. Яго смутак — мой смутак". Неверагодна кранаюць гэтаксама фінальныя эпізоды, дзе трагічнае саступае месца аптымістычнаму.

Увага рубрыкі "На паверцы — імёны" засяроджана на творчасці Паўла Кавалёва. Часопіс працягвае друкаванне дзённікаў Івана Шамякіна. Жыццё і творчасці Івана Мележа прысвечаны матэрыялы рубрыкі "Легенды ХХ стагоддзя". У рэцэнзіі "Я не ўяўляю свайго жыцця без Мінска..." Эмануіл Іофе разглядае кнігу "Гісторыя Мінска". Зборнік эсэ і нарысаў Алеся Марціновіча "Птушкі з пакінутых гнёздаў: гісторыя ў асобах" аналізуе Аляксей Карлюкевіч у публікацыі "Прапрокі Айчыны".

Сімвалічна: у гэтым нумары "Польмя" склаўся выключна мужчынскі аўтарскі калектыў... *Cherchez la femme!*

«Маладосць» № 6

Пераважна большасць матэрыялаў "Маладосці" прысвечана 125-гадовым юбілеям з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. "Усе мы — ад Купалавай жалеікі" — такую назву мае зварот да чытачоў галоўнага рэдактара Раісы Баравіковай. Радам з верша Уладзіміра Караткевіча — "Ноч лыла агнямі і зорамі... Нарадзіўся Янка Купала" — названа публікацыя вершаў сучасных беларускіх паэтаў, прысвечаных Песняру. Сярод твораў — вершы Раісы Баравіковай, Навума Гальперына, Леаніда Дранько-Майскага, Ірыны Багдановіч, Анатоль Сьсы і іншых паэтаў.

Юбілейным датам прысвечваюцца гэтаксама публіцыстычныя і літаратурна-навуковыя артыкулы — "3 гісторыі першых творчых юбіляў Янкі Купалы" Ганны Запартыкі, "Янка Купала і Югаславія" Івана Чароты, "Там, дзе лунае дух Купалы" Ірыны Занеўскай, "Вялікакракоцкая бібліятэка імя Янкі Купалы" Сяргея Чыгрына, "Родны кут Якуба Коласа (Погляд у мінулае)" Соф'і Міцкевіч і іншыя. У матэрыяле "Янка Купала сёння: інтэрпрэтацыі, асацыяцыі, уяўленні" поглядамі і ацэнкамі ролі Купалы ў айчынай літаратуры падзяліліся маладыя пісьменнікі Зміцер Арцёх, Арцём Арашонок, Віктар Жыбуль, Аксана Бязлепкіна і Арцём Кавалеўскі.

Узоры драматургіі — сцэнічныя абразок Галіны Каржаневскай "Дарункі добрых духаў" і "парафраз" Андрэя Карэліна і Вітала Скалабана "Абняць выпшыню" — гэтаксама маюць непасрэднае дачыненне да юбіляў Песняроў.

Вельмі шматбагацьцем будаецца пачатак аповесці Алеся Бадака "Адзінокі васьмікласнік жадае пазнаёміцца". Цікаваць да сюжэта выклікае ўжо ўступная частка, дзе аўтар расказвае пра сваё хобі і непасрэдную залежнасць ад гэтага захаплення самога творчага працэсу. Менавіта ўступ падкрэслівае аўтабіяграфічнасць твора, выклікае адчуванне шчырасці аўтара і чаканне вельмі асабістай, амаль спявадальнай гісторыі. Першыя раздзелы аповесці яшчэ больш інтрыгуюць. Пагадзіцеся, не часта былі вучань і настаўніца, якія не бачыліся дваццаць год і сустрэліся зусім выпадкова, павядуць такі дыялог:

— Вы мяне пазналі? <...>

— Пазнала, — сказала яна дастаткова суха, каб зразумець, што нават праз дваццаць гадоў не хоча рабіць выгляд, быццам ёй прыемна мяне бачыць.

— Відаш, вы на мяне тады моцна пакрыўдзіліся, і не можаце дараваць па сённяшні дзень...

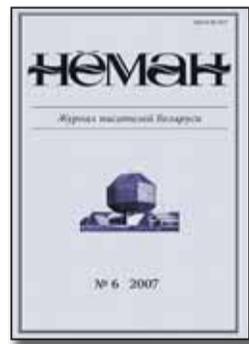
— Я вас тады ўзненавідзела".

Далей падзеі вяртаюцца да мінулага: школа, знаёмства вучняў з новай настаўніцай — маладой і прыгожай... У гэтым выпадку "шукаць жанчыну" не даводзіцца — яна, нібыта, ужо "знойдзена". Аднак здарэнне, што так вярэдзіць душу героя, выклікае, несумненна, вялікую цікавасць: чым жа хлопчык мог так моцна пакрыўдзіць прыгажуню-настаўніцу?..

Вось і верш Міхася Башлакова пераконвае: "Юнацкае пачуццё" да жанчыны здольна захоўвацца ў душы ўсё жыццё...

Шмат якая запісы з "Даваеннага шпэтга" Івана Шамякіна (заканчэнне, пачатак у № 5) прымушаюць задумацца... "Цікава — маё каханне. <...> Сёння заўважыў цікавую рэч: калі я бачу жанчыну і параўноўваю яе з Мамай, я пачынаю яе мацней і мацней любіць, таму што ні адна не можа параўнацца з ёй". ...Пісьменнік пражыў у шлюб з Марыяй Філатаўнай 57 год, прысвечваючы жонцы творы, яна выступала пратэстам лепшых яго гераінь... Ці не ў ёй — у жанчыне, здольнай натхняць — сакрэт поспеху творцы? Разумею, падаецца, зусім відавочна: *cherchez la femme!*

Рубрыка "Сярод кніг" прадстаўлена рэцэнзіямі Алеся Карлюкевіча "Калі птушкі спяваюць..." на кнігу "Крылатая дружба, або Птушкі ў беларускай фальклоры" (укладальнік Уладзімір Ягоўдзік) і Іны Яцук "Нагаткі чыгача" на кнігу Ірыны Шаўляковай "Рэстаўрацыя шчырасці".

«Нёман» № 6

Заварожвае сюжэт аповесці Евы Дудоргі "Наследніца". Тут разгортаецца гісторыя "жаночай дынастыі", дзе з пакалення ў пакаленне — з васьмнаціхатага стагоддзя да сённяшніх дзён — перадаюцца магічныя здольнасці і веды. Але праблема ў тым, што часам жанчыны гэтага роду "ўздзейнічаюць" на людзей зусім міжвольна, ненаўмысна... "Каждое наше слова і дажы мыслі знаходзяць адраса. Всегда ли мы задумываемся об этом? Иногда в сердцах и зла пожелаем..." Безумоўна, чарадзейная казачная гісторыя, увасобленая ў сюжэце, цікавая сама па сабе, але ў многім яна і сімвалічная (вядома ж, "казка — ложь, да в ней намёк..."). Па-мойму, аўтар выдатна адлюстравала жаночую "прыроду" — псіхалогію, вобраз мыслення, здольнасць як да самахварнай

любаві, так і да спапяляючай нянавісці...

Вельмі адрозныя ўражанні ад трох апавяданняў Сяргея Клімковіча. У апавяданні "Траса" ўвасоблены даволі шараговы сюжэт, асабліва распаўсюджаны ў савецкай літаратуры 70-х гадоў. Героі — двое маладых афіцэраў — фактычна антыподы: адзін абавязковы, адказны, на добрым рахунку ў вясковага начальства, другі — "недотэпа" — то "проспіт ночыю приход ответственного по части, то опоздает на развод, то солдаты у него во взводе «сфилят» с зарядки". І толькі экстрэмальная сітуацыя выяўляе адваротнае: "станоўчы" персанаж аказваецца чэрствым эгістам, а вась "недотэпа" — наадварот — сумленным і годным чалавекам.

Сэнс апавядання "Плазма" мажліва інтэрпрэтаваць па-рознаму: і як сімвалічнае ўвасобленне апантанасці чалавека пэўнай ідэяй, і як неўсвядомленае імкненне людзей да першынства ва ўсім... Але справаздачны стыль і залішні натуралізм у адлюстраванні "медыцынскіх тэхналогіяў" зусім пазбаўляюць твор "мастацкасці".

А вось апавяданне "Последний вечер" — гэта насамрэч глыбокая і шчырая гісторыя, дзе аўтару ўдалося вельмі тонка і кранальна адлюстравать псіхалогію і эмацыянальны свет дзіцяці, незабыўныя вобразы і ўражанні мастацтва.

Драматызаваны вобраз жанчыны-маці — галоўнай гераіні апавядання Уладзіміра Гаўрыловіча "На межах" — ізноў схіляе да асэнсавання загадкавай жаночай душы, яе містычнай унутранай сілы.

У пазьных абсягах часопіса — вершы Браніслава Спрынгана, Навума Гальперына (пераклад з белар. Ф. Мысліцкага), Алеся Бадака (пераклад з белар. І. Катлярова), Віктара Трасянскага, Фелікса Мысліцкага, Барыса Крывялевіча і Майны Бабарыкі.

У рубрыцы "Документы. Запіскі. Воспоминания" надрукаваны гісторыка-дакументальны нарыс Вячаслава Селяменева і Віктара Шымоліна "Охота на палача", дзе даследуюцца падзеі часоў Другой сусветнай вайны — аперацыя па знішчэнні стаўлення Гітлера генеральнага камісара Беларусі Вільгельма Кубэ. Як вядома, асноўную ролю ў гэтай аперацыі выканалі тры жанчыны — падпольшчыцы Алена Мазанік, Марыя Осіпава і партызанка Надзея Траян.

Рубрыка "Славянская взаімоўнасць" змясціла нататку настаўніка рускай мовы з Балгарыі Даміана Тодарава "Судьба Любочки", дзе гаворка ідзе пра неардынарную жанчыну, пра яе асабісты лёс і ролю ў жыцці мужчыны. Нататка цікавая яшчэ і тым, "што в ней затрагивается судьба известного человека — Чрезвычайного и Полномочного посла Республики Болгария в Республике Беларусь <...> Петко Ганчева". Тут гэтаксама выноса ўсё та ж: *cherchez la femme!*

Сярод матэрыялаў рубрыкі "Літаратурная крытыка" — рэцэнзія Міхаіла Кузьміча "И пусть строка зажажется огоньком..." на пазьны зборнік Тамары Красновай-Гусачэнкай "Я пришла..."; артыкул Юрыя Сапажкова "Прытэжэнне правды" — агляд пазіі "Нёман" за 2006 год; палемічны артыкул Аляксандра Сакалова "Позвольте не согласиться!", дзе аўтар аспрэчвае меркаванні Анатоля Андрэева, выказаныя ў артыкуле "Громадная воздушность" Міхаіла Булакова ("Нёман", 2006 г., № 9).

Апалагетам версіі "мужчынскай выключнасці" і вызначальнай ролі "моцнага полу" (якія, найчасцей самі да яго належыць) хацелася б нагадаць яшчэ адно вядомае выслоўе галантных французцаў: "Калі жанчына памыляецца — папрасіце ў яе прабачэння".

Лада АЛЕЙНІК

Верагодная першакрыніца выразу — 6 сатыра рымскага паэта Ювенала, дзе ёсць такія словы: "Наўрад ці знойдзецца такая спрэчка, у якой прычынай не была б жанчына". "Крылатай" фразы зрабілася пасля п'есы "Магіка не Парыжа" (1864) А. Дзюма-бацькі, напісанай аўтарам паводле аднайменнага рамана.

«Польмя» № 6

Часопіс працягвае друкаванне рамана Уладзіміра Дамашэвіча "На мяжы цярпення" (пачатак у № 4, 5, 2007 г.). Назва, дарэчы, даволі дакладна перадае тэму пачуцця, з якімі твор чытаецца. Празмерна замаруджаны ход падзей, зашмат другасных дэталей і апісанняў, расцягнутыя дыялогі — усё гэта разам зніжае вастрыво перажыванняў, якія павінны былі б выклікаць перыпетыі рамана, робяць твор даволі "надакучлівым". Шукаючы прычыну, з-за якой развалілася яго сям'я, Рамейка ізноў вінаваціць жонку — не падабаюцца яму яе "гендэрныя паводзіны": "Яны не раз пачыналі спрэчку, абмяркоўваючы кодакс паводзінаў мужчыны і жанчыны, і яна лічыла, што жанчына павінна іграць першую скрыпку ў кампаніі, як і ў жыцці, у той час як Рамейка даказваў на фактах, што празмерная эмансцыпаванасць жанчыны прыніжае мужчыну, робіць яго ў сям'і даставалам, цяглаваю сілай, паслухмяным папыхайлам, а не гаспадаром, які належыць таму быць у прыстойнай сучаснай сям'і". Было б, думаецца, зусім не лішнім, каб Рамейка больш падрабязна патлумачыў, што такое "быць гаспадаром у прыстойнай сучаснай сям'і"... Самае дзіўнае, што ў "новай сям'і" герой адрозна пачынае актыўна і з невялікім імпульсам выконваць функцыі і "дастававалы", і "папыхайлы", і "цяглавай сілы"... Найперш, ён "разжываецца" грашмыка — пазычае ў былой жонкі (!). Напярэдадні Новага года Рамейка "завальвае" халадзільнік усялякімі прысмакамі, але новая жонка, якая амаль усё жыццё пражыла без мужа, прывыкла самастойна вырашаць, што патрэбна ў гаспадарцы. Яна "адчахвоціла" рупнага "гаспадара": "Ідзі ў наш пакой, трохі астынь, а то ўвесь гарыш, а я тут пагляджу, чаго ты накупляў. Мо яшчэ пахвало цябе... Рамейка не хаця пайшоў у іхні пакой, сеў за столік. Было над чым задумацца. Хто ён у гэтай хаце? Прышлы, гошць? Чаму ён павінен пытацца, што купляць у краме, тым больш — на святы?" Карацей, герой не толькі не можа зразумець "чаго хоча жанчына", але, падаецца, не разумее нават чаго хоча сам...

Сямейна-бытавая тэма не абдырана ўвагай і ў пазіі. Вось, напрыклад, у Васіля Жуковіча:

Гаворыш, набліжаецца развод,
Што азначае —
рухнуў храм кахання?
Наперадзе — з мінулым развітанне?
Да волі, што ў тумане, паварот?
Чаму ж не радуе вясны прыход,
Яе цяпло, цвіценне, шчабятанне?
Зрасчараванна вынікла пытанне:
Ці быў той храм,
калі быў грымтам лёд?!

Сярод іншых пазьных публікацый — нізка мініяцюр Ганада Чарказяна "Чаргаві" (пераклад з курдскай Міколы Мятліцкага) і верш Яўгена Міклашэўскага "Неперспектыўныя вёскі, або Развітанне з мінулым".

Чэрвеньскі нумар "Польмя" пачаў друкаванне чарговага эпічнага твора — аповесці Івана Каронды "Волаўская госяца". Нягледзячы на "сціплае" жанравае вызначэнне, па ўсіх фармальных прыкметах — часавых межах,

Увага да сапраўднай духоўнасці

Старадарожскі раён — на ўскраіку Міншчыны. Здараецца, і да яго гісторыі і сучаснасці звяртаюцца вучоныя, публіцысты, пісьменнікі. Але адбываецца гэта не так часта як хацелася б. А між тым, Старадарожскі край — унікальная старонка зямлі беларускай. Пацвярджае гэта і кніга кандыдата філалагічных навук Уладзіміра Сысова "Духоўная спадчына Старадарожчыны: этнаграфічна-фальклорныя матэрыялы" (Мінск, "Беларуская навука", 2006 год).

Адметнасць гэтага выдання ў тым, што разам з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук свой адметны ўнёсак у стварэнне кнігі зрабіў і адрзел культуры Старадарожскага райвыканкама. Укладальнікі зборніка — Н. Ф. Сысова і А. В. Цітавец. Навуковы рэдактар — А. В. Цітавец. У прадмове да выдання начальнік адрзела культуры райвыканкама Дз. Давыдаў заўважыў: "Сёння прырыштэтным накірункам дзейнасці адрзела культуры з'яўляецца адражэнне, захаванне і развіццё традыцыйнай культуры Старадарожчыны. Дзейнасць устаноў культуры накіравана на даследаванне і распаўсюджванне мастацкіх традыцый народа ў розных формах іх працягнення. Пра гэта сведчаць традыцыйныя

святы, што праводзяцца ў раёне: "Арэскія вытокі", "Сугалоссе", "Старадарожская лясенка", "Граі, гармонік", агляды фальклорных праграм. У раёне развіваюцца традыцыйныя народныя рамёствы, такія як ткацтва, вышыўка, лаза- і саломалляцтва, выцінанка, разьба па дрэве, бандарства. Асабліва ўвага надаецца правядзенню традыцыйнага свята ткацтва "Матчыны кросны", каардынатарам якога выступае Цэнтр рамёстваў. Па яго ініцыятыве ладзяцца шматлікія выставы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, вечары ўшанаванні майстроў і інш. У раёне дзейнічаюць 13 народных, 1 узорны і 14 фальклорных калектываў, якія налічваюць больш як сто ўдзельнікаў".

Кніга Уладзіміра Сысова, выданне якой можна лічыць свое-

асаблівым помнікам даследчыку, складаецца з наступных частак: «Да глыбін народных, да крыніц жыватворных» (у яе ўваходзяць раздзелы «Календарна-абрадавая паэзія гадавога кола» "Каляды: абрад, песні", "Вялікі, перадвелькодны пост", "Вясеннія абрады і песні", "Летнія песні", "Жніво: абрад, песні"), "Сямейна-абрадавая паэзія" (складаецца з раздзелаў "Радзіны: абрад, песні", "Правады ў войска", "Вяселле ў этнаграфічных апісаннях і песнях", "Пра будаўніцтва падвор'я і ўлазіны", "Памінальная абраднасць", "Замовы"), "Пазаабрадавая творчасць" ("Малітвы", "Казкі", "Вераванні Старадарожчыны", "Пазаабрадавыя песні", "Старадарожскія прыпеўкі", "Старадарожскія загадкі"). Унікальнасць выдання палягае ў тым, што ў зборніку пададзены ёмісты фальклорны партрэт аднаго рэгіёна. У гэтым — магчыма, падказка для руліваў і энэргічных навукоўцаў: стварыць фальклорна-этнаграфічную біяграфію свайго адметнага краю.

"Духоўная спадчына Старадарожчыны..." багата ілюстравана. Тыраж кнігі 300 асобнікаў. Мо і не надта вялікі, але разам з тым ёсць спадзіванне, што выданне мае адрасную чытацкую аўдыторыю: зборнікам будуць карыстацца арганізатары культурна-светніцкай работы ў Старадарожскім рэгіёне, школьныя настаўнікі на пазакласных краязнаўчых гадзінах, магчыма, звернуць увагу і бібліятэкары суседніх раёнаў.

Вікторыя СТРУЧЫНСКАЯ

У нумары газеты "Літаратура і мастацтва" ад 27 красавіка 2007 г. была апублікавана рэцэнзія Леаніда Галубовіча на новы паэтычны зборнік Леры Сом "Каралева прыйдзе ноччу". Гэты матэрыял утрымлівае шэраг палажэнняў, з якімі, на маю думку, проста немагчыма пагадзіцца. Зрэшты, мяркуюць самі.

Пра «мышку на дыване»

1. "Адсюль вернасць прыняццю нязменнага ўласнага мастацкага погляду на свет. Жывучы ў правінцыі (курсіў мой. — Н. К.), гэтага дамагацца няпроста".

Ну, дапусцім, тут спадар Галубовіч ведае, пра што гаворыць, бо сам у свой час нацяпеўся ад розных шкодных для паэта правінцыйных фактараў. Але ж Полацк — НЕ правінцыя! І справа нават не ў тым, што ён заснаваны ў 862 годзе, што яго гісторыя звязана з імёнамі Скарыны, Сімяона Полацкага і шмат якімі яшчэ. Няма было слаўных гарадоў, якія потым заняпалі. Але ж менавіта з Полацка паходзяць і Уладзімір Арлоў, і Пятро Васючэнка, і Навум Гальпяровіч, і Лявон Баршчэўскі, і яшчэ шмат разумных людзей, прычым усе прыйшлі ў літаратуру амаль адначасова! Аб чым гэта сведчыць? Ды аб тым, што ў Полацку было і ёсць магутнае культурнае і літаратурнае асяроддзе. І яно там засталося. Бо, заўважце, не адзін, не два — адразу пляяда!!! Там жыў Аляксей Аркуш, Вінцэс Мудроў; там стаіць помнік літары "У" і штогод адбываецца ўручэнне прэміі "Гліняны Вялес". Правінцыя — гэта Богам забыты рай-цэнтр або занюханая вёсачка з трох хат на краі балота, а ніяк не горад, дзе віруе такое бурлівае культурнае жыццё (дзіўнае ў эпоху камп'ютэраў само паняцце правінцыі робіцца даволі адносным). Так што, праецыруючы на творчасць Леры Сом свой уласны літаратурны вопыт, спадар Галубовіч не мае рацыю.

2. Пра Высоцкага: "Без гола-су, гітары і жывой неардынарнай асобы самога аўтара нават тэксты бардаўскага мэтра як Паэзія аказаліся нежыццяздольнымі".

Няпраўда. Іначай чаму, чуўшы яго песні, альпіністы былі пэўныя, што Высоцкі сам стары альпініст, шахцёры — што сам спускаўся ў забой, франтавікі — што ён ваяваў, а зэкі — што ён сядзеў? Ды таму, што ў ягоных творах была вышэйшая праўда пачуцця. А гэта і ёсць паэзія.

Да гэтага палажэння ўшчыльна прымыкае і наступнае, дзе са спадаром Леанідам таксама

цяжка пагадзіцца. 3. "Вульгарнасць", "цынічнасць" і "парнаграфічнасць" намёкі, знойдзеныя шануюным крытыкам у двух з працываганых ім вершаў аўтаркі.

Спадар Галубовіч тлумачыць гэта "прамернымі амбіцыямі паэткі паказацца арыгінальнай і смелай — па-мастацку эмансціраванай". Але ж Леры не патрэбен эпітаж у стылі Маякоўска! Яна не падлетак. Яна про-

ста, як кожны сапраўдны паэт, хацела і хоча аднаго — як мага больш поўнай і шчырай праўды ў адлюстраванні пачуццяў. Бо кожная жанчына, якая разумее, дзеля чаго кладуцца з мужчынам у ложак, або калі-небудзь мела і ўзгадвае, або, не меўшы, праз гады нязбытна марыць хоць аднойчы апынуцца ў сітуацыі, калі можна ў выніку сабе (ці Яму) прызнацца:

Я гумала пра ўсё гэта з усімі.
Я ні пра што не думала
з табой.

Або — "заснуць на тваім плячы, плонуўшы на ўсе гігіенічныя працэдуры". Менавіта!!! Калі нават дзеля таго, каб памыцца, шкада хоць на хвіліну разамкнуць абдымкі. Гэта і ёсць доказ, дакладная перадача найвышэйшай еднасці, адчужэння створанасці дваіх адзін для аднаго — вось такія "зямныя", "непаэтычныя" дэталі, а не малакроўныя пералівы, вясалкавыя слоўныя прыгожы, за якімі стаіць толькі "абчытанасць" аўтара паэзіі іншых. І няма тут ніякай "парнаграфіі", бо няма неад'емнага яе складніка — цынізму. Ёсць толькі праўда. Голая праўда, калі жадаецца, аб "голай" сітуацыі.

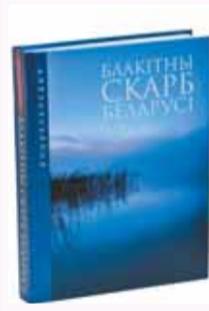
Такім чынам, аналізуючы кнігу Леры Сом, спадар Галубовіч, па жыцці выключна тонкі і разумны крытык з бездакорным густам, на вялікі жаль, не заўважыў самой сутнасці творчасці аўтаркі — перажытасці напісанага, глыбокай, аж прадоннай праўдзівасці і шчырасці. А да чапуся да "не тых" выразаў і вобразаў. Як знакамітая котка з англійскага дзіцячага вершыка:

— Кошка, кошка, гдзе была?
— Во дворце у короля.
— Что ты выдала пра дворце?
— Выдала мышку на ковре.

Так што, шануюныя спадары крытыкі, у далейшым варта ўсё ж такі: а) у артыкуле пра канкрэтнага аўтара пісаць менавіта пра яго, а не пра свой асабісты вопыт — ёсць небяспека падмануцца ўласнымі пабудовамі; б) у ролі вышэйзгаданай коткі не выступаць — не чапіцца да асобна ўзятых "мышак на дыване", а бачыць з'яву ў цэлым.

Наталля КУЧМЕЛЬ

Блакiтны скарб Беларусі

На карце Беларусі дамінуюць два колеры — зялёны і блакітны. Каля 10 тысяч блакітных сподкаў — азёр хаваных у аксамітнай зеляніне лясоў і лугоў, якія ў сваю чаргу абываюцца стужкамі больш за 20 тысяч рэк. Ціхі пляск вады і шапацненне дрэваў ствараюць цудоўныя ўмовы для адпачынку ў гармоніі з прыродай, натхняюць на паэтычныя радкі. Тэма рэк і азёр заўсёды была папулярнай у нашых літаратараў. Народны паэт Беларусі Янка Купала ў сваім вершы "Над Нёманам" пісаў:

Ціха і плаўна ўдалі коцяцца воды
Вольнага Нёмана ў цёмную даль,
Толькі ў часе глухой непогоды
З берагу Нёман не выйдзе амаль...

Водныя аб'екты Беларусі — выдатны скарб нашай краіны, "жывая вада" беларускай нацыі, якую трэба берагчы для будучых пакаленняў. Сёння цяжка знайсці водны аб'ект, куды б ні трапіла чалавек, не ўплываў на яго стан. І ў той жа час значная колькасць азёр захавалася ў першапачатковым, неканранутым выглядзе. Каля 255 азёр сталі ядрам для стварэння ахоўных тэрыторый, нацыянальных паркаў, запаведнікаў, заказнікаў.

У Беларусі значная група (больш як 30 працэнтаў) рэкрэацыйна-турыстычных зон і курортных мясцовасцей рэспубліканскага значэння фарміруецца на базе азёрных сістэм, каля 30 працэнтаў — на вадасховішчах і каля 40 працэнтаў — на вялікіх рэках. У групу найбольш спрыяльных для рэкрэ-

ацыйна-турыстычнага выкарыстання ўваходзіць больш за 80 азёр разнастайнага тыпу.

У Беларускім Паазер'і азёрныя групы (Браслаўская, Нарачанская, Ушацкая і інш.) злучаны рачнымі сістэмамі і пратокамі ў адзіную водную турыстычную сцэжку. Пры гэтым, з выкарыстаннем штучных каналаў (Бярэзінская водная сістэма) можна здзейсніць пераходы з басейна Заходняй Дзвіны ў басейны Бярэзіны і ўсёй Дняпроўскай гідраграфічнай сістэмы, з басейна Нёмана — у сістэму Віслы (Аўгустоўскі канал) і Прыпяці (Агінскі канал), а па Дняпроўска-Бугскім водным шляху вандраваць ад Кіева да Мазыра, Пінска і Брэста.

У вандроўцы па Беларусі вялікую дапамогу турыстам-воднікам, аматарам рыбнай лоўлі акажа энцыклапедыя «Блакiтны скарб Беларусі», выдана на сёлетня выдавецтвам «Беларуская энцыклапедыя». Яна ўключае больш як 3,8 тысячы артыкулаў пра рэкі, азёры, вадасховішчы, буйныя каналы, зоны адпачынку і курорты Беларусі. Ва ўступным нарысе даецца абагульняючая характарыстыка водных аб'ектаў, іх турыстыкі патэнцыял. У дэдакцыю прыведзены асноўныя характарыстыкі водных аб'ектаў (даўжыня, шырыня, глыбіня і інш.), карты глыбін 320 азёр, складзеныя ў лабараторыі азэрнаўства БДУ, фрагменты тапаграфічных карт, якія ўключаюць прыродныя ландшафты, што прымыкаюць да азёр. Энцыклапедыя багата ілюстравана каляровымі здымкамі, большасць з якіх належаць дырэктару Цэнтральна-навукова-даследчага інстытута комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў М. Калініну. Мастацкае афармленне кнігі зрабілі выдатныя мастакі Ю. Тарэеў і У. Цярэнцьеў.

С. Д.

Напрыканцы мая ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. С. Пушкіна прайшла міжнародная навуковая канферэнцыя "Слова аб палку Ігаравым" у літаратуры і духоўнай культуры славянскіх народаў. Падзяліцца сваімі навуковымі набывткамі ў Брэст прыехалі вучоныя з розных краін свету.

На канферэнцыі, якая была арганізавана кафедрай беларускага літаратуразнаўства, прагучала шмат цікавых і змястоўных дакладаў. Але, бадай што, найбольшую сенсацыю выклікала паведамленне экскурсавода Нацыянальнага парка "Белавежская пушча", якая падчас экскурсіі, што ладзілася для ўдзельнікаў канферэнцыі, расказала, што ў недалёкім Пажэжынскім лясніцтве, што на Брэсцчыне, расце даўгалетні дуб-волат, якому сёлетня споўнілася 820 гадоў.

820 гадоў «Слову аб палку Ігаравым»

Гэты факт надзвычай уразіў пажананую вучоную публіку містычным супадзеннем датаў: дуб-волат — аднагодак знакаміцейшага помніка ўсходнеславянскага пісьменства "Слова аб палку Ігаравым", ушанаваць 820-гадовы юбілей якога ізраж і сабраліся вучоныя!

Увядзе сабе, што з XII у XXI стагоддзі, з часоў святлейшага Ігара Святаслава ў наш час, прарасло сваёю кронаю жывое Дрэва Памяці, якое злучыла сабою дзве грандыёзныя эпохі, пазначаныя ахвярнай веліччу чалавечага духу і вынішчальнымі войнамі-міжусобіцамі, распадам магутных дзяржаў-імперый і трагедыймі чалавечых лёсаў.

Пра павязь часоў, сучучнасць пададзенай мінулага і сучаснасці гаварылі пры адкрыцці канферэнцыі праектар Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Л. Гадуйка і джан філала-

гічнага факультэта З. Мельнікава.

Ажыўленне ў студэнцкай аўдыторыі і зацікаўленую дыскусію выклікаў даклад Ю. Патакова "Эмпатычны погляд на "Слова аб палку Ігаравым", у якім аўтар прадставіў твор як узор саборнага суперажывання падзей старажытнаўскай гісторыі.

Праблемай паэтыкі і мовы, узаемадачыненняў тэксту і інтэртэксту ў знакамітым помніку прысвяцілі даклады дактары філалагічных навук А. Шалемава (г. Масква), А. Фядотаў (г. Чанстахова), В. Сянкевіч (г. Брэст). Дзякуючы навукова вывераным і арыгінальным падыходам, якія прадэманстравалі навукоўцы, "Слова..." адкрылася зацікаўленай навуковай аўдыторыі ва ўсёй прыгажосці і велічы паэтычнага генія невядомага аўтара.

Ну і, вядома ж, не застаўся ўбаку беларускі кантэкст "Слова...", які сабраў абсалютную большасць дакладаў на канферэнцыі — ад праблемы аўтарства і мовы твора да гісторыі ягоных перакладаў на сучасную беларускую мову.

Асаблівы поспех выпаў тут на долю доктара гістарычных навук з Гродна С. Марозавай, якая вельмі ўважліва і адказна паставілася да даследавання старонак, прысвечаных полацкай і гарадзенскай гісторыі, зрабіўшы грунтоўны аналіз занатаваных у тэксце "Слова..." звестак, датычных беларускіх земляў.

Вынікі канферэнцыі былі падведзены на наступны дзень, падчас работы "круглага стала". Яго ўдзельнікі прыйшлі да высновы, што наспела патрэба ў стварэнні

сваёй нацыянальнай школы па прыкладзе тых, якія ўжо склаліся ў Расіі і на Украіне. Пачатак ёй магло б пакласці стварэнне Асацыяцыі беларускіх даследчыкаў "Слова аб палку Ігаравым", якая аб'яднала б намаганні асобных энтузіястаў, каардынавала і накіроўвала б навуковы пошук.

Генадзь ПРАНЕВІЧ

г. Брэст

УДАКЛАДНЕННЕ

У 25 нумары "ЛіМа" (22. VI.2007) з-за недагляду вядучага рубрыкі "Кулуары" Л. Галубовіча (ЛеГАЛА) была дапушчана памылка. Замест слоў: "Хоць страфа аднаго з вершаў А. Данілычэка кажам нам..." трэба было: "Хоць страфа аднаго з вершаў М. Барадзіной кажам нам..." І далей па тэксце. Перапрашаю ў абедзвюх таленавітых паэтах.

ЛеГАЛА

Васіль
РАГАЎЦОЎ

з болем —
цярпенне,
з цярпеннем —
маўчанне.
А з маўчання —
яшчэ гнятлівейшы боль...
Пакуль не скоціцца
гаючая сляза.

Пры сустрэчы —
“Добры дзень!”,
пры расстанні —
“Усяго добрага!”
Беларуская дабрыня.

Каханне
нярэдка пачынаецца
са здрады,
як і здрада —
з кахання.
Зачараванае кола.

Адмысловыя беларускія святы:
дакоскі — з духмяным сенам;
дажынкi — з залатымі снапамі;
дакопкі — з разварыстай бульбай...
І — з песняй, такою роднай:
“У танок, жнейкі, у танок,
А звiлі мы Васiлю вянок.
Ай не з ружы, ай не з мяты,
А з ядранага жыта...”

Шкадуюць,
хто нарадзіўся сляпым,
хто аслеп пры жыццi.
А я
яшчэ болей шкадую
сляпых душою.

Чалавечая дабрыня
нярэдка забываецца,
а зло — помніцца.
Бо тое,
што вярэдзіць душу,
жывіць і памяць.

Нялёгка жыць
паміж быццём і небыццём.
Яшчэ цяжэй —
пражыць жыццё,
нібы адбыць.

Спеліцца, прамаўляецца
Слова.
Радуе і акрыляе.
...Не заўсёды і маўчанне —
золата.

Балюча,
калі табе здраджвае
блізкі чалавек,
а яшчэ балесней,
калі здраджваеш
сам сабе.
Бо губляеш веру
не толькі ў людзей,
але і ў самога сябе.

Хто не верыць,
той не сумняваецца.
А жыць без сумненняў —
што ісці знаёмаю дарогаю:
і зблудзіць — не зблудзіш,
і новага —
нічога не зведаеш.

Людка
СІЛЬНОВА

ЛАНЦУГ

Алесею Пісьмянкову

Што прызнанні —
Услых,
Наўздагон?
Яго болей не вернеш.
Ён быў самы прыгожы з усіх,
Хто пісаў у нас вершы.

У расколіну
Часу, у бездань
Гадоў
Ён абрынуўся — й быццам
Здрыгануліся тыя, хто побач ішоў,
Каму 40 і 30...

Страшны момант —
Як Вечнасць.
І — далей — уверх,
За вярэйку рукамі.
Азірнуся — блішчыць у траве
Яго беленькі камень.

ФЛАМЕНКА

Уся ў чырвоным,
Залатым — уся!
Шырокая спадніца —
У фальбонах.
Пачуццям музыка!
Трапечуць і трашчаць
Апошнія сумненні
Ў нескаронах

Далонях —
Ці нябачны інструмент
Падкрэслівае рытм
Шалёных скокаў?
Напружанне!..
І Тайны
Дух высокі,
Што — узлятае за рукою ўслед...

ПАЎНОЧНАЕ ЗЗЯННЕ

Пацалуй мае калені —
Ператваруся я ў аленіху,

Пабягу па белым бязмоўі —
нязведанні
Да мора дзіўнага, заснулага,
заснежанага;

Там аб крышталёных
берагоў ільды
Вільготныя параню капыты.

На дне калодзежа памяці сiняга
Ўсе нашыя ружы і апельсіны.

Сiняе, аранжавае і ружовае...
Ёсць у гэтым нешта парывовае!

З горада вечнасці
і смелых пацалункаў
Плывуць, плывуць
асацыяцыі-карункі...

Сiняе,
аранжавае,
ружовае,
залацістае...
Злом стагоддзяў.
Парыж. Імпрэсіяністы.

СЛОВА “КАХАНАЯ”

Слова магічнае,
Слова крамянае,
Слова чарнічнае,
Ў лесе схаванае.

Сняжынкай-павуцінкай
на рагах у аленя,
Між галін сасновых
вавёркай маленькай.

Вясёлкай грае
І рэха родзіць...
Хто шукае,
Той знаходзіць!

Ты сказаў па тэлефоне
мне “каханая”.

Быццам кветкі,
ў слухайку напханых,
Выскачылі гукі ў маю хату:
Ружы, гваздзікі, пiвонi, браткі...

Як да свята хата
ўся прыбраная:
Мiлая, вясёлая, духмяная!

Ты сказаў па тэлефоне
мне “каханая”...

Ведай, мiлы, — і я
Тысячу кнiг прызываю ў сведкi! —
Гэтак доўга стаяць
Зайсёды твае кветкi!

Скажы, Багдановiч?
Купала, пацвердзі!
Згадзіся, Сяргей Палуян...
Так дзіўна-доўга каханага кветкi
Зайсёды стаяць!

І раптам агорне, як сум, адкрыццё:
Дайжэй, чым, бывае, паэта жыццё...

У кучаравай твайёй барадзе
Быццам зоркi блішчаць дзе-ндзе...
Ты такі старажытны, каханы,
Як мастацтва Месапатамiі!

Лягу-стаюся,
Перлінкай закачуся
У шчылінку прасторавую:
Буду чакаць званка тэлефоннага...

СТАРАЯ КАЗКА

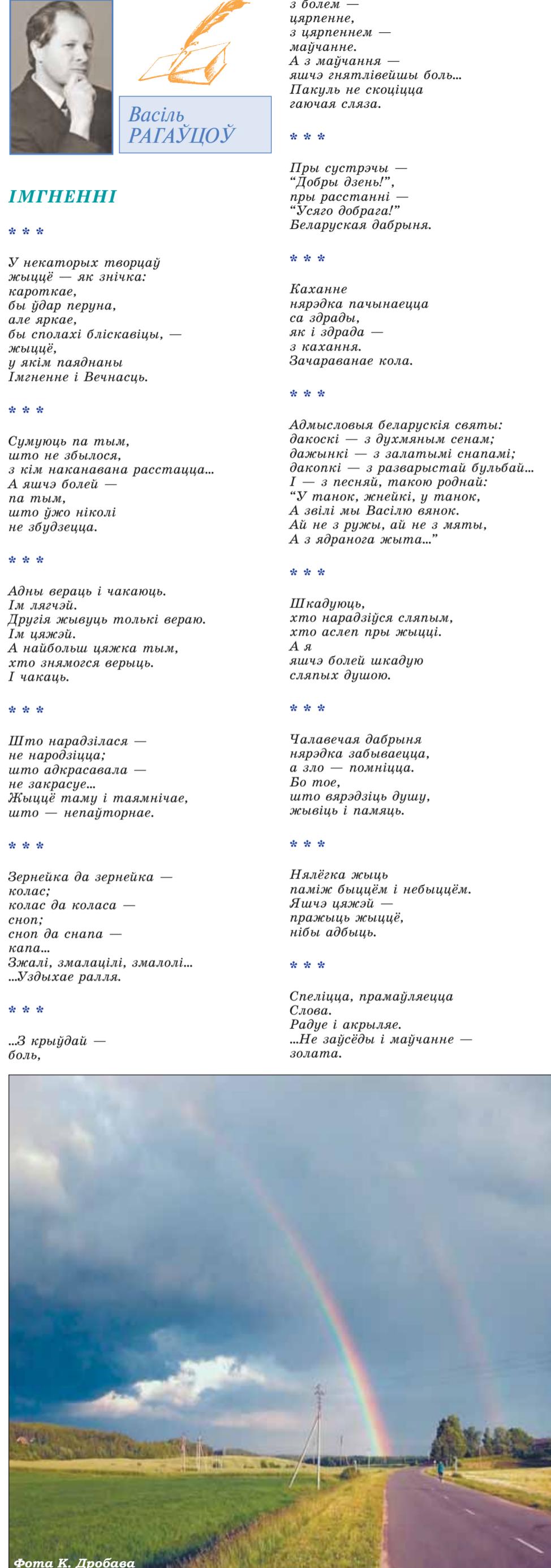
Ён — старажытны, нібы яшчар.
Маланкі вылятаюць з пашчы,
І кіпцюры дзяруць прастору.
“Я гора ворагам!” — яго рык.

І ўсё-ткі — я яго люблю,
Як казку тайную сваю.
Шапчу, яму адкрыўшы дзверы:
“Мы аднае з табою веры...”

Ты, Сабака ягоны,
з вачыма
карычнева-грозна-зялёнымі,
Будзь разам з ім,
Сцеражы!
Як архангел —
галоўны з анёлаў.

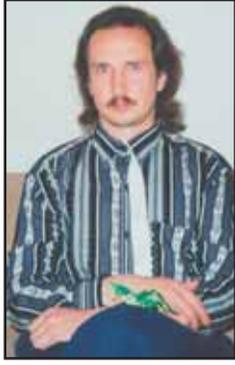
Калі ж засне гаспадар —
Ты, кудлаты, ахоўвай мой дар,

Якому ні формы, ні звання
Я даць не паспела...

Фота К. Дробава

Бяскрыўная хатня кошачка элітнай пароды ўяўляе сябе ў сне магутнай львіцай, якая, праўда, не здагадваецца, што жыве ў заповедніку. Гэтыя сны прыходзяць да кошкі на працягу ўсяго жыцця і дапамагаюць захоўваць уласную годнасць у адносінах з людзьмі, ад якіх яна поўнасьцю залежыць.

**Юрась
НЕРАТОК**

Рыда

Жывёльная фантазія

Львіца

Дзень быў няўдалы. Газель імпала, якая да гэтага неслася на злом галавы, раптам прышынілася, а затым рэзка скочыла ўправа. Рыда інстынктыўна паспрабавала збочыць за здабычай, але пярэдня лапа слізганула з купіны. Рыда пакацілася кулём і разадрала брыво. Газель уцякла і далучылася да сваіх.

Яны, імпалы, заўсёды пасвяцца разам з бізонамі і ў прысутнасці львоў імкнуцца знаходзіцца ў сярэдзіне статку, пад абаронай магутных заступнікаў.

Астатнім пашанцавала яшчэ менш, чым Рыдзе, — замест таго, каб абкружыць адбітую ад статку газель, яны нерашуча адсталі. Толькі цётка Самра, якая вывела на паляванне маладых і назірала за імі з адлегласці, энергічна кінулася следам, як бы паказаўшы, што трэба было рабіць, хоць добра разумела, што позна.

Рыда прылегла каля кустоў ажны і прыжмурыла вочы; маладое сэрца хутка супакойвалася пасля імклівага бегу.

Падыйшла Нера, дачка Самры. Як бы жартам, але не схваўшы кішчорку, драгнула па рэбрах. Рыда ўскочыла і гыркнула. Нера, як бы нічога не здарылася, легла непадалёк і пачала назіраць за птушчакі, якая падазрона гучна пішчала і ляскавала крыллем, аднак не ўзятала. "Можна, вартуе гняздо, у якое нядаўна адклала яйкі", — напаўсон падумала Рыда. Ды і Нера, падобна, толькі рабіла выгляд, што збіраецца напасці. Вераб'іха-ткачык і яе магчымыя нашчадкі не цікавілі. Няхай з вераб'ямі разбіраюцца коршакі...

Вярнулася Самра. Асіплым пасля бегу голасам пабурчэла на пляменніцу, дачок і, даволі асцярожна, на Берка, любімца Бацькі. "Вы яшчэ не ведаеце, што такое годад, дзеці! — казала Самра. — І што адбываецца, калі ў час яго не спатоліць!"

...Дома чакаў усёмагутны Бацька, чатыры цёткі, дзве з якіх нядаўна акаціліся маленкімі, пацешнымі, бездапаможнымі братамі і сёстрамі. І самае галоўнае: недаедзеная зebra, якая ўчора адстала, калі прайдгаў статак. Усе ведалі, што сытыя цёткі пакуль яшчэ ахоўваюць зебру ад грыфаў і шакалаў.

Кошка

— Пушысценькая, псік адсюль! — Голас Гаспадара быў нязлосны, хутэй за ўсё, ён толькі прагнуўся і збіраўся на прасткі прайсці ад ложка да крэсла, на якім вісела адзенне.

Рыда ляжала на паласе і не трапляла пад такт хады, таму — перашкаджала. Ну ўжо не! Пасля такога сну?! Абыдзе!

Гаспадар адсунуў Рыду нагой і правёў пальцамі па спіне. Яна выцягнулася ва ўвесь рост і палянула. "Вось адразу б так!" Пераварнулася, падставіла живот. Гаспадар мармытнуў: "Бач ты яе!" — і па чаў апрагнаў.

Ён бяшчорстны, таму што чалавек. Яму патрэбна адзенне, каб абараніць сваё цела ад холаду і ворагаў.

Людзі наіўна мараць пра сустрэчу з іншапланетнымі братамі па розуме. Аднак практычна нікога з аднакроўных, якія жывуць побач з імі на Зямлі, не разумеюць і не спрабуюць зразумець. Больш за тое, астатніх прадстаўнікоў прыроды ставяць заведана ніжэй за сябе, адмаўляюць існаванне ў іх душы, здольнасці да развіцця і розуму. І пагардліва называюць "жывёламі", не зважаючы, што і па сёння асноўнай прычынай чалавечай смерці з'яўляецца голад. І забываюць, што самі вырашаюць праблему харчавання з дапамогай тых жа жывёл: непасрэдна ўжываюць у ежу, знішчаюць і захопліваюць тэрыторыю іх папуляцыі.

Нават разуменне іншых людзей даволі ўмоўнае — за крытэрыі бярэцца ўласнае меркаванне, аб'ектыўнасць якога — у змешванні і запазычванні.

Якіх вам яшчэ "братоў па розуме"?!"

Аўтар

Гаспадар доўга швэндаўся па кватэры, пагаліўся, папіў вады, якую чамусьці разагрэў, укінуўшы туды пакецік.

Рыда ніколі не разумела, навошта яны награвваюць ваду, а потым чакаюць, калі яна астыне, каб можна было піць. Неяк яна скочыла на стол і паспрабавала ваду, якую п'юць людзі: абы-што! — горкая і салодкая адначасова. А навошта галіцца, навошта знішчаць тое, што павінна абараняць твар і азначаць моц і адвагу?! Менавіта валасамі на твары адрозніваюцца самцы і самкі. Калі іх няма, як пазнаць, хто галоўны?

Гаспадар так доўга і мігусліва хадзіў па пакоях, што разамлелая Рыда не паспела настойліва напамініць пра сябе. У адным аддзяленні пластыкавай кармушчакі было "кіцікэту" на донцы, у другім — пара курыных маслакоў. Вада ў кубачку свежая. "Значыцца, успамінаў пра тое, што мне трэба піць, калі мыўся! А чаму паесці не паклаў?!"

І ўсё ж я яго люблю, хоць і не ведаю за што.

Як смешна яны ходзяць на задніх лапах! І самаўпэўнена лічаць, што гэта правільна. Аднак і пярэдня лапы ў іх дужыя: сама не раз бачыла, як Гаспадыня выносіць вялізнае вядро са смеццем. І нават іх маленькі сын лёгка можа падняць мяне.

...Гаспадар забыўся закрыць фортку на балкон: крэсла — хлебніца — рама — падаконне — бак — плітка! Часам праз шыкліны залятаюць мошкі, а ў кутках з'яўляюцца бесталковыя павучкі. Не нясіся, вядома, а нечым жа займацца трэба, пакуль прыйдуць і надумаюцца пакарміць!"

Львіца

Вярнуўся выгнаннік Берк, які некалі спакусіўся на жонку Бацькі. Тады ён атрымаў некалькі аплявух і ўкусаў ды адступіў, сышоў у саванну. Дзе ён быў, што еў, як здолеў не толькі выжыць, але і ўз-мужнець, зусім незразумела, бо прайд з усіх бакоў абкружаны варожымі сем'ямі.

Ён сустрэў нас на паляванні і нават дапамог забіць рагатага алень-куду. Берк адагнаў нас ад алень, каб перш наперш нажэрціся самому. І грозна папярэдзіў, каб не клікалі Бацьку. Пасля з сытым бурчаннем расказаў, як жыў гэты час. Ці можна было верыць, калі ён хваліўся, што адолеў нават бегемота, няхай

зусім маладога і неразумнага?! А дзе ж былі бацькі бегемота?!"

Аднак самым непрыемным было тое, што мы парушылі закон прайда. Нельга дзваліць прыхадню, хай гэта і брат, харчавання не толькі з намі, а нават раней за нас! А як жа Бацька, дзіцяныты?! Зрэшты, няхай самцы самі вырашаюць, хто з іх галоўны.

...Берк перамог бацьку і сам зрабіўся Бацькам. Цяпер ён мой муж. Ён хакае мяне нястрымана і падоўгу, я нават стамілася. Хутка маё сям'я зліецца з яго семем, і тады можна будзе прагнаць Берка. А пасля адпачыць, пакуль ён будзе з іншымі жонкамі.

Берк выгнаў Бацьку, а потым загрыз усіх дзяцей сям'і, якія былі маладзейшыя за паўгода. Аднак за сваіх дзяцей я не хвалюся: яны ж і яго дзеці.

...Самры ўспароў живот насарот: тупому таўстуну падалося недапушчальным, што яна адпачывала на яго тэрыторыі. Самра пераацаніла эфект сваёй пагражальнай позы — раз'юшанае стварэнне не звярнула на яе ўвагі. А Самра, напэўна, проста злякалася, бо не адскочыла. Потым яна ўсё ж здолела адбегчыся, каб монстр не парваў і не патаптаў яе да смерці. Самра памірала два тыдні: ад смагі і голаду. Апошнія дні яна глядзела на грыфаў, якія тапталіся непадалёк, і не мела сілы іх адагнаць.

Калі ў мяне народзіцца дачка, я назаву яе Самрай.

Сёлета спякотна, такога сухога сакавіка я і не ўспомню. Кракадзілы і бегемоты ляжаць у бруднай лужыне, у якую пераўтварылася рэчка. Рэчышча гразі чакае дажджу, каб зноў стаць ракой. Расой напіцца цяжка, лепш драмаць пад акацыямі і берагчы сілы.

Кошка

Рыда сапраўды пакутавала ад смагі. Гаспадар вярнуўся ўчора нейкі няўкладны і грубы — ад яго патыхала алкаголем. Ён блукаў па кватэры ў абутку і перавярнуў кубачак з вадой. Кінуў кавалак брыдотна салёнай каўбасы. Рыда ўсё ж з'ела каўбасу і злізала з пліткі ваннага пакоя кроплі, якія было не агідна злізваць.

Гаспадар да гэтага часу спіць. Ноччу ўстаў, папіў халоднага чаю. Рыда скокнула ў ванну, каб паспрабаваць напіцца кроплямі, якія сцякалі з крана. "Пра сябе, канечне,

паклапаціўся, а пра мяне забыў! Што мне яго мармытанне: "Коцька, пушысценькая, я сягоння — ніякі!"

Рыда заскочыла на пральную машыну. "І ўвогуле яны ніякія! Са мной гавораць прымітыўнымі бессэнсоўнымі фразамі. Паміж сабой — мнагаслоўныя, аднак сэнсу ў размове звычайна няма. Часта чую слова "грошы". Гэта ў іх паперкі такія. Паперкі насычаныя рознымі пахамі, у большасці — потам іх пярэдня лап. Калісьці я раскідала гэтыя паперкі, якія вываліліся са штаноў Гаспадара, што віселі, як заўсёды, на спіньцы крэсла. Гульня напаміла дзяцінства, калі сын Гаспадара забаўляўся са мной фанцікам на нітцы. Толькі які сэнс у грашах?"

Усё ж яны бязглуздыя. Не разумеюць пахаў і амаль нічога не бачаць уночы. І не ведаюць маё сапраўднае імя! Гаспадыня і тая кліча мяне, як нейкую казу: "Мэ-э-ры!"

Не, так табе не абдызецца, бясхвостае стварэнне! Пайду падрапаю яго чаравікі. Гаспадыні баяцца не трэба, яна пайшла ўжо на паляванне... Ой, на работу! Карацей, з дому. А вось табе, такому-сякому, гэта будзе першым уражаннем пасля сну! Думай, дзе схітрыўся ўсунуцца. Ведаю ведаю, што нельга так рабіць! А сам які ўчора быў? Мала таго, што паесці абы-што паклаў, дык яшчэ і ваду выліў! Як з табой па-іншаму размаўляць?"

Рыда саскочыла з пральнай машыны, прыслухалася і бяспшумнай хадой накіравалася да ўваходных дзвярэй, дзе стаяў абутак Гаспадара. Потым з вялікім задавальненнем выпусціла кішчкі і пачала драпаць чаравік.

Праз некаторы час Гаспадар паварушыўся. "Напэўна, хутка прагнецца. Усё ж ён не такі дурань — можа і здагадацца".

Рыда на ўсякі выпадак запыла пад батарэю, сцішылася і пачала назіраць.

Львіца

Да Рыды нястомнай хадой набліжалася старасць. Апошні прыплод, які яна панесла ад маладога льва з суседняга прайда, растаптала шалёная сланіха Матама. Яна з трубным рыканнем адбегла ад свайго статку, прагнала Рыду з лёжкі і проста наступіла шырачэзнай лапай-ствалом спачатку на шустранькую Немру, а затым на яе дружных брацікаў — Міса і Грэўса. Рыда далёк бачыла, як торгаўся хвосцік буяна Грэўса.

Страчаныя дзеці полымем пяклі яе душу і згладжвалі горкую вызначанасць лёсу — яна выгнанніца. Прайду не патрэбна старая, кульгавая Рыда. Ды і ёй самой апошнім часам пакідалі абгрызеныя буйныя косткі і скуру — ежу, якую ледзь рвалі сцёртыя зубы.

Цяпер яна пагрэзліва гырнула, каб прагнаць гіен ад здохлага жырафа-камельы, якога яны даядалі. Аднак разумныя гіены адбегліся, паназіралі за Рыдай — і ў хуткім часе іх уздыбленыя каркі і ашчэрныя магутныя сквіцы прымусілі сысці ні з чым.

Рыда ўжо не грэбавала і дажджавымі чарвякамі. Але пакуль што яе саму баяліся

шакалы, малпы і птушкі. І паміраць яна павінна годна.

Недзе далёка за саваннай ёсць лясістая гара, куды, як сведчыць паданне, сыходзіць паміраць старыя. Адтуль ніхто не вяртаўся, і ніхто з тых, каму наканавана сысці, не ведае шляху туды. Але ўсе з маленства ведаюць: апошняя дарога — на ўсход сонца.

"Можна, удасца забіць дурнога сусліка-грызуна ці спустошыць гняздо. Я дайду да лясістай гары. І памру, пакінуўшы сваё цела арлам".

Рыда панура перавальвалася з лапы на лапу. Гук матора прымусіў прыўзняць галаву. "Людзі... Яны намі цікавіцца. Шмат хто бачыў, як хутка яны рухаюцца па саванне ў жывых норках, якія рыкаюць. Аднак ніхто не бачыў, як яны палююць. Дык што ж яны ядуць?"

Кошка

"Прысніцца ж такая дурнота! І заснула ненадоўга. Сёння было добрае паляванне. Апошнім часам спякотна. Гаспадар адчыняе балконы і вокны, вось сінічка-гаічка і заляцела ў пастку, у якой я жыву дзесьці гадоў. Яна перада мной, аднак ужо не дыхае і не варушыцца".

Затое заварушыўся Гаспадар. Рыда закрычала: "Вазьмі маю здабычу! Я злавіла табе птушку! То ж не моць нейкая!"

Гаспадар спачатку раззлаваўся, бо вырашыў, што яго патрывожылі, але потым усвядоміў, што Рыда чакала, пакуль ён прагнецца. Тым не менш апрагнуўся, закруціў гаічку ў поліэтыленавы пакет і выйшаў з кватэры.

"Не магу зразумець, як ён не баіцца выходзіць за парог! Менавіта таму я так паважало людзей. Самой давялося быць на вуліцы толькі адзіны раз: звалілася з балкона. Гаспадар шукаў мяне два дні. І толькі на другую ноч, пачуўшы мой вокліч, сышоў уніз і зняў з падаконня першага паверха, куды я, спалоханая, заскочыла ад рысепадобнага самца, дакладней, ад яго прэтэнзіі. Мне ж было ўсяго паўгода! Пасля не раз шкадавала, што не аддалася яму. Часта ўспамінаўся яго выгнуты хрыбетнік і наструненыя ногі, калі я, не ведаючы, куды падзецца ад уласнага шалу, цёрлася ад потныя ступакі Гаспадара, які ён ленаваўся мыць з вачара. Бо яны нагадвалі пах каханья.

Не таго каханья, якое прапанавала Гаспадыня, калі мне быў год. Тады яна прынесла рыжа-белага ката-абжору, які нават не захацеў са мной знаёміцца. А я і не спыталася сысціся з ім — наперадзе было цэлае жыццё! Пасля ў мяне не было катой: толькі нямытыя ступакі Гаспадара або яго шкарпэткі.

Ды не пра тое размова. Іх тэлевізар, у які яны так любіць глядзець, расчараваў, калі я была кацянем: там усё несапраўднае.

Аднак Гаспадар здолеў падмануць яшчэ раз: музыкальная запальнічка, як некалі дзіцячы гармонік сына Гаспадара, што цяпер схаваны на антрэсолях, нагадала прызыўныя гукі каханья і прымусіла танцаваць вакол яе. У іх усё несапраўднае..."

Рыда рэзкім скачком узляцела на ложка, з яго — на насценны дыван, амаль да самага верху. Зачаплася кішчорамі, трохі павісела і зноў саскочыла ўніз. Падняла хвост, дзелавітым трушчком падбегла да кармушкі і ўжо каля яе крыкнула, каб пакармілі. Калі пашанцуе, Гаспадар сягоння пачастуе яе падваранай пячонкай.

Арт-пацеркі

“Купала і купалаўцы” — выстаўку пад такой назвай зладкавалі ў Нацыянальным акадэмічным тэатры, які з 21 снежня 1944 года носіць імя вялікага песняра. Гэта своеадметная старонка летапісу творчага жыцця калектыву, які на працягу сваёй багатай 87-гадовай гісторыі асаблівае значэнне надаваў сцэнічнай купаліае, а класічную нацыянальную камедыю “Паўлінка” зрабіў сваёй візітёркай. (Дарэчы, яе 1-я пастаноўка на сцэне легендарнага БДТ адбылася 17 верасня 1920 г., цяперашні спектакль грунтуецца на прэм’еры 1944-га).

Аматары пабукаць па сталічным Траецкім прадмесці, выйсці да берага Свіслачы і падзівіцца на водна-архітэктурны ландшафт маюць магчымасць дапоўніць свае эстэтычныя ўражанні. Да 21 ліпеня тут, у філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай

культуры Беларусі — “Гасцёўні У. Галубка” — разгарнулася адметная выстаўка. У экспазіцыі пад назвай “Мастакі і тэатр” прадстаўлены ўзоры айчынай сцэнаграфіі ХХ стагоддзя: эскізы дэкарацый і касцюмаў, макеты і ўжо гатовыя касцюмы са спектакляў. Усе экспанаты — з фондаў музея. Сярод іх — работы Я.Ждана (эскізы дэкарацый да оперы “Яўгеній Анегін” ды “Яланга” П. Чайкоўскага, эскізы касцюмаў да оперы “Русалка” А.Даргамыжскага), У. Чарнышоў (эскізы сцэнаграфіі спектакля “Раскіданае гняздо” паводле Янкі Купалы ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага), Б. Герлавана (макет афармлення спектакля “Рэвізор” паводле М. Гогаля на купалаўскай сцэне), Л. Быкава (эскізы лялек да пастановак у абласных мясцэвых тэатрах), Э. Геідэбрэхта, Д. Мохава ды іншых майстроў, якія працавалі над прэм’ерамі другой паловы мінулага стагоддзя ў розных тэатрах Беларусі.

У спектаклі “Алека”, пастаноўцы опернай студыі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, адбыўся яго дырыжорскі дэбют. З таго часу мінула 40 гадоў. Самому ж маэстра споўнілася надаўна 70. І свой двайны юбілей заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Леў Лях адзначыў канцэртамі ў Вялікай зале сталічнай філармоніі. Праграма пад назвай “Лепшыя творы еўрапейскай класікі” ўключала фрагменты з опер і балетаў В.А.Моцарта, Д. Вердзі, Д. Расіні, Ш. Гуно, А. Адана, С. Рахманінава, П. Чайкоўскага... Уздэльнічалі ў ёй сімфанічны аркестр і салісты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі. А яшчэ пад кіраўніцтвам Л.Ляха прагучала Пятая сімфонія Чайкоўскага. Вядома, оперныя і балетныя спектаклі, якія складаюць рэпертуар старэйшага дырыжора нашага Вялікага тэатра, цяжка пералічыць. Бо праз рукі маэстра прайшлі дзесяткі самых розных партытур. І сёння Л. Ляха можна ўбачыць за дырыжорскім пультам у такіх пастаноўках, як “Царская нявеста” і “Кармэн”, “Травіята” і “Князь Ігар”, “Жызель” і “Карміна Бурана”, “Стварэнне свету” і “Шчаўкунчык”...

С. ВЕТКА
Фота аўтара

Сімвал творчай вышыні

IX Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі праходзіў, як вядома, пад знакам 125-годдзя класікаў айчынай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Да гонару арганізатараў маладзечанскага свята, не абмінулі яны і яшчэ адзін значны для нашай культуры юбілей: 100-годдзе з дня нараджэння Іосіфа Жыновіча — выдатнага музыканта-цымбаліста, педагога, стваральніка унікальнага аркестра, які носіць яго імя. Знамянальнай даце прысвячаўся канцэрт гэтага калектыву на фестывальнай плошчы. На жаль, навалнічная залава, што апанавала горад, вымусіла музыкантаў дачасна завяршыць выступленне. Паслухаць у майстэрскім выкананні разнажанравую каларытную праграму (з уключэннем і музыкі самога І. Жыновіча) нам не давялося. Аднак мы пагутарылі з мастацкім кіраўніком калектыву, народным артыстам Беларусі, прафесарам Міхалам Казінцом, які, вобразна кажучы, прыняў дырыжорскую эстафету з рук легендарнага стваральніка самабытнага аркестра. Атрымаўся невялікі апавед, які дапаўняе агульнавядомыя звесткі пра І. Жыновіча — патомнага вясковага цымбаліста, 15-гадовым хлапчуком запрошанага ў аркестр БДТ-1 (будучага купалаўскага), а праз нейкі час знакамітага далёка за межамі Беларусі віртуоза, стваральніка школы цымбальнага выканальніцтва ...

— Гэтае імя я добра ведаў яшчэ ў дзяцінстве — дзякуючы радзі. Яно даволі часта перадавала выступленні Дзяржаўнага народнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Іосіфа Жыновіча. Калі я быў студэнтам музычнага вучылішча ў Віцебску, аркестр прыязджаў туды на гастролі. Гэтага прыгожага чалавека за дырыжорскім пультам нельга было не запомніць, а яшчэ больш яскравае ўражанне было, калі ён сядзеў за цымбаламі. Артыст, віртуоз!

Асабістае маё знаёмства з Іосіфам Іосіфавічам пачалося са студэнцкіх гадоў, з часу маёй вучобы ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Гэта быў далёкі ўжо 1960-ты. У нейкім сэнсе я таксама вучань Жыновіча: займаўся на народным аддзяленні, дзе студэнты праходзілі адпаведную спецыялізацыю, знаёмліліся з рознымі народнымі інструментамі. Дык вось, знаёмства з цымбаламі ў мяне адбылася ў класе Іосіфа Жыновіча. Я вельмі хваляўся перад першымі заняткамі, але ўсё аказалася не так і страшна. Ён быў добры, чулы да студэнтаў, усё, што вызначае музычную прыроду і спецыфіку цымбалаў, паказаў. А я ж — вясковы, узгадаваны на традыцыях народнай беларускай траістай музыкі, дзе цымбалаў заў-

сёды прысутнічалі разам з гармонікам, на якім я граў сам, і з бубнам. Таму цымбалаў я любіў з маленства, і гэты інструмент быў мне даволі блізкі, так бы мовіць, як свая музычная калыска.

На старэйшых курсах у мяне з’явілася жаданне працаваць у аркестры Жыновіча, ды не ў якасці баяніста, а дырыжорам. Па заканчэнні кансерваторыі я нават меў такую спробу. Жыновіч даў мне магчымасць папрацаваць тры дні з аркестрам. І ў той жа час — магчымасць зразумець, што, напэўна, гэта не той шлях, каб апынуцца на сталай працы ў знакамітым аркестры, поруч з яго легендарным кіраўніком. Таму ў 1968 годзе я паступіў у кансерваторыю зноў — на спецыяльнасць “опера-сімфанічнае дырыжыванне”, ужо, як гаворыцца, з прыцэлам даказаць маэстра, што змагу працаваць у гэтым калектыве.

І вось калі я вучыўся, ужо як дырыжор, на чацвёртым курсе, Жыновіч запрасіў мяне на гастролі. Праўда, перад гэтым ён пабываў на маіх канцэртах — у той студэнцкі час я кіраваў Маладзечанскім сімфанічным аркестрам, а яшчэ мой прафесар, выдатны дырыжор Віталь Катаеў, які працаваў у філармоніі, даваў мне пра-

водзіць там па суботах ранішнія сімфанічныя канцэрты для дзяцей.

На першыя гастролі мы ад’ехалі 24 сакавіка, а вярнуліся аж 4 чэрвеня. Выступалі ў Сярэдняй Азіі, на Урале... На жаль, з-за стану здароўя сам Жыновіч не змог паехаць. Пасля тых гастролей я стаў пайнапраўным членам калектыву, памочнікам Іосіфа Іосіфавіча. Але пабыць памочнікам доўга не давялося — у 1974 годзе Іосіф Жыновіч пайшоў з жыцця. Праз год мяне прызначылі мастацкім кіраўніком аркестра, які сёння носіць імя свайго заснавальніка. Гэта абавязвае падтрымліваць і развіваць высокія мастацкія традыцыі, жыць творчы дух, якім вызначалася шматбаковая — дырыжорская, сольная, кампазітарская, педагогічная дзейнасць самога маэстра і, адпаведна, атмасфера ў калектыве жыновічаўцаў.

Калі Іосіф Іосіфавіч хварэў, я быў запрошаны да яго на дачу ў Ждановічы. Тады ён раскрыўся для мяне як чалавек. І я адчуў яшчэ большую павагу да яго магутнай асобы. Так, перада мной была постаць вялікага музыканта, дырыжора, кампазітара. Але прастасць гэтага чалавека настолькі ўражала, што хацелася трымацца пры ім з нейкай асаблівай сціпласцю. Жыновіч раскажаў пра глыбінныя праблемы аркестра — а яны былі вялікія, — пра тое, як усё цяжка стваралася, прабівалася... Ён адкрыў для мяне “кухню” аркестра, якую мы не бачым на сцэне, бо на сцэне мы назіраем ужо гатовы “стол”. Расказаў пра сваё цяжкае жыццё. А здавалася ж, што яно ў народнага артыста СССР, прафесара, знакамітага музычна-грамадскага дзеяча сагрэтае промнямі славы, напоўненае радасцю. Пра тое не гаварылі, не пісалі — а перад вайной ён за нішто прасядзеў у турме тры гады як сын кулака. Які там кулак, калі ў бацькавай сям’і было пяцёра дзяцей...

Наш сёлетні сезон праходзіць пад знакам 100-годдзя з дня нараджэння Іосіфа Жыновіча. Вялікі канцэрт у яго памяць мы правялі 16 мая ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі: у першым аддзяленні выступалі цымбалісты з Маладзечна, са Светлагорска, з Мінска, а другое іграў аркестр яго імя. Назаўтра паехалі ў вёску Арэшкавічы, што на Міншчыне (там у сялянскай сям’і нарадзіўся Іосіф Іосіфавіч), потым у Мар’іну Горку.

Я лічу, тры постаці ХХ стагоддзя — Рыгор Шырма, Іосіф Жыновіч і Геннадзь Цітовіч — трымалі падмурак нашай нацыянальнай культуры, зберагалі і ўзбагачалі родную спадчыну. Мы засталіся пасля іх і павінны берагчы ўсе набыткі, перадаваць далей, у рукі нашым спадкаемцам, каб нацыянальная беларуская непаўторнасць, адметнасць жыла, мела высокую вартасць на Беларусі, выклікала захапленне далёка за межамі роднай краіны. Сто гадоў мінула з дня нараджэння І. Жыновіча. Цэлая эпоха! Але чарговы юбілей пераконвае, што яго легендарнае імя не засталося радком у гісторыі, а жыве ў сённяшнім айчынным музычным мастацтве як сімвал высокіх традыцый.

Падрыхтаваў С. БЕРАСЦЕНЬ,
В. КАВАЛЁў

На здымку: афіша свята, якое адбылося ў сталічным клубе аматараў цымбалаў “Гусяляр”.

Фота А. Малевіча

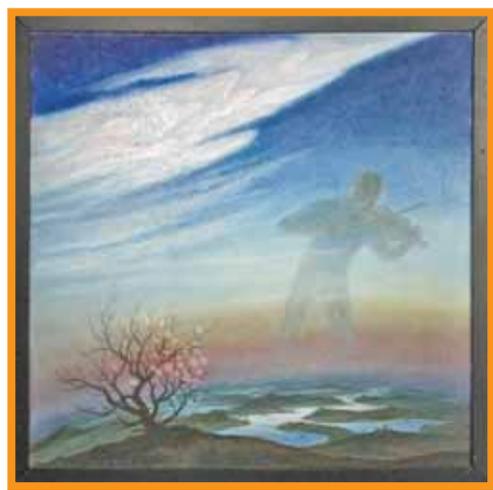
Колеры мудрасці

У гэтым негаскальным зямным свеце мастаку-філосафу нялёгка. Яго разняволеная творчая думка імкнецца ахапіць неахопнае, пранікнуць у сутнасць быцця, спасцігнуць стасункі суб’ектыўнага ды аб’ектыўнага. Яго няўрымслівы дух не можа заставацца аб’якавым да навакольных з’яў і глыбінных жыццёвых працэсаў. Мастак аналізуе, аб’якуе — і ліструе ўбачанае, перажытае, перадуманае, не баючыся кінуць выклік грамадскім уяўленням пра эстэтычны каштоўнасці, пахіснуць устаялыя стэрэатыпы ўспрымання. А ў выніку...

А ў выніку лёс “нязручнага” мастака можа складацца так, як складаўся ён у Гельмута Малецке. Сёння гэты 87-гадовы майстар, лаўрэат 10-ці мастацкіх конкурсаў, мае прызнанне і за мяжой, і ў роднай Германіі. Некалькі гадоў таму фонд імя Б. Розенхайма назваў яго ў дзесятцы лепшых нямецкіх мастакоў. А ў 2004-м адбылася афіцыйная рэгістрацыя фонду Гельмута Малецке. Крыху раней заснаваў ён германска-польскі саюз мастакоў “Арс Памеранія”.

Займаецца Г. Малецке арганізацыяй нацыянальных і міжнародных выставак, удзельнічае ў выданні анталогій. Да таго ж, з’яўляецца чальцом мастацкай асацыяцыі г. Гарысбурга (ЗША). І — ганаровым членам Германскага саюза пісьменнікаў: выдаў раманаў, некалькі зборнікаў апавяданняў і паэзіі...

У гэтай захапляльнай біяграфіі ёсць і змрочная старонка. Гады 1971-72: працэдура вынясення забароны на прафесію дзяр-

жаўнымі органамі ГДР па абвінавачванні ў “скажэнні свядомасці людзей”. Год 1972-гі: забарона выстаўляць работы ў публічных месцах (буйнафарматныя палотны крытычнага зместу Г. Малецке ўдавалася выстаўляць у цэрквах)... Амаль праз чвэрць стагоддзя Федэральны ўрад ФРГ будзе арганізоўваць яго персанальныя выстаўкі ў замежжы.

Свае работы мастак выстаўляў у Лондане і Хельсінкі, Празе і Будапешце, Улан-Батаре і Маскве, Бруселі і Джакарце, Капенгагене і Варшаве, Гаване і Тарту, Барселоне і Каіры, Нью-Йорку і Стакгольме... Спіс можна працягваць. І ўключаць у яго Мінск. Бо сёлета тут, дзякуючы Беларускаму таварыству дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і нашаму саюзу мастакоў, адбылася сустрэча з Г. Малецке і прэзентацыя яго жывапісных работ.

На вернісажы ў сталічным ДOME дружбы вядомыя дзеячы беларускага мастацтва У.Басальга, М. Баразна, У. Слабодчыкаў (ініцыятар выстаўкі), старшыня прэзідыума таварыства дружбы Н. Іванова, наш германскі госць гаварылі пра трываласць і перспектывы насць сяброўскіх і творчых стасункаў, пра вялікую ролю мастацтва ў паразуменні між асобнымі людзьмі, народамі, дзяржавамі. І пад жывое гучанне музыкі Я. Брамса мінскія гледачы адкрывалі для сябе маляўнічы свет трагічных, узнёслых, мудрых метафар Гельмута Малецке.

С. Б.
На здымках: Г. Малецке і яго “Вялікі скрыпач”.

Фота К. Дробава

Спектакль "Пацалунак ночы" Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача атрымаў першую прэмію за рэжысуру на 9-ым Тэлевізійна-тэатральным фестывалі "Ожившая сказка" ў Маскве.

Паспець бы...

Лепей бы нам не мець нагоды для гэтай казкі: "Пацалунак ночы" — казка пра найноўшы час. Пра наш з вамі. Такому б часу зрабіцца ды заставацца казачным, бо калі-нікалі яго баяцца нават тыя, хто адасоблены ад сапраўдных падзей тэлевізара...

Сваю тэатральную казку "Пацалунак ночы" аўтары стваралі для разумных і дарослых дзяцей (на што звярнулі ўвагу проста ў афішы). Бо менавіта гэтым разумным і дарослым у хуткім часе дастанецца спадчына ад прадзедаў: сумнеўная рацыя тэхнагеннай цывілізацыі з выйсцем у космас і пошукамі выйсця з сотняў побытавых неўразуменняў, — тых, якія часам маюць схільнасць набываць маштабнасці катастрофы. "Пацалунак ночы" з ласкі драматурга Сяргея Кавалёва мае на ўвазе такую самую — сусветную экалагічную пад кароткім назовам "Чарнобыль". І прысвячэнне... клоунам, тактак, клоунам нашага свету, якія вымагаюць з яго ўсмешкі для апошняга змагання...

Уласна, усмешка для апошняга змагання вынікае з рэжысуры Наталлі Башавай. Бо мала мастацкага ў тым, каб абвясціць барацьбу з сусветнай экалагічнай катастрофай пафасна ды немым крыкам пералічваць адвечныя пытанні быцця. Башава падтрымлівае завядзёнку Андрэя Фёдаравіча Андросіка, — кіраўніка ТЮГа да 2003 года, які прапанаваў канцэпцыю Тэатра юнага глядача як тэатра для ўсёй сям'і. У рэчышчы гэтай самай завядзёнкі адну з галоўных роляў Наталля Башава даручыла школьніку Міццю Сямёнаву. Гэта значыць, што галоўны герой на сцэне — раўналетак тым, хто сядзіць у зале. Дуэт Міці Сямёнава з дасведчаным характарным акцёрам Міхалам Лявонцевым (які мякка, далікатна іграе клоуна Клауса) зрабіў рухавіком дзеяння спектакля. Клаус з'яўляецца ў бальніцу да Рыгоркі з вясылым прадстаўленнем ды падарункамі; Клаус выпраўляецца з ім у небяспечнае чароўнае падарожжа, якое змяняе і герояў спектакля, і свет вакол іх...

Спектакль пачынаецца з бальнічнае палаты: туды пераводзяць хлопчыка Рыгорку пад наглядом Медыцынскай сястры — добрай, самаадданай, што за мітуслівасцю хавае спачуванне (Жана Друцкая). А суседка па палаце, застаўшы-

ся з Рыгоркам сам-насам, паведамае: дзяцей з гэтай бальніцы ніколі не выпісваюць, бо дзеці... паміраюць. Хутка бальнічная рэальнасць ды мрой так пераплятаюцца, знітоўваюцца, што ў Рыгоркі з'яўляюцца справы куды больш важныя за чаканне аперацыі. Спакваля дзеянне пераконвае ў тым, як шмат у жыцці хлопчыка залежыць ад яго самога: нават выздараўленне! Тэкст драматурга пададзены дакладна і адрасна; акцёры пераканаўча выяўляюць развіццё сваіх персанажаў; перад глядачамі як пэўныя персанажы паўстаюць увазбленні Матчынай Любові (Маці Рыгоркі — Раіса Астрадавіна), Смерці (адметная работа Ларысы Горцавай), Міласэрнасці (Медсястра — Жана Друцкая), Даравання (Вартавы Райскага саду — Уладзімір Іваноў). Але, галоўнае, аказваецца, што чароўныя ночы, якія поўняцца прыгодамі, час-пачас апускаюцца і на бальніцу. Яны выглядаюць зусім звычайна, таму важна іх сучасова пазнаць, каб не змарнаваць час. Каб паспець здзейсніць вельмі сур'ёзныя ўчынкi.

Рэжысёрскае вырашэнне спектакля ўражае узроўнем гаворкі пра тое, што вызначае чалавечы жыццё: пра каханне, нараджэнне, смерць, зло, дабро; пра шматлікія абліччы гэтых паняццяў, пра цяжар выбару і адказнасці за ўчынкi; пра веліч і любоў Таго, Хто стварыў і падтрымлівае свет. Для такой размовы знойдзена адпаведная сцэнаграфія Вольгі Грыцавай, вобразная пластыка (перадусім такіх фантастычных персанажаў, як Дзвюхгаловы і Чатырохрукі, Хвароба, Малпа), дакладны музычны шэраг (кампазітар спектакля — Алена Атрашкевіч).

Спектакль "Пацалунак ночы" вяртае да высновы Любові Мазалеўскай, заснавальніцы Беларускага тэатра юнага глядача: "У нас — тэатр будучага...", але прымушае разумець яе па-новаму. Будучае — гэта тыя юныя, што прыходзяць на спектаклі сёння і робяць з іх свае высновы. Каб без пафасу і гарланна паспець здзейсніць вельмі сур'ёзныя ўчынкi — настолькі сур'ёзныя, што ніхто не спытае, дарос ты да іх і ці гатовы за іх адказваць.

Жана ЛАШКЕВІЧ

На здымку: сцэна са спектакля "Пацалунак ночы".

Невыпадковы дуэт

Дынастыя мастакоў — гэта заўсёды адметна. Ды з асаблівай цікавасцю ўспрымаеш работы яе прадстаўнікоў на супольных выстаўках, у агульнай экспазіцыйнай прасторы. Такую сямейную экспазіцыю ажыццявілі ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі Людміла Пятруль ды Максім Пятруль: маці — аўтар габеленаў, ды сын — скульптар.

Выстаўка юбілейная: Людміла Пятруль адзначае сёлета 35-годдзе творчай дзейнасці ды свае шэсцьдзесят, Максіму спаўняецца 30. Глядачы, што наведалься на вернісаж, мелі магчымасць пазнаёміцца толькі са скульптарам: дзелавая паездка не дазволіла Людміле Пятруль папрысутнічаць на ўрачыстым адкрыцці выстаўкі. Зрэшты, галоўнае ў знаёмстве з мастакамі — самі творы. Праз іх удалося адчуць паэтычнасць натуры Людмілы Пятруль, якая знаходзіць і назвы, адпаведныя вобразнаму ладу сваіх фантазійных "карцін"-габеленаў: "Санет", "Сугучнасць", "Развіднела", "Шэрань", "Вербніца". Падзівіцца на яе адмысловае драматургічнае мысленне і кампазіцыйны талент у серыі

"Сказ пра бульбу" (сюжэты — ад разбору каша да слябы, дакопак і... клёцак).

Лаканічная, асацыятыўная, дасціпна канкрэтная і часам загадкава абстрактная мастацкая мова Максіма Пятруля нібы запрашала паразважаць пра індывідуальную філасофію творчасці маладога скульптара, "расшыфраваць" вобразы яго работ, адзначаных духам эксперыменту. Пабачыўшы аднойчы, не забудзешся на "Пах дажджу" (гэткі мудрагелісты аквамарынавы зігзаг), "Стварэнне" ("выдзіманне" зямнога шару стваральнікам свету, падобнае да з'яўлення гіганцкай мыльнай бурбалкі), на бронзавых "Птушак" (пара галубоў, чые крылы-далоні ахінаюць, бароняць космас новага жыцц-

ця, заключанага ў яйку), "Elephantus" (станковая работа, манументальны варыянт якой упрыгожвае парк міжнароднай скульптуры ў кітайскім Фучжоў).

Юбілейная выстаўка сямейнага дуэта не ўспрымалася "пастаўленай кропкай", пад сумаваннем вынікаў пэўнага перыяду жыцця і творчасці. Мабыць, таму, што ў экспазіцыю ўвайшлі творы, пазначаныя 2007 годам. І таму, што візуальныя ўражанні дапоўніла інфармацыя пра новыя манументальныя работы двух мастакоў. Так, створаны ў 2006 годзе габелен Людмілы Пятруль "Таямніцы пушчы" ўпрыгожыў інтэр'ер Нацыянальнай бібліятэкі. А Максім Пятруль у сааўтарстве са знымым архітэктарам Леанідам Левіным летась узяў удзел у стварэнні мемарыяльнага комплексу "Чырвоны бераг" у Жлобінскім раёне, на месцы, дзе падчас вайны знаходзіўся дзіцячы канцлагер...

Заўсёды ёсць што сказаць пра мастакоў, якія працуюць актыўна, разнастайна, з фантазіяй і здатныя захапіць навакольных сваімі пошукамі.

Я. КАРАЇМА
На здымку: М. Пятруль, яго "Elephantus" і (на другім плане) габелен Л. Пятруль "Развіднела".

Фота К. Дробава

Фатографы на форуме

"Шырэй ногі... ага... расплюшчы вочы... ё-маё, вочы, а не вусны!" — агдаваў каманды Генадзь Яшчук, спрабуючы перакрычаць рытмічную музыку. Магэль з агенцтва Сяргея Нагорнага паслухмяна выконвала загады, і прэктар паказваў усё новыя і новыя фотаздымкі. Дзесяткі людзей, з фотаапаратамі і без, уважліва сачылі за працэсам... Гэта — некалькі хвілін з жыцця імпрэзы, якая працягвалася без малаго тыдзень.

У Нацыянальным выставачным цэнтры "Белэкса" ўпершыню праходзіла выстава-кірмаш "ФотаФорум-2007". Арганізатары мелі на мэце паказаць магчымасці сучаснай фатаграфіі, знай-

сці таленавітых фатографіаў і прадэманстраваць іх работы.

Падчас "ФотаФоруму" адбылося больш як 50 розных мерапрыемстваў. Гэта дэманстрацыі новых мадэляў фотаапаратаў (у прыватнасці,

"Canon EOS 1Ds Mark II") і іншай тэхнікі, шматлікія даклады, майстар-класы. Апрацоўка RAW-файлаў, праца з праграмай "Photoshop", схемы асвятлення, аўтарскія правы ў фотасправе — тэматыку дакладаў вызначылі ўсе аспекты працы сучаснага фатографа. Знайшліся і праблемы для абмеркавання на "круглых сталах": фотаадукацыя ў Беларусі і будучыня фотакалубаў.

А пакуль у канферэнц-зале займаліся тэорыяй, у павільёне кіпела практыка. Кожны дзень на "ФотаФоруме" адбывалася не адна прафесійная фотасесія.

Напрыклад, мне давялося трапіць на шоу ад вядомай дызайн-студыі "Mega", у працэсе якога знакаміты fashion&glamour майстар Генадзь Яшчук на ўласным прыкладзе паказваў, як трэба працаваць у яго жанры, у паўзах паміж здымкамі адказваючы на тэхнічныя пытанні зацікаўленых калег. Дарэчы, прыйсці на "ФотаФорум" мог кожны чалавек, неабавязкова фатограф. А глядзець, як ствараецца, напрыклад, тое, што мы потым бачым на бігбордах і вокладах глянцавых часопісаў, — гэта вельмі цікава. Калі ж надакучвала і тэорыя, і практыка, можна было проста пагуляць і нават заблудзіцца сярод стэндаў са здымкамі. Іх на выставе налічвалася каля дзвюх тысяч. Прычым, ад першых беларускіх фатаграфій, класічных партрэтаў пачатку XX стагоддзя і да сучасных, часцікам зробленых амаль цалкам на камп'ютэры, шэдэўраў. А жанры — ад вясковых пейзажаў да "ню", якога арганізатары нават і не думалі цурацца.

Фотамастацтва сёння вельмі папулярнае. Апошнім часам, з прыходам на беларускі рынак ад прастай і таннай да прафесійнай і даволі дарагой лічбавай тэхнікі, ледзь не кожны спрабуе націскам кнопкі прыпыніць час. Зразумела, з'яўляюцца майстры і гуру фатаграфіі. "ФотаФорум" насамрэч аб'яднаў гэты рух, паказаў тое, да чаго трэба імкнуцца, і, галоўнае, прадэманстраваў, як гэта рабіць. На мой погляд, дэбют імпрэзы атрымаўся больш чым удалы.

Алесь КІРЬКОВІЧ

Фота аўтара

Што, так і не будзе прарока ў сваёй Айчыне?

Без перабольшання, нацыянальная драматургія — самы праблематычны жанр нашай літаратуры, з прычыны адсутнасці яго папулярнасці. Ды і лёс самога сучаснага беларускага драматурга не менш драматычны, чым лёс яго герояў.

Калі старэйшыя пакаленні драматургаў — А. Дударуў, А. Папова, А. Петрашэвіч, Р. Баравікова, Н. Загорская — за сваёй часам, ды і іх "тутэйшыя" калегі — С. Кавалёў, П. Васючэнка, М. Казачонак, І. Сідарук — мелі досыць спрыяльныя ўмовы для самарэалізацыі, то большасць маладзейшых сучасных аўтараў, на жаль, застаецца па-за ўвагай — як выданняў, так і тэатраў, што прыводзіць да "ацірання" новых імён і новых набываўцаў нацыянальнай літаратуры.

Пакаленне пісьменнікаў-драматургаў прыйшло ў беларускую літаратуру напрыканцы мінулага стагоддзя і сёння плённа працуе ў сваім жанры. Аднак жа, як толькі ў кулуарах пачынаецца гутарка пра "магутную плынь маладой беларускай драмы", большасць маіх калег старэйшага ўзросту не разумее прадмета размовы і робіць, калі не вялікія вочы, дык, у прыватнасці, сціпла адмоўчаецца, хоць зразумела, што доўга "хаваць галаву ў пясок" — азначае выклікаць раздражненне і абурэнне з боку тых маладых людзей, што намагаюцца ўздымаць беларускую драму, якая сёння пачуваецца папулярнай у нашай роднай нацыянальнай літаратуры.

Пакадаючы сябе, як аўтара 30 інспіравак і арыгінальных п'ес, на разгляд крытыкаў, хачу ўсё ж паразважаць пра калег па цэху — той маладой генерацыі, якая больш вядомая ў еўрапейскіх і расійскіх творчых колах, чым у сябе на Радзіме.

Сучасная беларуская драма ў творчасці маладых літаратараў мае размаітую тэматычную і стыльовую палітру. Апроч гістарычнай хронікі, маладыя драматургі актыўна пішуць і пра тую няпростую і супярэчлівую надзённую рэчаіснасць, якая іх сёння акружае. Прычым пошук формы мае шырокаахопны характар. Узнік новы стылістычны накірунак, распрацаваны менавіта маладымі беларускімі драматургамі — т. зв. *экстрэмальная драма*, дзе асобныя праявы нашай сучаснасці паказваюцца ў адкрытым і часам брутальным выглядзе.

Вядучымі прадстаўнікамі экстрэмальна-драматычнага накірунку з'яўляюцца Канстанцін Сцешык ("Апарышы" ды іншыя п'есы), Павал Пажко ("Родзіна", "Сподні"), Яна Русакевіч (містэрыя "Налу"). Творчасць гэтых драматургаў, безумоўна, мае наватарскі характар і робіцца патрабаванай у краінах Заходняй Еўропы. У прыватнасці, тая ж Я. Русакевіч атрымала прэстыжную еўрапейскую прэмію вядомага англійскага пісьменніка і рэжысёра Стопарда. Заходняя крытыка адзначае, што "Беларусь перажывае драматычны бум" і "ў літаратуру краіны прыйшла новая, не толькі арыгінальная, таленавітая, але і спрактыкаваная катарга драматургаў".

Зразумела, драматычны жанр з'яўляецца цяжкай артылерыяй у любой літаратуры, і звычайна ім займаюцца мужчыны, але Беларусь і тут — выключэнне з агульных правіл. Тое ж тычыцца і драматургіі, дзе сярод маладых ярка вылучаецца творчасць Ганны Кузьміной і Таціяны Ламонавай. Калі п'есы Г. Кузьміной маюць лірычны характар, апелююць да беларускай гісторыі ("Кастусь мой, Кастусь" ды іншыя), то Т. Ламонава, дэбютаваўшы экстрэмальнай драмай "Апошні прытулак", цяпер у асноўным піша для дзяцей.

Яшчэ адным яркім прадстаўніком, які асвойвае сучасную тэматыку, з'яўляецца Андрэй Шчучкі (п'есы "Каласнікі", "Запіскі Мусы Наўруса"). Ён выпрабуе сучаснага героя ў незвычайных экзістэнцыяльных умовах, як,

Пра рэальнасць і міфы драматычнага жанру

зрэшты, і Зміцер Бойка, які першым з маладой генерацыі быў адкрыты беларускім тэатрам. Яго п'еса "Крывавая Мэры" з вялікім поспехам ішла на Малой сцэне Купалаўскага тэатра.

Першым, публіцыстычную хвалю, звязаную з праблемамі нашай драматургіі і тэатра, на старонках нацыянальнага друку ўзняў Андрэй Курэйчык. Гэта прывяло да ўвагі грамадскасці да няпростай сітуацыі, якая да мінулага часу замоўчалася. Сам А. Курэйчык піша на сучасную тэматыку, але найбольшы поспех мелі найперш ягоныя гістарычныя і біблейскія хронікі, сярод якіх удалымі лічу "П'емонскі звер" і "Понцій Пілат", што палюбіліся публіцы на сцэне Тэатра беларускай драматургіі.

Там жа, п'есай "Зона Х", дэбютаваў яшчэ адзін з вядучых маладых драматургаў — Андрэй Карэлін. Для яго характэрна нечаканая, але мэтаапраўданая парадоксальнасць мыслення, што адлюстравалася ў незвычайных сюжэтных формах ягоных драм, сярод якіх найбольш яркімі лічу "Дзень, калі мы кінем паліць", "Нябёсы нас уратуюць" ды "Я не веру ў гараскопы", дзе адлюстраваны ў рэальнасці супярэчлівы і складаны свет яго герояў.

Але, калі творчасць вышэйзгаданых драматургаў хоць якімсьці чынам даходзіць да публікі, то п'есы самага арыгінальнага, на маю думку, драматурга Анатоля Шурпіна, сярод якіх найбольш яркавымі з'яўляюцца "Пан Гіятэн", "Тра-та-та", "Тое, што жадае мадам", вядомыя толькі спецыялістам, бо да гэтага часу ні адна з іх не надрукавана і не пастаўлена...

Зразумела, тут можна спасылацца і на характар пісьменніка: "Вось, паглядзіце, які прабіўны Андрэй Курэйчык ці Дыяна Булыка!" Праўда, да творчасці апошняй я стаўлюся, мякка кажучы, з вялікім сумневам. Але

Зразумела, драматычны жанр з'яўляецца цяжкай артылерыяй у любой літаратуры, і звычайна ім займаюцца мужчыны, але Беларусь і тут — выключэнне з агульных правіл.

гэта ўжо, што тычыцца пытання духоўна-маральнага аблічча творцы, а не толькі ягоных здольнасцей і адукаванасці.

На мой погляд, сітуацыя з "невядомасцю вядомага" маладога літаратара палягае не толькі ў сферы ягонай чалавечай сціласці. Прыклад А. Шурпіна, як, дарэчы, і большасці пісьменнікаў, што плённа працуюць на ніве стварэння новай драматычнай стылістыкі, досыць паказальны — "пішаш-пішаш, а на старонкі часопісаў ці ў тэатр ніяк не прабіцца".

Кожны малады драматург сутыкаецца з класічнай беларускай гісторыяй, т. зв. "замкнёным колам": рэдактар у часопісе, нават калі і ухваліе п'есу, адразу выносіць прысуд — "адпачатку п'еса мусіць быць пастаўленая, а тады ўжо, маўляў, можаш прыносіць і да нас", а ў тэатры абвешаны рэгаліямі і званнямі мастацкі кіраўнік, аўтарытэт якога непакісны, кажа адваротнае — "як я магу

ставіць вашу п'есу, калі вас ніхто не ведае... Спачатку, малады чалавек, варта было б надрукавацца ў якім сур'ёзным часопісе!"

Атрымліваецца, што для таго, каб цябе ставілі, трэба мець альбо імя (пажадана роўназначнае хача б Дударуў), альбо друкаваць свае п'есы ў тых жа мастацкіх выданнях, ствараючы сабе падобнае "значнае" імя. І ў гэтым, як ні дзіўна, ёсць пэўная рацыя, бо ў перанасычаным інфармацыйным тэатральным асяроддзі з "катом у мяшкі", як правіла, мець справу ніхто не хоча. А вось пазіцыя найшаноўнейшых рэдактараў тых самых літаратурна-мастацкіх выданняў зусім незразумелая, дзе, праўда, зрэдку друкуюць новыя п'есы некаторых аўтараў, але, зноў жа, "па-сяброўству"... Як жа адмовіш, да прыкладу, А. Дударуў ці С. Кавалёву, — "пасля праблемаў з міністэрствам не абярэшся"... А вось якім Шурпіну ці Шчучкаму, нягледзячы на высокі ўзровень іхніх твораў, можна і адмовіць, — "вышэйшае начальства і слова не скажа".

Зразумела, што многае, у да-

куль не даюць падставаў для плённай мастацкай перспектывы.

Сучасная сітуацыя паказвае, што ў цяперашні літпрацэс уварвалася шумлівая кампанія хрысціянскіх паэтаў і экстравагантных маньерыстаў (чытай: гумарыстаў), а таксама купа прыстойных драматургаў, пра якіх пісалася крыху вышэй. Падкрэсліваю, — не празаікаў, а менавіта драматургаў!

Таму, замест таго, каб пасыпаць галаву попелам, — "ах, маўляў, няма маладой якаснай прозы", найперш рэдакцыям варта звярнуць увагу на новую беларускую драматыку, і, урэшце, звярнуць гэты жанр у лона літаратурнай перыядыкі, як тое ўжо зроблена нашымі суседзямі. У іх, апроч спецыялізаваных часопісаў і зборнікаў, п'есы друкуюцца ва ўсіх без вынятку літаратурна-мастацкіх выданнях на роўні з паэзіяй, прозай і публіцыстыкай.

Драматургія — гэта не "падсцілка для абслугоўвання" тэатра ці кінастудыі, а паўнаватрасны жанр літаратуры. І калі мы жадаем ба-

аўтарскія правы? Урэшце, дзе друкаваць аграмадны вал драматычных тэкстаў, які захлынуў русла літаратурнага працэсу, калі ў літаратуру прыйшло магутнае пакаленне тых, хто "творыць драму"?

Раней, поруч з Купалам і Коласам, актыўна працавалі Францішак Аляхновіч, Уладзіслаў Галубок, Леапольд Родзевіч, Алесь Гарун, браты Далецкія. Як бачна, тады ўсім хапіла месца пад сонцам. На вялікі жаль, сёння не так.

З-за нявырашанасці некаторых надзённых пытанняў, а часам і проста зайздасці і нежадання разбірацца ў праблеме з боку пэўных адказных асоб, многія таленавітыя маладзёны шукаюць лепшай долі і прызнання за межамі краіны.

Так, напрыклад, рабіў таленавіты пачатковец Грыгорый Цясецкі, які здолеў надрукаваць свае творы на старонках расійскага часопіса "Юность", не меўшы і дваццаці гадоў! Тым жа "арыгінальным" шляхам "Мінск—Масква—Мінск" пайшоў яшчэ адзін пісьменнік — Сяргей Гігель. А безвядомыя А. Карэлін і А. Шчучкі сталіся сябрамі Саюза пісьменнікаў Расіі. Не менш вядомы ў Маскве і А. Курэйчык, дзе ўжо даўно жыве і працуе...

Іншыя драматургі, які згадваюцца вышэй, актыўна супрацоўнічаюць з заходнімі выданнямі. Толькі ўласны патрыятызм і любоў да Радзімы да пэўнага часу не даюць ім пакінуць "свой родны кут".

Аналізуючы абгавораную тут сітуацыю, думаецца, а можа, сапраўды, няма прарока ў сваёй Айчыне, калі мы зноў ідзем старым сумніўным шляхам, "распыляючы нашы сілы па суседскіх абшарах", як пісаў Вацлаў Ластоўскі яшчэ на пачатку мінулага стагоддзя, разважаючы аб праблемах роднай літаратуры. Бо цяпер мы маем справу не "з брудам Варшавы і граззю Масквы", але з людзьмі здольнымі і адукаванымі, якія маюць абвостранае пачуццё справядлівасці, самапавагі і досыць добра ведаюць кошт сваім здольнасцям.

Безумоўна, лягчэй за ўсё запалошчыць вочы на відэочныя праблемы і казаць, што "ў нас няма драматургіі, таму і друкаваць няма чаго" і "якасць не тая тых п'ес", што неаднаразова і чуў я ў розных кабінетах. Але, вывучаючы працэс знутры, падобныя заявы лічу ці то за поўнае наіўнае і безагляднае няведанне, ці то за адкрытае нежаданне займацца гэтай праблемай. Калі гэта так, то вельмі сумна, бо паказвае адлавадную прафесійную і чалавечую вартасць той ці іншай адказнай асобы... Думаецца, няўжо ж трэба быць такім лянівым і цынічным, не любіць сваю Радзіму і тую справу, якой займаешся, каб апроч сябе і сваіх сяброў не бачыць іншых таленавітых людзей? Ды зазірніце вы хоць у Інтэрнет, дзе нават пра вашага пакорнага слугу напісана нямала...

Зразумела, якасць мастацкага твора з'яўляецца асноўным крытэрыем вартасці самога творцы. Я, да прыкладу, не зусім ведаю, што такое постмадэрнізм. Але, затое, добра ведаю, што такое "Тэатр блефа" Анатоля Шурпіна, аднаго з найбольш інтэлектуальных і спрактыкаваных драматургаў Беларусі, бо ён не толькі напісаў эстэтычна-вывераны маніфест сваёй драматычнай творчасці, але і стварыў непаўторныя п'есы, вартыя ўвагі як сур'ёзных часопісаў, так і тэатральнай сцэны.

Вось таму і атрымліваецца, што ў калялітаратурных колах пануе міф, "быццам маладой драматургіі няма", хоць яна, відавочна, ёсць. Мы не ведаем сваіх набываўцаў, але чамусьці іх уважліва вучаюць і ведаюць за майжой...

Зноў жа, прыгадваецца лёс вялікага Францішка Скарыны, які ў чужых краях быў ледзьве не інтэлектуальнай зоркай першай велічыні, а на Радзіме меў зайздасць да сябе і пагарду. Каб таго не паўтарылася, мяркую, варта даўно саступіцца з таго хісткага, самападманнага шляху, дзе, як з горкай іроніяй зазначыў адзін малады класік, "лепшы стан беларускай культуры — гэта калі нічога не адбываецца!"

Сапраўды, хто з нашых міністэрстваў мусіць курыраваць драматургаў? Хто мусіць абараняць іх

Англійская літаратура пра Другую сусветную вайну

За амаль сем дзесяцігоддзяў, што прайшлі з пачатку Другой сусветнай вайны, у англійскай літаратуры з'явілася шмат твораў розных жанраў, прысвечаных гэтай трагічнай падзеі. У 1965 годзе англійскі літаратуразнаўца Уолтер Ален пісаў: "Вайна была часткай нашага штодзённага існавання — і салдатаў, і тых, хто заставаўся дома. Таму вайна стала часткай мастацкай літаратуры 40-х гадоў і наступных дзесяцігоддзяў. Письменнік можа не паказваць карціны вайны, але яго героі і іх жыцці вайной асмужваюцца".

Лекі ад гістарычнай

амнезіі

Як адзначаў А. Адамовіч, сапраўдныя пісьменнікі Захаду валодаюць дастатковай маральнай чуйнасцю і празорлівасцю, каб, нават не зведаўшы ўсіх жахаў фашызму, разабрацца ў яго антычалавечай сутнасці.

Гая Краўчэка, героя трылогіі І. Во "Ганаровы меч", — гэта страта рамантычных ілюзій адносна вайны, ланцуг расчараванняў, усведамленне беспрынцыпнасці і крывадушнасці ваеннага чыноўніцтва. Аналагічную эвалюцыю праходзіць і герой-апавядальнік дванаццацітомнай эпопеі Э. Паўэла "Танец пад музыку часу", тры кнігі з якой складаюць ваенную трылогію і апавядаюць пра паразу англічан пад Данкеркам, бамбардзіроўку Лондана. Ва ўсіх гэтых творах, апрача аб'ектывных карцін гістарычных падзей, ёсць тонка выпісаная псіхалагічная партрэта персанажаў, што прадстаўляюць розныя сацыяльныя групы англійскага грамадства.

Мяркуючы па колькасці твораў, прысвечаных Другой сусветнай вайне напрыканцы ХХ стагоддзя, інтарэс да гэтай тэмы ў англійскай літаратуры не згасе; ён, наадварот, узрос, стаўшы часткай таго, што англійскі крытык Валентайн Канінгэм назваў сучаснай "апантанасцю гісторыяў". Раманы, якія з'явіліся ў Англіі ў апошнія дзесяцігоддзі, не прэтэндуюць на маштабнасць у адлюстраванні ваенных падзей і атмасферы таго часу. Яны больш камерныя, сканцэнтраваны на асобных лёсах. Аўтабіяграфічны раман Дж. Баларда "Імперыя сонца" распавядае пра пакуты і сталенне хлопчыка з англійскай сям'і ў захопленым японцамі Шанхаі, дзе ён жыў да вайны са сваімі бацькамі. Гэты раман, які крыху нагадвае кнігу "Я з вогненнай вёскі", лічыцца адным з лепшых твораў пра Другую сусветную вайну (прычым не толькі ў англійскай літаратуры).

"Імперыя сонца" Баларда, астатнія творы якога, між іншым, належаць да навуковай фантастыкі, — адзін з нямногіх раманаў апошніх дзесяцігоддзяў, дзе непасрэдна апісваюцца падзеі ваенных дзён. Большасць сучасных аўтараў (у тым ліку і беларускіх, сярод якіх — В. Быкаў, В. Казько і інш.) скарыстоўваюць форму ўспамінаў, сумяшчаючы ў раманых два альбо тры часовыя пласты. Часта ў цэнтры такіх

твораў — пачуцці віны альбо сораму, нейкія тайны (напрыклад, здрада), якія героі не толькі хаваюць ад іншых, але і баяцца згадваць самі. Раманы гэтыя, як правіла, глыбока псіхалагічныя, іх героі перасэнсоўваюць уласныя ўчынкі, намагаюцца разабрацца ў матывах сваіх і чужых дзеянняў, часам, калі магчыма, апраўдаць сябе. Варта адзначыць, што пераход у англійскай літаратуры ад панарамнасці першых пасляваенных твораў пра вайну да псіхала-

Балючыя ўспаміны, неадчэпныя вобразы, душэўныя ўзрушэнні, адчуванне віны альбо сораму — гэтыя і іншыя псіхалагічныя станы патрабуюць ад пісьменнікаў звароту да адэкватных, часам нетрадыцыйных прыёмаў.

гізму ў творах наступных дзесяцігоддзяў падобны да той эвалюцыі, якая адбывалася ў гэты час і ў беларускай літаратуры.

Тэма вайны стала ключовай у ранній творчасці англійскага пісьменніка японскага паходжання Казуа Ішыгура. Яго тры першыя раманы ўтвараюць своеасаблівы трыпціх. У першых двух — "Бледныя ўзгоркі" і "Мастак зменлівага сусвету" — падзеі адбываюцца ў асноўным у ваеннай і паваяеннай Японіі, у трэцім — "Рэштка дня" — у перадавае ваеннай і сённяшняй Англіі. Фонам драматычных падзей у "Бледных узгорках" з'яўляецца пакрыты нябачным

атамным пылам горад Нагасакі. Мастак Она і дварэцкі Стывенс — героі двух другіх раманаў — праходзяць складаны і балючы шлях прасвятлення, запознена ўсведамляючы, што іх сляпяя вернасць абавязку спрыяла здрадзе і калабарацыянзму.

Траўматычныя наступствы вайны — ключавыя матывы такіх твораў апошніх дзесяцігоддзяў, як раманы "Валан" і "Па-за гэтым светам" Г. Свіфта, "Чорныя сабакі" і "Выкупленне" І. Мак'юэна, "Шпіённы" М. Фрэйна, "Аўстэрліц" В. Сэйбалда, дылогія "Вяртанне салдата" М. Брэга, зборнік апавяданняў "Цёмны пакой" Р. Сэйферта і інш. Унутраныя

раман пра Другую сусветную вайну "Страла часу". Незвычайнасць яго ў тым, што ўсё апавяданне падаецца ў адваротным парадку, нібыта пра-кучаецца назад кінастужка. Апавядальнікам у рамане выступае душа аднаго з нацысцкіх злачынцаў, доктара, які праводзіў жудасныя эксперыменты ў Асвенцімскім канцлагеры і адпраўляў на смерць тысячы людзей. Самі эпизоды зверстваў займаюць у рамане няшмат месца, але іх эмацыянальнае ўздзеянне на чытача ўзмацняецца дзякуючы "адваротнай" логіцы апавядання, бо адмыслова падкрэслівае: тое, што рабілі нацысты, з'яўляецца адмаўленнем самой прыроднай логікі. Падзагаловак рамана — "Прырода злачынства" — указвае на намер аўтара паказаць, што синдром натоўпу, разлік правядоў трэцяга рэйху на самыя нізкія чалавечыя інстынкты зрабілі магчымым нацызм. У рамане прасочваецца жыццёвы шлях Адыла Унфэрдорбена ад смерці да нараджэння. Яго жыццё дзеліцца на чатыры этапы — пражыванне ў Амерыцы, дзе ён хаваецца ад пакарэння, уцёкі туды праз Аўстрыю, Італію і Партугалію, праца ў Асвенціме і Трэблінцы, і нарэшце, юнацтва ды дзяцінства ў перадавае Германіі. Замятаючы сляды, ён мяняе імёны і прозвішчы. Усе яны маюць нейкі імпліцытны сэнс. У пачатку кнігі (гэта значыць, напрыканцы жыцця) ён носіць імя Тод Фрэндлі; спалучэнне гэтых слоў з'яўляецца аксюмаранам, бо "Тод" на нямецкай мове азначае "смерць", у той час як "Фрэндлі" на англійскай мове — "сяброўская". Прыехаўшы ў Амерыку і спадзеючыся згубіцца на яе прасторах, ён за залаты зліткі, зробленыя з каронак ахвяр, купіў сабе распаўсюджанае імя Джон Янг, якое паказвае яго надзею на ўзнаўленне (Янг — "малады"). У Партугаліі ён жыў пад прозвішчам Гамільтон дэ Соўза, якое можа саркастычна атаясамлівацца з англійскім словам *soother* — "суцьяшальнік". Горкай іроніяй гучаць яго сапраўдныя імя і прозвішча Адыла Унфэрдорбена, бо першае азначае "багаты", другое — "чысты, бязвінны".

Пасля публікацыі гэтага рамана ў 1991 годзе М. Эміса часам папракалі ў спекуляцыі на тэме Халакоста. У кнізе "Перажытае", якая выйшла на некалькі гадоў пазней, пісьменнік тлумачыць, што прымуся яго звярнуцца да гэтай тэмы. Ён прыводзіць сваю размову з экскурсаводам падчас наведвання Асвенціма: "Зараз да нас прыязджаюць людзі, — кажа экскурсавод, — якія лічаць, што ўсё гэта пабудавана, каб падманваць іх. Не толькі з Германіі. З Галандыі, Скандынавіі. Яны думаюць, што тут нічога не здаралася і што Халакост — гэта міф". На пытанне пісьменніка, як яна дзейнічае ў такіх выпадках, жанчына з горыччу адказала: "Прадстаўляю ім доказы. Факт за фактам. Але яны адхіляюць усё. Не вераць". Якраз жадаем прадставіць у мастацкай форме доказы зверстваў фашызму і зрабіць гэта так, каб узрушыць чытача, прымусяць скалануцца, і абумоўлена з'яўленне гэтай неардынарнай кнігі. Яна гучыць як пераспярога, бо заўсёды могуць знайсціся людзі, здольныя ўцягнуць чалавечтва ў новую авантуру. Менавіта надзеяй засцерагчы чалавечтва ад гістарычнай амнезіі і тлумачыцца, на наш погляд, зварот да тэмы Другой сусветнай вайны цяперашняга пакалення англійскіх пісьменнікаў.

Вольга СУДЛЯНKOBA

Што датычыць турэмна-га зняволення (трохгадовы тэрмін пачаў адлічвацца з 15 верасня 1908 года), то сам Якуб Колас праз некалькі дзесяцігоддзяў успамінаў у размовах са сваім літаратурным сакратаром М. Лужаніным: «Камер за час адсідкі давялося змяніць некалькі. Сядзеў у кутнай, каля вежы, № 1. Потым перакінулі насупраць, здаецца, у пятую. Трапіў на час на Дабрамысленскі завулак. Там трымалі кароткатэрміновых. А пасля зноў пераехаў назад, у «Пішчалінскі замак». Пішчалін — гэта архітэктар, які будаваў мінскую турму. Апраўдаў сваё прозвішча. Пішчалі людзі там. Дый мне давялося сэрбануць гора... Пасля давялося мне крыху пабыць і турэмным бібліятэкарам. Гэта было нудна. Літаратура дазвалялася выхваўча-паліцэйскага кірунку» (з кнігі М. Лужаніна «Колас расказвае пра сябе»).

Коласу і ў зняволенні ўдаецца пісаць вершы і частку з іх розным чынам перапраўляць на волю (турэмнае начальства асабліва сачыла, каб туды не трапілі творы пра зведзеныя ім жорсткія парадкі). Спачувалючы зняволенаму паэту, да яго намагаюцца патрапіць сумленныя людзі (нават пад выглядам блізкай радні альбо нявесты, як гэта, напрыклад, зрабіла настаўніца Е. Карніловіч, былая зняволеная пецябургскай турмы «Крыжы», па даручэнні маладзечанскіх настаўнікаў), падтрымаць харчам і цёплым словам. Як зазначае М. Лужанін у згаданай кнізе, менавіта ў турме ў канцы 1908-га або на пачатку 1909-га паэту прыйшла думка на аснове асабістага жыцця напісаць твор пра цяжкі лёс мастака — будучую паэму «Сымон-музыка». Гэтая задума «падаваць голас аб сабе пачала... бадай што раней за «Новую зямлю». Я зрабіў асобныя запісы, як толькі наладзіў турэмны побыт: раздабыў аловак і навучыўся хаваць паперы. І ўсё ж не ўпільнаваў: задумаўся над радкамі, у камеру прывялі кагосьці, наглядчык кінуў вокам і схпіў маё пісанне. Нічога не зробіш: пачынаць спачатку мне даводзілася не адзін раз... Перада мной стаяў уласны лёс. Рупіла расказаць, што вось і мае чалавек нешта за душою, а ніяк не выплыве наверх у гэтым свеце. Калі замкнулася астрожная брама, я сказаў сам сабе: трымайся, Костусь, ты трапіў у новае кола. І ўсё перажытае ўявілася чаргаваннем колаў: час, што звязаны з жыццём у акаліцах Мікалаеўшчыны; юнацтва — навучанне ў семінары; потым — настаўніцтва, пераезды з месца на месца ў пошуках заробку і нарэшце — турма. Не раўнуючы, як у «Боскай камедыі», толькі ў мяне налічылася цэлых пяць колаў. Дый пекла стала ў канец, а хлапечая пара здавалася з-за крат сапраўдным раем. <...>

Як толькі справа даходзіла да пісання, выяўляўся пэўны бунт супраць ладу... Рабіў накіды ўроскідку, паміж замалёўкамі «Новай зямлі». Не паспеўшы аб'яднацца ў цэласць, яны рабілі нявіннае ўражанне і не наклікалі б на маю галаву небяспекі, каб нават і трапілі на чыёсь вочы. Усё ж падчас ператрасання камеры я борздзенька хаваў паперы на грудзі і трымаў, прыціснуўшы падбароддзем, да канца ўструшні. Мая густая барада не дазваляла заўважыць, што там затоена пад ёю, а на асабістыя вобвыскі ў палітычных турэмнае начальства адважвалася рэдка».

За восень 1908-га Якуб Колас здолеў напісаць, захаваць, а ў 1909-м і надрукаваць болей дзесятка вершаў. Назвы некаторых з іх гавораць самі за сябе: «Думкі ўюцца, томяць грудзі...», «Вобраз пакуты», «У

Шлях да вяршыні

няволі», «Наша сяло», «Родныя вобразы» і інш. Гэтыя творы — вынік цяжкіх думак, марнавання маладых фізічных і маральных сіл ва ўмовах зняволення, настальгія па волі і родных мясцінах.

Пазней Цішка Гартны (Зміцер Жылуновіч, 1887 — 1937; беларускі пісьменнік, грамадскі і дзяржаўны дзеяч, член РСДРП з 1902 года) успомніць, што на яго роднай Капыльшчыне вершы Коласа сталі вядомыя ў рукапісах яшчэ з 1906 года, асабліва тых, дзе былі моцныя антыцарскія матывы («Канстытуцыя», «Асадзі назад»). Гэтыя творы капыльчане дэкламавалі на розных падпольных сходках. Тое, што іх любімы паэт трапіў за краты, «яшчэ шчыльнай наблізіла яго да капыльскай моладзі. Яго вершы з астрога — «У астрозе», «Сцёпкаў сон», «Ноч у астрозе», апынуўшыся ў Капылі, выкрывалі нутраныя пачуцці аўтара, вядомыя і зразумелыя моладзі... Жывая пошта працавала над распаўсюджваннем коласаўскіх твораў, заносзячы іх у семінары, у сельскія школы, на кватэры перадавых чытачоў з месцачковай і сялянскай моладзі» (Цішка Гартны. «Позірк у мінулае», («ЛіМ», 4 снежня 1932 г.).

Тут варта ўдакладніць: сам Якуб Колас дагэтай напісання верша «Канстытуцыя» пазначыў 1908 год (упершыню надрукаваны ў 1917-м). Значыць, капыльскія сацыял-дэмакраты і іхнія прыхільнікі пазнаёміліся з рукапісным творам не раней 1908-га:

*Канстытуцыю далі,
Адчынілі дзверы,
І... ў астрог павялі,
І таўкуць без меры.*

*Зашумелі аб зямлі
Ў Думе дэпутаты,
Ды па карку ім далі —
І пайшлі дахаты.*

*Разв'язалася стражнікоў,
Як якой жывёлы,
Ад іх плешак і шнуроў
Чырванецю сёлы.*

*Колькі ўсякіх строгіх
мер —
Канца няма, краю!
Канстытуцыю цяпер,
Як пяць пальцаў, знаем.*

У пачатку студзеня 1909 года прафесар Львоўскага уні-

версітэта І. Свяціцкі дасылае ў газету «Наша Ніва» ліст, дзе шчыра віншуе яе з пачаткам новага года дзейнасці і просіць перадаць «душэўнае прывітанне... песнярам народнай долі — Янку Купалу і Якубу Коласу, якія песнямі сваімі над горама народным плачуць і свету пра яго расказваюць і народ ад сну абуджаюць».

Тады ж вядомы ўкраінскі вучоны і грамадскі дзеяч Д. Дарашэнка ў артыкуле «Беларусы і іх нацыянальнае адраджэнне», надрукаваным у перакладзе з украінскай мовы ў «Нашай Ніве», дае высокую ацэнку новай беларускай літаратуры, у тым ліку і творам Якуба Коласа. Да-

ўмовы для жыцця і творчасці: «свіданый не даюць, перадачу не прынімаюць, у турюме свірептуе тиф», «образавалася какое-то затхлое, стоячае болото», «валяешся, как животное, в грязи», «да и охота ли писать, когда чувствуешь, что над твоими письмами сидит цензор...». Коласавы маркота, боль пчыгрыя: цяжка і пакутліва ў маладыя гады, калі ты поўны фізічных і творчых сіл, быць за кратамі па палітычных меркаваннях — гэта значыць, за свае сумленныя ўчынкi.

У майскім лісце сярод нараканняў акрэслены і цікавы момант адносінаў Коласа да Янкі Купалы. Аўтар ліста паведамляе, што яму ад «таварыша з Сібіры» стала вядома пра цёплую ацэнку ягонай творчасці ў часопісе «Познание России». «Меня, между прочим, — пісаў Колас, — называюць вторым Шевченко, белорусским, конечно. Хотелось бы этому верить, да скептицизм заедает — как бы не вышло туг ошибки. Вероятно, он (аўтар артыкула. — Г. Д.) смешал меня с Я. Купалой... Если же, сверх всякого чаяния... слова сии

предназначены мне, будет великое ликование в моей душе. Это и будет единственный источник моей радости и смысла моей жизни...». З гэтых радкоў яскрава відаць, што Колас зычліва адвадзіў паплетніку-аднагодку ролю лідэра ў беларускай паэзіі. А што датычыць высокай ацэнкі і ягоных вершаў, то гэта зняволеная паэта не магло не натхніць на новую творчую працу.

Напрыканцы лета Якуба Коласа ў астрозе наведвае ягоны даўні прыхільнік Цішка Гартны. Адбылася нядоўгая, але сардэчная размова пра жыццё-быццё, пра «Нашу Ніву» і новыя творы беларускай лі-

С.Палуян у часопісе «Українська хата» змяшчае рэцэнзію на хрэстаматыйю «Другое чытанне для дзяцей беларусаў», дзе падкрэслівае: «Якуб Колас — вядомы беларускі паэт, былы народны настаўнік. І тое, і другое добра ўпільвала на яго кніжку, бо і складзена яна адпаведна патрабаванням педагогікі і прываблівае сваёй патэтычнасцю. Акрамя таго, мае ў сабе і асноўныя прыкметы Коласа — яго народнасць і патрыятызм».

Першы зборнік вершаў Якуба Коласа «Песні жалбы» выйшаў у Вільні, аб'ява пра гэта ў «Нашай Ніве» з'явілася за 2 верасня, а кніга ў кнігарні паступіла ў снежні (звесткі С.Аляксандравіча). 30 верасня ў «Нашай Ніве» з'яўляецца рэцэнзія малавядомага А. Бульбы на зборнік «Песні жалбы». Пазнейшыя даследчыкі ацанілі яе невысока за тое, што яна «носіць вельмі апісальны характар, мала ў ёй выдаваў і абагульненняў» (С. Аляксандравіч), але і ў такім выглядзе яна займела захопленую чытацкую ацэнку: «Колас, апяваючы смутак паляўці маркоцячыся з-за астрожных сцен, ані на момант не адрываецца ад роднага краю, ад свайго народа; ён не сам церпіць за сябе, ён церпіць за мільённы народ, і гэта цяжкім родзіць у ім веру: мучыцца, у такой беднасці жыве ні адзін чалавек, а мільёны, і іх цяжкім ўжо не слабы шэпт, а голасны стогн». Да слова: пазней, у 1913-м, калі чарнасоценныя віленскія выданні разгорнуць новую крытычна-публіцыстычную варажую атаку супраць беларускасці, у «Песняў жалбы» знойдуцца нечаканыя «заступнікі»: маўляў, Якуб Колас захаваны на рускай літаратуры, мае паэтычны дар і «невольно приходишь к заключению, что «Песни жалбы» есть произведение русские, и много было бы ценнее, если бы «Наша Нива» их не исковеркала своей грамматикой и тем самым не вводила бы читателей в заблуждение...» («Виленский вестник» № 3029; працываана М. Мушыньскім у кнізе «Якуб Колас. Летапіс жыцця і творчасці», (Мн., 1982). Безумоўна, сам Колас не прымаў такіх «сяброў».

Адзін з беларускіх настаўнікаў у верасні 1910-га дасылае Максіму Горкаму «Жалейку» Купалы і «Песні жалбы». Той, азнаёміўшыся з гэтымі зборнікамі (пра беларускую гісторыю і культуру Горкі нямала ведаў ад бацькі М. Багдановіча) у лісце да М. Кацюбінскага (ад 7 лістапада) напіша: «У Беларусі ёсць два патэты: Якуб Колас і Янка Купала — вельмі цікавыя хлопцы! Так прымітыўна-проста пішуць, так ласкава, сумна, шчыра. Нашым бы трохкі такіх якасцей! О божа! Вось добра было б!». У тым жа месцы Максім Горкі ў лісце да А.Чарамнога ізноў згадае нашых песняроў: «Ці ведаеце вы беларускіх паэтаў Якуба Коласа і Янку Купалу? Я нядаўна пазнаёміўся з імі — падабаюцца! Проста, задушэўна і, відаць, сапраўды — народна». Аўтар гэтых лістоў зусім не выпадкова падкрэсліваў прастату, народнасць вершаў беларускіх паэтаў: у той час многія рускія паэты адышлі ад гэтага, захапіліся сімвалакадэкадэніцкімі практыкаваннямі, што Горкаму, прадстаўніку класічнай рускай літаратуры, не зусім было даспадобы.

Як ні наракаў Якуб Колас, што ў турме няма належных умоў для творчасці, але ўсё ж ён здолеў за 1910 год напісаць звыш паўсотні вершаў, якія былі надрукаваныя ў «Нашай Ніве» ці пазней у іншых выданнях. У астрозе яму прыйдзецца яшчэ быць да верасня 1911-га.

Першы зборнік вершаў Якуба Коласа «Песні жалбы» выйшаў у Вільні, аб'ява пра гэта ў «Нашай Ніве» з'явілася за 2 верасня, а кніга ў кнігарні паступіла ў снежні (звесткі С. Аляксандравіча). 30 верасня ў «Нашай Ніве» з'яўляецца рэцэнзія малавядомага А. Бульбы на зборнік «Песні жалбы».

следчык, у прыватнасці, пісаў: «Побач з Янкам Купалам ідзе вельмі здольны малады пясняр Якуб Колас. Таксама выйшаў ён з вёскі, таксама ўсёй душой служыць адраджэнню свайго народа, хоча для яго лепшай долі, свабоднейшага жыцця. У песнях Колас больш датыкае спраў грамадзянскіх». Праўда, рэдакцыя ад сябе давала, што Д. Дарашэнка мог бы пра Якуба Коласа, як і пра Ф. Багушэвіча і Я. Лучыну, напісаць больш. Ды і кароткае слова ўкраінскага даследчыка гаварыла нямала, свярджаючы, што вядомасць Коласа выходзіць за межы Беларусі.

У сакавіку ў часопісе «Познание России» надрукаваны артыкул «Адраджэнне беларускай літаратуры», дзе побач з іншымі беларускімі пісьменнікамі даецца належная ацэнка і Коласу. Зазначалася, што «беларускія паэты нагадваюць Шаўчэнка, песняра пакутлівага ўкраінскага народа», аўтар публікацыі параўноўваў паэму Шаўчэнка «Перабендзя» і верш Якуба Коласа «Пясняр».

Увесну на волю трапляюць два лісты Коласа (адрасаваныя настаўніцы А. Зотавай), дзе ён, пішучы на рускай мове (гэтага патрабавала турэмная цензура), скардзіцца на цяжкія

таратуры. Як пазней нагадае Гартны пра тую сустрэчу, «я пайшоў з астрога, несучы ў думках вобраз Якуба Коласа, які моцна крануў мяне сваёй мяккасцю і замілаваннем».

У 1909-м Коласу яшчэ не ўдалося выдаць першы зборнік паэзіі (хоць на яго ўжо халпала вершаў, тым больш, што толькі ў названы год было напісана больш за пяцьдзесят), але ён усё ж стаўся аўтарам кнігі. Гэта было складзенае да зняволення і дапоўненае творами, перададзенымі на волю, «Другое чытанне для дзяцей беларусаў», што выйшла ў Пецярбургу ў суполках «Загляне сонца і ў наша ваконца» і «Наша хата».

У 1910 годзе Колас працягвае адбываць турэмнае зняволенне, пісаць вершы і змяшчаць іх у «Нашай Ніве». У ёй у лютым з'явіцца артыкул дваццацігадовага таленавітага С.Палуяна (1890 — 1910; беларускі пісьменнік, публіцыст, адзін з пачынальнікаў беларускай прафесійнай крытыкі), дзе той у аглядзе беларускай літаратуры за мінулы год заўважыць: «Палыбела і паэтычная думка і ў Я. Коласа, але ненармальныя ўмовы яго жыцця не даюць яму магчымасці акуратна развівацца, а грамадству сачыць за яго развіццём». У красавіку

Інтэрнетаўскія плантацыі Рыдэля

На яго трэба было маліцца. Але маліліся толькі апошні год яго жыцця. За яго. Увесь гэты час ён быў у коме. 25 мая гэтага года чалавек, у віртуальным свеце амаль што кожнаму праграмісту вядомы як Рыдэль, Rydel, Rydel23, назаўсёды пакінуў свет зямны. Гэта Уладзімір Каткоўскі.

18 чэрвеня яму споўніўся 63 год.

праводзіў партал TUT.BY. Гран-Пры, атрыманы ў спарборніцтве беларускіх кантэнт-праектаў, згадзіцца, дарагога каштуе.

Мы неяк зашмальцавалі выраз "герой нашага часу", надалі яму напышчанаці (з бласлаўлення літаратуры сацрэалізму). Але зараз мне хочацца паўтарыць менавіта яго. Вось сапраўдны герой нашага часу. Малады, высокаадукаваны чалавек, які глядзіць у будучыню, патрыёт сваёй краіны. І самае галоўнае — які некрыкліва, не паказваючы пальцаў на іншых, рупна, працавіта набліжае гэтую лепшую будучыню. І такіх шмат. Цэлае пакаленне! Мы жывём у час, калі выкід інтэлектуальнага патэнцыялу праз Інтэрнет здольны змяніць свет. Паколькі хуткімі тэмпамі змяняецца, пашыраецца, узбагачаецца ўзровень зносін між людзьмі. Малады чалавек, які адкрыў Інтэрнет, ніколі не стане рэтраградам. Апрыоры. Яго мозг уключаны ў сістэму інтэлектуальных каштоўнасцяў, якія робяць гонар нашай цывілізацыі.

Калегі Уладзіміра Каткоўскага ў інтэрнетаўскім некралогі напісалі пра яго: "...мы ўпэўнены, што Вова зрабіў так многа, што яго будучы памятаць. Наша мара і мэта — прадоўжыць яго віртуальнае жыццё. Таму запрашаем усіх, хто можа, прадоўжыць працу над яго праектамі. Гэта быць б яго самая вялікая перамога!"

У другім некралогі яго параўноўваюць таксама з ураджэнцам Беларусі, Лазарам Перальманам (у Палесціне — Бен-Іегуда), які сто з лішкам гадоў таму ўваскрасіў іўрыт, ажывіў яго, як тую безнадзейна засохлую кветку. Загаварыў сам. Угаварыў, пераканаў, прымуціў загаварыць сваю сям'ю. Пачаў выкладаць на іўрыце некаторыя прадметы ў іерусалімскай школе... Беларуская мова, дзякуй Богу, не "дайшла" да такога становішча, і яе трэба адраджаць не з нуля. Але таксама трэба. Уладзімір Каткоўскі зразумёў гэта ў 23 гады. І пачаў урабляць свае першыя інтэрнетаўскія плантацыі... І калі сапраўды да яго праектаў далучацца іншыя ды пусціць у ход хай сабе і маленькую рыдлёўку свайго ўмельства на карысць развіцця і паглыблення беларусчыны, дык які цудоўны помнік паставяць яны тым самым першапраходцу Рыдэлю!

С. ЮРЕЎ

Пад гукі аўдыёкнігі

Сучасныя кніжны свет не перастае здзіўляць колькасцю нестандартных форм увасаблення традыцыйных папярвых выданняў. Папулярнасць новага віду — аўдыёкніга — абумоўлена перш за ўсё адсутнасцю ў перманентна занятага чалавека часу на чытанне кнігі традыцыйнай. На данамогу прыходзяць новыя тэхналогіі і акцёры-чытальнікі...

Голас з пласцінкі

Гісторыя аўдыёкнігі пачынаецца з канца XIX стагоддзя. Менавіта тады з'явіліся першыя спробы запісаць на вінілавы носьбіт паэтычныя і празаічныя тэксты. Таксама ў 70—80-я гг. мінулага стагоддзя ўсесаюзная фірма "Мелодыя" выпускала шэраг грампласцінак з дзіцячымі казкамі. Але на вокладцы часцей было напісана — "інсценіроўка", "музычна-тэатральная пастаноўка". Дык што гэта — аўдыётэатр ці ўсё ж аўдыёкніга?

Аўдыёкніга можа ўяўляць сабой запіс мастацкага чытання твора, прычым начытваць могуць як акцёры, так і самі аўтары. Той, хто слухаў у 80-я гг. савецкія казкі з грампласцінак, можа ўзгадаць, што папулярнымі былі маштабныя тэатралізаваныя пастаноўкі з вялікай колькасцю акцёраў, спецэфектаў. Часам такія выданні можна ахарактарызаваць як "тэатр ля мікрафона". У ЗША, наадварот, прынята начытваць тэкст у адзін голас. Лічыцца, што менавіта такім чынам найбольш аўтэнтычна гучыць аўтарскі варыянт.

Можна згадаць і літаратурна-музычны кампазіцыі, своеасаблівую "саянку" са спевамі, начытваем тэксту, шумавымі эфектамі і інш. Таксама вылучаюцца аўдыёкнігі, разлічаныя на трэнінг, навучанне і фарміраванне практычных уменняў.

Зноўку ўсё з Расіі?

Яшчэ ў 60-я гады XX ст. Усесаюзнае таварыства сляпых пачало выпуск аўдыёкніг на бабінах. Працягласць гучання — ад 8 да 16 гадзін.

З'яўленне ў постсавецкай Расіі сапраўднага рынку аўдыёкнігі некаторыя звязваюць з перавыданнем фондаў Усерасійскага таварыства сляпых і Дзяржтэлерадыё. Аднак фонды амаль вычарпалі сябе па актуальнасці найменняў, а таму перад выдаўцамі такой прадукцыі заўжды паўстаюць пытанні пошуку студыі, акцёраў, уладкавання пытанняў з набыццём аўтарскіх правоў.

Сёння на ніве агучнага аўдыёкнігі "засвяціліся" такія вядомыя акцёры як Леанід Ярмольнік, Сяргей Юрскі, Мікалай Фаменка і іншыя. Насамрэч, такая работа — новая для акцёра, пры гэтым яшчэ і добра аплачваемая. Плюс акцёр не губляе сваю рэпутацыю на здымачных пляцоўках нізкапробных серыялаў.

Хто такое слухае?

З нядаўняга часу аўдыёкніга стала аб'ектам даследавання маркетологаў кніжнага свету. Больш таго, як паведамляе часопіс "Комерсант-Денегі", у 1986 годзе ў ЗША нават была створана асацыяцыя аўдыёвыдаўцоў, якая вывучае характар аўдыторыі. Каля паловы спажыўцоў такой прадукцыі на захадзе — аўтамабілісты. Таксама аўдыёкніга цікавіць людзей з паслабленым зрокам, гаспадынь, якія шмат часу праводзяць на кухні.

Па некаторых звестках самымі папулярнымі ў Расіі зараз з'яўляюцца "Майстар і Маргарыта" М.Булгакава і Евангелле. Прычым яны, як і традыцыйныя кнігі, перавыдаюцца па некалькі разоў.

З Расіі да нас ідуць і аўдыёкнігі савецкіх пісьменнікаў-беларусаў. У прыватнасці, у расійскіх інтэрнет-крамах няцяжка адшукаць аўдыёкнігі Васіля Быкава. Напрыклад, такія творы як "Альпійская балада", "Сотнікаў", "Абеліск" можна знайсці ў раздзеле "Айчынная класіка".

Рынак аўдыёкніг расце па ўсім свеце, на буйных кніжных выставах пад іх вылучаюць нават спецыялізаваныя залы. Магчыма, праз які час мы ўсур'ез заговорым і пра айчынную аўдыёкнігу.

Уладзімір ШУТАБЕЎ

«Мір і сонейка для ўсіх»

У Маладзечанскай Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэме праводзіўся Тыдзень дзіцячай і юнацкай кнігі. Амаль кожны дзень бібліятэкары радалі наведвальнікаў кніжнымі выстаўкамі, аглядамі новай літаратуры і шматлікімі мерапрыемствамі.

Так, у філіяле № 5 Маладзечанскай ЦБС значная ўвага надаецца святкаванню 125-гадовага юбілею славетных песняроў беларускай зямлі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Падрыхтоўку да гэтай падзеі супрацоўнікі бібліятэкі сумясцілі з пяцігоддзем клуба пажылых людзей "Шчодрая волен". Бібліятэкары Ірына Жахавец і Таццяна Маркфільд падрыхтавалі цудоўнае падарожжа па "Новай зямлі" Якуба Коласа. Лідзія Гардынец натхнёна чытала вершы Янкі Купалы і ўласныя.

Філіял № 6 вылучыўся экалагічнымі мерапрыемствамі, прыкладам, "Дзень планеты Зямля", дзе абмяркоўваліся пытанні якасці вады, паветра і жыцця ўвогуле. Таксама праводзіўся "Дзень казачных чалавечкаў" для самых маленькіх.

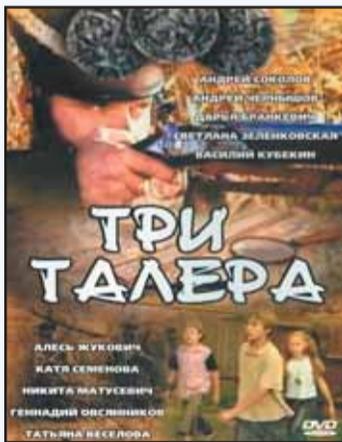
У першым філіяле прайшоў Дзень сям'і з выстаўкай кніг на тэму "Хто ў доме гаспадар", а дзіцячая бібліятэка "Верасок" вынесла на абмеркаванне тэму пад цікавай назвай "Не вінаватыя мы" — пра правы дзіцяці.

Вікторыя КУРЫЛАВА

Саюз пісьменнікаў Беларусі і супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва" выказваюць глыбокае спачуванне паэту Васілю Медунецкаму ў сувязі з трагічнай смерцю яго сына ВАСІЛЯ.

Сухапутныя піраты

У сусветным маштабе існуе негатыўная практыка — так званая пірацтва. Але сучасныя піраты не на моры, а на сушы — яны вельмі паспяхова асвойваюць рынак найноўшых тэхналогій. Некалі, на пачатку выпуску кампакт-дыскаў, існаваў тэрмін "балгарскія кампакты" — пірацкія дыскі з Балгарыі, якія каштавалі нашмат танней за ліцэнзійныя. Дадзены тэрмін ужо сышоў у нябыт. Лігэртства ў гэтай справе захапілі іншыя краіны, прыкладам Кітай і Малайзія. А калі браць прастору СНД, дык першае месца, бяспрэчна, належыць Расіі: крадуць, кланіруюць і прадаюць камп'ютэрныя праграмы, аўдыёкампакты, фільмы... — усё, што карыстаецца попытам. З Расіі на Беларусь і паступае практычна ўся пірацкая прадукцыя.

Прайшлі тыя часы, калі ў якім-небудзь заказу пара юнакоў на двух камп'ютэрах па начах капіравала дыскі. Зараз штампоўка кантрафактнай прадукцыі адбываецца ў прамысловых маштабах. Канфіскацыя і паказушна-публічнае знішчэнне пірацкіх копіяў, як сведчыць практыка, мае мізэрны ўплыў на тых, хто ў гэтым даволі прыбытковым бізнесе. Ды і гаспадары вытворчых ліній і заводзікаў, як правіла, — не звычайныя смяротныя, законы іх, так бы мовіць, не датычаць. А вось раструбіць на ўсю краіну, зрабіць злачынцам любога, за кім няма нікога з высокім чынам, — прасцей простага. Да прыкладу, тут можна ўзгадаць адзін з апошніх выпадкаў — суд над дырэктарам Сепычаўскай сельскай школы (Пермскі край) Аляксандрам Понасавым, якога абвінавацілі ў выкарыстанні неліцэнзійных камп'ютэрных праграм, у сувязі з чым кампанія "Майкрасофт" панесла страты прыблізна на 10 тыс. долараў...

Зазвычай капіруюць і распаўсюджваюць папулярных і культурных выканаўцаў, навінкі і лепшыя ўзоры кінамастацтва. Не застаюцца ў баку і вядомыя беларускія пісьменнікі. Так, на рынку з'явіўся пірацкі DVD-дыск з фільмам "Тры талеры" паводле кнігі Андрэя Федарэнкі "Шчарбаты талер". Гэта падзея выклікае дваікае пачуццё. З аднаго боку, выбраны годны фільм, да таго ж паводле беларускага аўтара. З другога боку, пірацтва ёсць пірацтвам — з'ява адмоўная. Хоць такія дыскі і таннейшыя, але для сапраўдных аматараў іх якасць заўсёды пакідае жадаць лепшага.

На мой погляд, справа ў тым, што піраты наўпрост запаўняюць велізарную нішу. Бо калі б ліцэнзійныя дыскі былі хаця б прыблізна ў тым жа асартыменце, як кантрафактныя, праблема пірацтва не з'яўлялася б такой актуальнай.

В. КАВАЛЁЎ

Фота аўтара

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валерый **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Адрэсы:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пра перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ"
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе
Паціязь рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3464
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
11.07.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 3693

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 486005

ЛеГЛАЛ

Леаніг МАРАКОЎ. *Нарадзіўся ў 1958 годзе ў Мінску. Скончыў СШ, а пасля Мінскі радыётэхнічны інстытут. Працаваў інжынерам-наладчыкам ЭВМ на Мінскім заводзе электронных вылічальных машын, у дзяржаўных і камерцыйных установах. З 1990-х займаўся прыватным бізнесам. У 1999-м выдаў кнігу "Валеры Маракоў. Лёс. Хроніка. Кантэкст". Склаў, апрацаваў і ўпершыню без цэнзарскіх правак выдаў зборнік вершаў В. Маракова "Рабінавая ноч". У 2000 годзе склаў і выдаў гаведнік "Вынішчэнне" (пра рэпрэсаваных беларускіх літаратараў). Выдаў кнігі арыгінальнай прозы: "Непамяркоўня-І", "Непамяркоўня-ІІ", "Трое" (2001) і "100 мініяцюр" (2002). Скончыў працу над трохтомным энцыклапедычным гаведнікам "Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі 1794—1991". Нядаўна пабачылі свет двухтомнік "РЭПРЭСАВАНЫЯ ПРАВАСЛАЎНЫЯ СВЯШЧЭННА-І ЦАРКОЎНАСЛУЖЫЦЕЛІ БЕЛАРУСІ (1917—1967)" і "ТОЛЬКІ АДНА НОЧ (29 кастрычніка 1937 года)".*

ніка 1937 года), на зачыне якой ён піша: "29 кастрычніка 1937 года, напэўна, у гонар 20-годдзя кастрычніцкага перавароту, у сталіцы Беларусі Мінску адбылася акцыя, аналагаў якой яшчэ не ведала гісторыя чалавецтва. На працягу ночы ў суратэрных унутранай турмы НКВД, так званай "амерыканкі", былі расстраляны паэты Аляксей Дудар, Юрка Лявонны, Валеры Маракоў, Сяргей Мурзо, Зяма Півавараў, Ізі Харык, Міхась Чарот, Арон Юдэльсон, празаікі Платон Галавач, Міхась Зарэцкі, Васіль Каваль, Масей Кульбак, Васіль Сташэўскі, Анатоль Вольны, крытыкі Якаў Бранішэйн, Саламон Левін, Пятро Хатулёў, Макар Шалай... Перапыняюцца, бо перапыняецца сэрца... Пасля бясконцага спісу, прыведзенага Л. Мараковым, дадам хіба яшчэ гэтую цытату: "...толькі ў мінскай турме НКВД энкавэдзісты расстралялі не менш за 70 чалавек (праўдападобна, больш за 100). І заўважце каго! Дзяржаўныя і грамадскія дзеячы, навукоўцы, літаратары, работнікі асветы. Ніколі ні раней, ні пазней такога адсёву не рабілася. Вынішчалі эліту беларускай інтэлігенцыі, мозг нацыі... Вынікі таго расстрэлу мы адчуваем нават цяпер, амаль праз 70 гадоў! Страх, што ўеўся ў нашыя гены, душыць, як пяцля сціскае нашыя шы, не дае дыхаць... У тым юбілейным для большавікоў 1937-м, калі іх гвардзейцы-энкавэдзісты пачалі татальнае вынішчэнне інтэлектуальнай беларускай эліты, толькі за тры восеньскія месяцы пачварамі таталітарнага рэжыму было рэпрэсавана больш за 500 грамадскіх і культурных дзеячаў Беларусі."

Чытаючы спісы загінуўшых, ловіш сябе на думцы, што ўсе яны былі натуральна блізкімі адзін аднаму людзьмі, прынамсі духоўна, і ты сам таксама з іх ліку... У спісах ёсць па чатыры чалавекі з сям'і пушчаныя дзяржаўнай машынай на паглум: бацька, маці, сын, брат, сястра...

Вось як апісваюцца ў артыкуле В. Семянкова "Усе кругі пекла" пра допыт-катаванні журналіста М. Сцёрніна: "Адзін з іх — стойка на "канвееры". У час гэтай экзекуцы арыштаваны стаяў без руху на працягу сутак. Наступны віг зверства — сакрэтыні або "мазі на столь". Падследнаму на шыю накіравалі рэмень і па ім каля патыліцы рабілі моцны ўдар. Агбывалася саптрасенне галаўных мазгоў. Чалавек падаў. Катавалі і так. Адзін следчы кідаў арыштаванага на падогу і загінаў ногі да галавы, а другі праз нос уліваў ваду... Неперадавальна пакутліва было, адзначае ён, калі следчы рваў валасы на галаве і барадзе. А потым кадоў гэтыя месяцы шпількамі... У час "брыгаднага прыёму" арыштаванага збівалі некалькі чалавек: адзін рваў валасы, другі душыў за горла, астатнія білі кулакамі і нагамі..." З ліста ў ЦК КП (б)Б былога камандзіра 1-га кавалерыйскага эскадрона і члена ВКП(б) Яфіма Райхніловіча: "У снежны нагамной зрабілі інсцэніроўку абразання. А 2-й гады ночы пры допыце мне прапанавалі спусціць нагамі... Я не пагадзіўся, але пасля жорсткага збівання спусціў нагамі і адзін са следчых выняў нож і прымусіў, каб я палавы орган паклаў на табурэтку, але я гэтага не зрабіў і тады яны схпілі мяне за палавы орган і пачалі цягаць па пакоі да страты прытомнасці..." І яшчэ ўрываек з дзённіка К. Чорнага ад 3 кастрычніка 1944 года: "У жаюскай турме (у камеры-адзіночцы) увосень 1938 мяне саджалі на кол, білі вялікім жалезным ключом па галаве і палівалі

збітае месца халоднай вадою, пагнімалі і кідалі на рэйку, білі паленам па голым жываце, устаўлялі ў вушы папяровыя трубы і раўлі на ўсё горла...

Хопіць... Бо нармальны чалавек не вынесе такіх пакут нават завочна.

Ці не ўпершыню ў нашай гісторыі Л. Мараковым названы і некаторыя прозвішчы карнікаў: Зіновій Ушамирский, Аляксей Сергеев, Іван Кунцевіч, Віктар Быховский, Сергей Тараканов, Самуіл Шлифенсон (давеў да вар'яцтва Цішчу Гартнага), Залман Кауфман, Міхаіл Перский, Зорух Моросек, Алексей Соколов, Мейер Вольфруб, Владимир Завадский, Марк Кад, Иван Морев (гэта падаецца ў тэксце, у рускамоўнай транскрыпцыі) і шмат іншых, якія пасля і самі былі знішчаны той жа сістэмай, а некаторыя не дажылі да нашага часу па старасці.

Цяжка ўявіць, наколькі ж трэба было быць бяздушным і бесчалавечным людзьмі, звяр'ём па сутнасці (нават выконваючы загад), каб ладыць (можна сказаць, без суда і следства, бо "тройкі" — гэта мэтаскіраваныя суды і следствы) такое масавае знішчэнне сваіх сучаснікаў? Тое, што адбылася 29 кастрычніка 1937 года ў сталіцы Беларусі, праўдальна хіба што з Варфаламеўскай ноччу...

Незвычайна высокая крыў таленавіцейшых людзей беларускай нацыі будзе вечным каінавым знакам на руках і душах забойцаў...

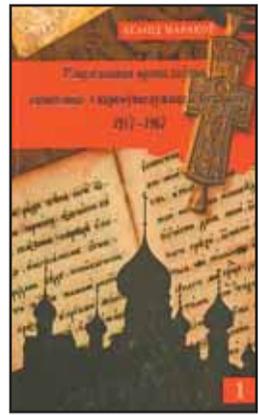
Няўжо і напраўду яны не ўсведмалі сваёй злачыннасці і не задумаліся над лёсам сваіх дзяцей і ўнукаў, на якіх таксама можа адбіцца цень іх карных учынкаў, ці мелі настолькі пустапарожня і цёмныя душы, што ўжо баяліся ўпускаць туды хоць які промень святла ці магуліну спагады?..

На вялікі жаль, ёсць яшчэ і сёння індывідуі (і не толькі сярод сталіністаў і састарэлых), якія апраўдваюць тыя злачынствы — асуджаныя яшчэ ў 1956 годзе самой уладай і грамадствам — супраць уласнага народа. Таму, як кажуць, не трэба расслабляцца...

Крыў Божа, каб пляменнік яшчэ якога-небудзь сучаснага беларускага літаратара праз некалькі дзесяткаў гадоў змушаны быў прайсці шляхам Леаніда Маракова... Каб не даялося пісаць тое, што напісаў ён у пасляслоўі: "У падвалах ПТУ-НКВД чамусьці заўсёды было нясцёргна гора і моташна смуродна, але рэдка ціха і сумна". Асабліва ноччу. То закрывіць аг болю яшчэ не страціўшы сьведомасць ад катаванняў падследны, то пранясцецца па турме распачны лямант звяр'яцелага за хвіліну да смерці бедлага, прыгаворанага да расстрэлу, якога выцягваюць, вырываюць з камеры, а ён чапляецца з апошніх сіл за нары і жыццё. То рэха пісталетнага стрэлу адрозна сатыям пакутнікаў прымусіць зацаць сабе адно і тое самае пытанне: "Хто наступны?"

Напаследак скажу так: кожны таленавіты літаратар павінен пакінуць пасля сябе пэўны мастацкі ці грамадзянскі знак — каб спраўдзіцца, як чалавек, і застацца, як творца.

Мне здаецца, Леанід Маракоў гэта ўжо змог здзейсніць, і нават калі ў яго пісьменніцкай творчасці нешта не адбудзецца як ён задумаў і хоча, то ўсё адно ён застаецца ў памяці нашчадкаў гэтым сваім узнаўленнем добрых імён іх продкаў — вечнай беларускай памяццю.

"Людзі, будзьце пільнымі!"
Юліус Фучык

Ужо не памятаю, у якім дакладна годзе — 1997-м ці 1998-м — раз-пораз пачаў пад'язджаць на ўласным "рафіку" да рэдакцыі тыднёвіка "ЛіМ" мажны, круглатвары, але яшчэ маладжавы, у шортах і красоўках на свабодны еўрапейскі манер, чалавек з поўным творчай жарсці вачыма і няпэўнай беларускай гаворкай...

"Гэта пляменнік расстралянага ў 30-х гадах паэта Валерыя Маракова. Спрабуе пісаць пра сталінскія рэпрэсіі ў Беларусі, праўда, з мовай пакуль мае праблемы, аднак, літаратурны талент ёсць, — казаў мне бадзёры і яшчэ не страціўшы на той час агітмізму намеснік галоўнага рэдактара тыднёвіка Барыс Пятровіч. — Трэба дапамагчы, па духу чалавек наш... Будзе толк." І дапамагалі — словам, падказкай і справай — той жа Б. Пятровіч, М. Гіль, С. Вераціла... А неўзабаве ў перыядычным друку пачалі з'яўляцца арыгінальныя публікацыі Леаніда Маракова. Яго заўважылі адразу ж, тым больш што і сам ён пастаянна напамінаў калегам пра сваю асобу. Ды і тэма, якую ён выводзіў з цёмных астрожных сутарэнняў на свет Божы, будзіла сумленне і павышала маральна-псіхалагічны ціск у грамадстве.

Пра сталіншчыну і трыццатыя гады большавіцкага тэрору сам я ўведаў яшчэ за хрушчоўскага часам, падмяняючы бацькоў у марозных чэргах да паліцы вясковай крамы за боханам-другім шэрага хлеба. Але ў поўным маштабе ўсвадоміў трагедыю толькі напрыканцы 80-х, чытаючы ў Маскве "Архіпелаг ГУЛАГ" Аляксандра Салжаніцына...

Бо адкуль, ад каго і якім чынам? Калі і самі пудам выжыўшы ахвяры нават пасля ХХ з'езде КПСС і развянчання культуры асобы Сталіна пісалі пра тое сцяўшы зубы, у спакойна-вытрыманым тоне. Як скажам Я. Скрыган у апаведзе "На вячэрні" (1962): "У гаведніку "Пісьменнікі Савецкай Беларусі" пра Сымона Куніцкага сказана вельмі мала: нарадзіўся ў 1902 годзе ў вёсцы Гарані Заслаўскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям'і. Скончыў літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педфака Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, пасля працаваў у інстытуце мовы, літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР. Памёр 14 красавіка 1940 года.

Гэтая скупасць тлумачыцца дзвюма акалічнасцямі: першая, што для літаратуры Сымон Куніцкі памёр значна раней — у 1937 годзе, у выніку парушэнняў законнасці пры кульце Сталіна, не паспеўшы разгарнуць сваіх творчых магчымасцей... (...) Па нейкай нагодзе ў Доме пісьменніка была наладжана ўрачыстая вячэра. Я сядзеў паруч з Сымонам Куніцкім. Недалёка ад нас, размахваючы пляшкаю перад тым, як наліць пустую падытую чарку, гаварыў прамову Лукаш Бэнду. Ад яго прамовы, як і заўсёды, халадзела ў сэрцы.

Я вярнуўся да Куніцкага:
— Нешта ты мала, Сымоне, па-чаў друкавацца.

— Хто яго ведае, мабыць, я перавучыўся. Ці недавучыўся. Не патрапало, як трэба пісаць, Ты бачыш, як ён весела дыржыруе, як на парадзе, — кінуў ён на Бэнду. — Тут нехаця пачуць сябе невукам.

Бэндаў голас хрыпта вяселіўся над залам, і я вельмі блізка разумеў душэўную разгубленасць Сымона Куніцкага.

З гэтага ўрыўка ў 1965 годзе (год выдання кніжкі Я. Скрыгана "Ранішнія росы") хіба можна было ўсвядоміць увесь крываваы трагізм той

эпохі і тых людзей — паглумленага і знішчанага духоўнага гонару беларускай нацыі. Гэта сёння, сыходзячы ўжо са свайго неадназначнага часу, я разумею наколькі псіхалагічна тонка і падтэкстава выкрывальна выпісана тут, нібы высаджана каліва жорсткай праўды, паўнату ўсходаў якой мы не спазналі яшчэ да гэтай пары...

Дык вось, Л. Маракоў у адрозненне ад большасці з нас, захопленых мітынгавай і палітычнай зладзённасцю, быў першым, хто ўзяўся за "раскопкі" і прынароднае раскрыццё беларускага духоўнага "архіпелага". І калі першыя яго дзве кнігі "Валеры Маракоў. Лёс. Хроніка. Кантэкст" і бесцэнзурны зборнік вершаў В. Маракова "Рабінавая ноч" — гэта, апроч усяго грамадскага, яшчэ і справа гонару і доказ годнасці ўласнага роду, то ўжо нашумелы даведнік (пра рэпрэсаваных беларускіх літаратараў) "Вынішчэнне" (дарэчы, і цяпер ён працягвае складаць 13-томную энцыклапедыю рэпрэсаваных сучаснікаў) быў актам чалавечай мужнасці і высокай грамадзянскай адказнасці. З моманту стаў знакавай фігурай у колах беларускай інтэлігенцыі.

Цікава, што адначасна займаючыся даволі паспяхова прыватным бізнесам, ён шмат пісаў і чыста мастацкай арыгінальнай прозы, пераважная частка якой зноў жа была засілена лагернай тэматыкай 30-х гадоў. "Непамяркоўня-І", "Непамяркоўня-ІІ", "Трое" і "100 мініяцюр" амаль запар выйшлі на самым венчыку міленіума. Аднак, шчыра кажучы, як і большасць мастацкіх твораў апошняга часу, і яго проза не набыла шырокага розгаласу і не прынесла аўтару жаданай чытацкай відомасці. Хоць, безумоўна, творы гэтыя не згубіліся ў вялікай масе літаратурных выданняў і, поўна, яшчэ з часам будуць сур'ёзна прачытаны і пераасэнсаваны (пра іх напрошваецца асобная гаворка).

Таму, адчуваючы сваё галоўнае прызвание ў "выкрыцці паглумленай і схаванай у спратах часу чалавечай праўды", Л. Маракоў наноў выпактаваў цяжкую і, здавалася б, непасильную для аднаго чалавеча працу — падрываваў і па благаслаўленні Высокапраасвяшчэннейшага Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта выдаў двухтомнік "РЭПРЭСАВАНЫЯ ПРАВАСЛАЎНЫЯ СВЯШЧЭННА-І ЦАРКОЎНАСЛУЖЫЦЕЛІ БЕЛАРУСІ (1917—1967)". Ужо тое, што рэцэнзентамі двухтомніка з'яўляюцца вядомыя і пашанотныя ў сваёй справе людзі, як А. Мальдзіс і М. Кулажанка, гаворыць пра сур'ёзнасць і агульначалавечую значнасць гэтага энцыклапедычнага даведачнага выдання. Больш за 2000 біяграфій рэпрэсаваных святароў пададзена ў дзвюх аб'ёмістых кніжках. З нейкай непамыснай страхавітасцю чытаў я пра фізічны і маральны гвалт над чалавечым духам. Асуджалі і фізічна знішчалі не толькі "папоў-цёмрашалаў, але і ўсё іх племя і атачэнне" — жонак, дзяцей, манашак і нават актыўных прыхаджан і прыхаджанак. Гледзячы на сучасныя паразумелыя адносіны царквы і дзяржавы, на паўстоднае ўзвядзенне новых храмаў і разам з тым непамярны разгул амаральнасці ўнутры грамадства, пачуваеш сябе вельмі няпэўна, бы стаячы на куліне пасярод балатнай дрыгвы... Думаю, што падобныя кнігі цвярозцяць грамадскую думку і мала-памалу павяртаюць чалавека да лепшага. Прынамсі, на гэта хочацца спадзявацца.

Не так даўно выйшла не менш "страшная" кніга Л. Маракова "ТОЛЬКІ АДНА НОЧ (29 кастрыч-